

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 9.

Lördagen den 17 februari.

Kl. 4 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Avlämnades följande propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Rubbestad* propositionerna:

nr 66, angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar;

nr 68, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 69, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 70, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 71, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.;

nr 72, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 73, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

nr 76, angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden;

nr 78, angående inköp av amerikanska flygplan;

nr 79, angående vissa utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45; och

nr 80, angående fastställande av personalförteckning för domänverket; samt

av herr statsrådet *Andrén* propositionerna:

nr 74, angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.; och

nr 75, angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1945/46 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 9.

§ 2.

*Svar på
interpellation.*

Herr statsrådet **Rubbestad** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Thorell frågat mig, om jag uppmärksammat, att restriktionerna beträffande båtturerna i Stockholms skärgård vållat allvarliga olägenheter för dess befolkning, samt om jag har för avsikt att genom ordnande av ökad bränsletilldelning för denna trafik möjliggöra en förbättring i den nuvarande situationen.

Med anledning av dessa frågor vill jag först meddela, att ovissheten om när importen av fossila bränslen kan komma att återupptagas gör det nödvändigt att i ännu högre grad än tidigare övergå från användning av fossila bränslen till vedeldning. Redan i den förbrukningsplan för bränsleåret 1944/45 som uppgjordes förra sommaren skedde en minskning i sjöfartens tilldelning av kol. Härtill kommer, att den utrikes sjöfarten tidigare kunnat i viss utsträckning erhålla bunkerkol i utländska hamnar, vilken möjlighet numera icke på samma sätt står till buds. I den försörjningsplan som tills vidare tillämpas från och med den 1 januari i år har ytterligare en kraftig inskränkning måste ske. Sålunda står för vårhalvåret 1945 allenast 32 000 ton till förfogande för hela sjöfartens sammanlagda behov. Som jämförelse kan nämnas, att kolförbrukningen under vårhalvåret 1944 uppgick till cirka 85 000 ton, oberäknat bunkringen i utländska hamnar. Skulle ingen ljusning i importsituationen inträffa, kan en ännu längre gående inskränkning i koltilldelningen icke undvikas, och det lär i sådant läge möta mycket stora svårigheter att i full utsträckning ersätta den uteblivna koltilldelningen med ved.

Den beslutade inskränkingen i sjöfartens koltilldelning måste i första hand drabba den trafik som har möjlighet att ersätta koleldningen med ved. Till denna kategori hör trafiken i Stockholms skärgård. Det i interpellationen omnämnda bolaget har därför fått sin koltilldelning starkt minskad. Bränslekommissionen har emellertid vidtagit åtgärder för att bolaget skall kunna anskaffa ved i den utsträckning som motsvarar den uteblivna koltilldelningen, och kommissionen hoppas, att den erforderliga veden åtminstone under detta halvår skall kunna tillhandahållas. Om detta i fortsättningen skall lyckas beror emellertid i stor utsträckning på tillgången på ved i skärgården. Skärgårdsbefolkningen bör därför i eget intresse på allt sätt medverka till att, där förutsättningar härför finnas, avverka så mycket ved som möjligt i vinter.

Härefter yttrade

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet såväl för vänligheten att besvara min interpellation som för innehållet i samma svar. Herr statsrådets erinran om de inskränkningar i tilldelningar av fossila bränslen, som mest vidtagas på grund av ovissheten om när sådana på nytt kunna importeras, stöder sig ju på ett beklagligt faktum, till vilket inga kommentarer i detta sammanhang erfordras. Till det i anslutning till denna erinran lämnade synnerligen glädjande meddelandet, att bränslekommissionen har vidtagit åtgärder för att vaxholmsbolaget skall kunna anskaffa ved i den utsträckning som motsvarar den uteblivna koltilldelningen vill jag knyta några reflexioner förutom dem jag framfört i interpellationen.

Den inskränkning av båttrafiken i Stockholms läns skärgård, som vidtogs sistlidne trettondagshelg, har vållat stora svårigheter i olika avseenden för befolkningen därstädes. Möjligheten att vid sjukdom kunna få hjälp av läkare och tillgång till medicin eller lasarettsvård, att sända fisk, mjölk och andra produkter från skärgården samt att kunna få ut behövliga varor till densamma har starkt förminskats. Resor till Stockholm, Norrtälje eller andra platser på fastlandet ta i många fall orimligt lång tid. Några exempel: En kommunal-

Svar på interpellation. (Forts.)

man från Blidö reste en lördag i början av februari in till Norrtälje. Han fick trava i fotsdjup snö från Eknö till Solö. Hemresan måste på söndagen anträdas över Stockholm utan möjlighet att komma hem före tisdag morgon. En Utöbo, som reser till Stockholm och behöver vara där under affärs- eller kontorstid, kan ej komma fram och tillbaka på kortare tid än tre dagar och måste stanna över två nätter i Stockholm. Fiskarena från olika öar få i många fall gå med egna båtar så långa sträckor för att bli av med sin fångst, att de måste överväga, om det är mera ekonomiskt att låta bli att fiska. Och dock behövas deras fångster så innerligt väl för vår folkförsörjning.

Men även för en annan grupp medborgare är det nuvarande tillståndet besvärligt. Många stockholmare ha fastigheter i skärgården, som behöva tillses, andra behöva komma ut för att hyra bostäder för sommaren o. s. v.

Transportförvaltningen vid Stockholms kustartilleriförsvaret har visat stort tillmötesgående genom att i vissa fall med sina båtar befrakta enskilda tillhörigt gods samt att med vissa turer ta med civila passagerare. Här måste emellertid de militära intressena gå före, varför turerna dåligt passa de civila behoven.

Sedan länge har trafiken å ifrågavarande farvatten i huvudsak ombesörjts av vaxholmsbolaget. I sakens natur ligger, att denna trafik lönar sig bra på sommaren men sämre om vintern. Det är ju därför förklarligt, om bolagets ledning vill slippa med så liten trafik som möjligt, då det lönar sig sämst, särskilt i tider med så höga bränslekostnader som nu. Emellertid har detsamma tidigare försökt att så långt som möjligt få vara allenarådande och har mött försök till konkurrens från andra företag med medel, som inte alltid varit så sympatiska. Med hänsyn till dessa förhållanden bör det vara vaxholmsbolagets moraliska skyldighet att, då möjlighet att erhålla tillräckligt med bränsle nu förefinnes, även under vintertiden uppehålla möjligast goda trafik. Men även ur ekonomisk synpunkt är detta troligen förståndigast, då eljest den missstämning mot bolaget, som onekligen finnes på vissa håll, kan, eventuellt under ledning av skärgårdsförbundet, resultera i uppkomsten av konkurrensföretag, som det kan bli rätt dyrbart att komma till rätta med.

Herr statsrådets positiva svar bör medföra en skyldighet för alla berörda parter att göra sitt bästa, och jag skall göra vad jag kan för att vidarebefordra hans mening till skärgårdsbefolkningen att under innevarande vinter avverka så mycket ved som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 51, angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet; och

nr 52, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer;

till bankoutskottet propositionen, nr 53, angående pension eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 54, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom;

nr 62, angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m.;

nr 63, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.; och
nr 64, angående förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m.

4 §.

Föredrogos var för sig och remitterades till jordbruksutskottet följande på bordet liggande motioner:

nr 452 av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Nordström* i Kramfors; samt
nr 453 av herr *Sandberg*.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående undanröjande av vissa ojämnheter vid löneklassplacering av statens befattningshavare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Hagberg* i Malmö vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, i anledning av den flerstädes i landet framträdande tendensen att i konkurrens med postverket anordna lokal distribution av postförsändelser.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av fröken *Andersson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående eventuell omprövning av de inom statens verk gällande semesterbestämmelser, som missgynna de yngre tjänstemännen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr *Hagberg* i Luleå, som anförde: Herr talman! De nedskjutningar av allierade flygplan, som ägt rum på svenskt territorium under den senaste tiden, ha skapat starkt missnöje ute i landet. I något fall skedde nedskjutningen medan flyg var på väg med bomblast till Tyskland, varigenom stor fara uppstod för svenska liv och svensk egendom. Det svenska luftvärdet fungerade därmed som en slags första försvarslinje för Nazityskland. Anglosaxiska flygare uppges också ha mött döden på svenskt område genom beskjutning från svenskt luftvärnsartilleri.

Det framgår av tidigare erfarenheter att regeringen inte betraktar beskjutningen av överflygande plan från krigförande länder som en neutralitetsförpliktelse. Tidigare har svenskt luftvärn avstått från verkningseld mot främmande flygplan, och detta har bland annat motiverats med humanitära skäl.

Interpellation. (Forts.)

På grund därav ter sig luftvärnets aktivitet mot det allierade flyget som ett i realiteten ensidigt ståndpunktstagande mot de allierade och till Tysklands förmån.

Det är ett klart svenskt intresse att förbättra relationerna gentemot de allierade. Nedskjutningen av allierat krigsflyg kan inte betjäna ett sådant intresse. Jag hemställer därför om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern får framställa följande spörsmål:

Har regeringen övervägt frågan om en sådan förändring av instruktionerna för luftvärnet, att verkningseld inte längre riktas mot allierat flyg som passerar över svenskt område?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckt motion;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1945/46 m. m.;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss ersättningsskyldighet i anledning av skada, som vållats av f. d. anställningshavare vid vägväsendet; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 2, i anledning av väckta motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m.;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt;

nr 4, i anledning av väckta motioner angående förhöjt dagtraktamente åt av kommun valda ledamöter i beredningsnämnd, fastighetstaxeringsnämnd och lokal taxeringsnämnd; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i taxeringsförordningen m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.

§ 10.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

från bevillningsutskottet:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 6 mars 1942 (nr 63) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; samt

från andra lagutskottet:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagt lagförslag;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 453) med vissa bestämmelser om mätning av ved och annat virke, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagt lagförslag; och

nr 27, i anledning av väckt motion angående rätt för å ålderdomshem intagna understödstagare som åtnjuta folkpension att själva disponera över viss del av pensionen.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Herr *Dahlgren* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 33, med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsstat å bensin, m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.19 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 20 februari.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13, den 14 och den 17 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 66, angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 68, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 69, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 70, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 71, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.;

nr 72, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 73, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 74, angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 75, angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1945/46 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 76, angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden;

till statsutskottet propositionerna:

nr 78, angående inköp av amerikanska flygplan; och

nr 79, angående vissa utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat II till rikstaten för budgetåret 1944/45; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 80, angående fastställande av personalförteckning för domänenverket.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 454 av herr *Dahlgren m. fl.*

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 9, 18, 19, 22 och 26—28, bevillningsutskottets betänkanden nr 2—5 samt andra lagutskottets utlåtande nr 6.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Hagberg* i Luleå vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern, angående viss ändring av gällande instruktioner för luftvärnet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Interpellation. Herr **Kempe** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Bostadsproduktionen bedrivs i stor omfattning med ekonomiskt stöd från staten och kommunerna. Denna insats på bostadsmarknaden har också varit nödvändig för att i någon mån motverka bostadsnöden. Statsmakterna utfärdade under år 1942 vissa direktiv i fråga om själva hyressättningen. I en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse om tertiärlån och tillägglån för vissa bostadsbyggnadsföretag heter det bland annat följande:

»Där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, äger byggnadslånebyrån icke medgiva, att hyror för lägenheter, som tillkommit eller ombyggt med stöd av lån enligt denna kungörelse, må i vidare mån än som kan föranledas av stegrade bränslekostnader eller före år 1942 inträffad ökning av förvaltningskostnader överstiga den år 1939 på orten gällande hyresnivån för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet. Har efter år 1939 inträtt förändring i ortens allmänna bebyggelseskick och ställning i dyrortshänseende, må jämförelsen dock avse med orten numera jämställda orter.»

Syftet med dessa direktiv var väl att uppnå ett slags prisstopp på hyresmarknaden. Direktiven ha säkerligen fyllt en positiv uppgift och varit till god hjälp för hyresnämnderna i deras arbete för att fastställa hyresnivån, då det gäller lägenheter i de gamla fastigheterna. Däremot synes det mig, att direktiven få en annan tolkning, då man normerar hyror i de under kriget uppförda fastigheterna. Allmänt är man av den uppfattningen att statens byggnadslånebyrå fastställer hyror, som särskilt i de nybyggda fastigheterna ligga betydligt över 1939 års hyresnivå för lägenheter av jämförlig beskaffenhet och belägenhet. I många landsortstäder och tätbebyggda samhällen nå hyror upp till 25 kronor per m² och däröver från att år 1939 endast ha varit uppe i 18 till 20 kronor per m². Även om man tager med i beräkningen ökade förvaltnings- och administrationskostnader, förefaller denna hyresstegring stå i direkt motsättning till de av statsmakterna utfärdade direktiven. För Stockholm, Göteborg m. fl. städer kan man även i många avseenden konstatera en tendens till hyresstegring.

I de av statsmakterna utfärdade direktiven om hyressättningen talas, liksom i den offentliga propagandan, om prisstopp på hyresmarknaden d. v. s. det

Interpellation. (Forts.)

göres gällande att hyrorna böra hållas nere på 1939 års nivå. Den verkliga hyresnivån är dock högre. Därför anser jag det motiverat med en tolkning av direktiven från regeringens sida och en översyn av bostadslånebyråns hyres-sättningspolitik. Ingen kan nämligen bestrida det faktum, att hyrorna ligga alltför högt i betraktande av det stora flertalets inkomster. De familjer, som ha det största behovet av moderna bostäder kunna i de flesta fall inte erhålla sådana på grund av ekonomiska skäl, och i den mån de skaffa sig moderna bostäder, tvingas de hyra ut en del av lägenheten för att klara hyresutgiften. Följden blir trångboddhet. Läget på hyresmarknaden är mycket prekärt, varför statsmakterna ha all anledning att medverka till att hyrorna pressas ned på en nivå, som är bättre anpassad till folkflertalets inkomster.

Med stöd av vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet Erlander få framställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat, att hyrorna i de under krigsåren uppförda lägenheterna i många fall ligga över 1939 års hyresnivå?

Har statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att åstadkomma en hyressänkning?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr *Ljungberg* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 455, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 44, med förslag till lag om ändring i 1, 2 och 9 kap. vattenlagen.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 21 februari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 28 innevarande februari företaga val dels av tjugufyra valmän att, gemensamt med ett lika antal valmän från första kammaren, utse riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare dels ock av sex suppleanter för de av kammaren utsedda valmännen.

§ 2.

I enlighet med därom den 14 innevarande februari fattat beslut företogs nu val av dels tjugufyra ledamöter i den nämnd, som enligt § 103 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen äger döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, dels ock sex suppleanter för ledamöterna i denna nämnd; och blevo därvid utsedda till

ledamöter:

- herr *Andersson* i Malmö,
- » *Berg,*
- » *Bergström,*
- » *Bergvall,*
- » *Eriksson* i Stockholm,
- » *Fast,*
- » *Gezelius,*
- » *Gustafsson* i Lekåsa,
- » *Hall,*
- » *Hedlund* i Rådom,
- » *Håstad,*
- » *Kyling,*
- » *Lindahl,*
- » *Lindqvist,*
- » *Mosesson,*
- » *Nilson* i Eskilstuna,
- fru *Nordgren,*
- herr *Olson* i Göteborg,
- » *Olsson* i Mellerud,
- » *Persson* i Falla,
- » *Persson* i Tidaholm,
- » *Ryberg,*
- » *Stattin* och
- » *Werner,*

var och en med 162 röster; samt till

suppleanter:

herr *Nilsson* i Göteborg,
 » *Skantze*,
 » *Ericsson* i Kinna,
 fru *Svedberg*,
 herr *Malmborg* i Skövde och
 » *Carlsson* i Bakeröd,
 var och en med 148 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 3.

I enlighet med därom den 14 innevarande februari fattat beslut företogs val av dels tolv valmän för att enligt § 70 riksdagsordningen utse kommitterade för tryckfrihetens vård dels och tre suppleanter för dessa valmän; och blevo därvid utsedda till

valmän:

herr *Bergström*,
 » andre vice talmannen *Carlström*,
 fru *Gustafson*,
 herr *Hagberg* i Malmö,
 » *Henriksson*,
 » *Lindmark*,
 » *Lindqvist*,
 » *Ryberg*,
 » *Törnkvist*,
 » *Wallentheim*,
 » *Werner* och
 » *Vougt*,
 var och en med 150 röster; samt till

suppleanter:

fröken *Öberg*,
 herr *Sefve* och
 » *Nilsson* i Stockholm,
 var och en med 84 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omförmälda valen.

§ 5.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 81, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage.

Denna proposition bordlades.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Svensson i Ljungskile — under hänvisning till att prövningsnämnden

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

i Göteborgs och Bohus län *dels* vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt vägrat delägare i fraktskutor skattefrihet för hälften av uppbyggnadskosterna för krigsriskersättning och *dels* vid taxering till krigskonjunkturskatt taxerat dem till sådan skatt för hela deras inkomst, d. v. s. icke blott för andel i rörelsevinst utan även för uppbyggnadskosterna samt krigsriskersättning — till mig riktat följande fråga:

Anser sig herr statsrådet kunna vidtaga sådana åtgärder att Kungl. Maj:ts förordning nr 491/1943 om skattefrihet för krigsriskersättning till sjömän och Kungl. Maj:ts förordning 275/1944 om krigskonjunkturskatt 2 § 2 mom. 3 stycket erhålla en mera enhetlig och rättvis tillämpning än som skett vid taxering av 1943 års inkomst?

I anledning av denna fråga vill jag till en början anmärka, att i den mån det gäller tillämpningen av ifrågavarande förordningar med avseende å redan aktuella, på skattedomstolarnas prövning beroende beskattningsfall, jag självfallet icke kan göra några uttalanden. Detta torde interpellanten icke heller ha åsyftat.

Beträffande frågan om den fortsatta tillämpningen av det återopade stadgandet i 1944 års förordning om krigskonjunkturskatt har ju som bekant denna förordning avseende endast å 1943 års inkomster. Frågan om eventuella åtgärder i det av interpellanten angivna syftet torde därför, såvitt angår krigskonjunkturbeskattningen, icke bli aktuell förrän i samband med framläggandet av förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1945.

Däremot är 1943 års förordning om viss skattefrihet för krigsriskersättning till sjömän tillämplig även med avseende å 1944 års inkomster; förordningen skall alltså tillämpas jämväl vid den nu instundande taxeringen. Emellertid torde förslag inom kort vara att emotse om förlängning av förordningen till att avse även under innevarande år uppbyggnadskosterna för krigsriskersättning. Det synes lämpligt att den av interpellanten väckta frågan upptages till närmare prövning i samband med utarbetandet av nyssnämnda förslag. Enligt min mening bör frågan därvid lösas efter den linjen, att skattefrihet uttryckligen medges även i sådana fall då vederbörande äger andel i fartyget.

Härefter yttrade

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation och för den form som svaret har fått. Det tillmötesgår ju helt det syfte, som låg bakom interpellationen, att man här skulle få en ändring till stånd. När det gäller den taxering, som skall äga rum i vår, är det endast att uttala den förhoppningen, att det hela blir uppkärlat i så god tid att det kan tillämpas vid denna taxering.

I fråga om 1944 års taxering så förstår jag mycket väl, att statsrådet inte kan göra direkta uttalanden om sådana beskattningsspörsmål, som ligga under skattemyndigheternas prövning. Det är dock beklagligt om ett års taxering skall på detta sätt bli snedvriden och en stor mängd skattebetalare inte kunna få den saken rättad utan att gå till kammarrätten. Det blir ju i detta fall ett stort antal personer som måste söka rättelse på den vägen, och med kännedom om hur svårt det är för många människor att ge sig in på den proceduren är det nog många som bli beskattade på ett sätt som man kan tycka är felaktigt. Det mest önskvärda hade ju varit om vederbörande prövningsnämnd hade kunnat taga upp årets beskattning till förnyad omprövning mot bakgrunden av finansministerns uttalande i dag.

Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Persson i Falla till mig framställt frågor dels huruvida ett av mig gjort uttalande till Göteborgs Morgonpost angående motiven för den nedsättning av ådömt straff, som av nåd beviljats fil. lic. Per Meurling, vore riktigt återgivet i nämnda tidning och dels huruvida jag ansåge att de motiv, som enligt berörda uttalande legat till grund för beslutet om eftergivande av Meurlings straff, stode i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning och kunde hävdas utan fara för svenskt rättsväsen. *Svar på interpellation.*

Jag vill till en början redogöra för vissa fakta som sammanhånga med nådeärendet. Då i interpellationen anställdes en jämförelse med den samtidigt som Meurling åtalade mekanikern Oscar Alexander Höglund, kommer redogörelsen att avse även denne.

Meurling och Höglund åtalades våren 1943 vid Stockholms rådhusrätt. Meurling häktades den 19 juni 1943 under målets handläggning. Genom utslag den 21 juli 1943 dömdes rådhusrätten Meurling för olovlig underrättelseverksamhet till straffarbete i ett år sex månader. Höglund dömdes för förberedelse till spioneri och för olovlig underrättelseverksamhet till ett gemensamt straff av straffarbete i två år. Samtidigt förordnade rådhusrätten att Höglund skulle tagas i häkte. Höglund förklarade sig nöjd med domen och började avtjäna straffet den 24 juli 1943.

Åklagaren besvårade sig i Svea hovrätt med yrkande om strängare straff för Meurling och Höglund. Även Meurling anförde besvär. Hovrätten fastställde genom utslag den 19 oktober 1943 domen beträffande Höglund. Meurlings straff höjdes till straffarbete två år.

Meurling anförde besvär i högsta domstolen, som genom utslag den 22 december 1943 fastställde hovrättens utslag. Straffet tog sin början den 23 december 1943.

Beträffande de gärningar, för vilka Meurling dömdes, får jag hänvisa till den redogörelse för de huvudsakliga omständigheterna i målet, som jag tidigare låtit offentliggöra genom informationsstyrelsen. I denna redogörelse ha också lämnats uppgifter rörande den olovliga underrättelseverksamhet, för vilken Höglund fälldes till ansvar. Såsom jag nyss nämnt dömdes emellertid Höglund även för förberedelse till spioneri. I denna del fann rådhusrätten utrett, att Höglund vid något tillfälle i maj 1942 gentemot ingenjören Henrik Hultin åtagit sig att anskaffa upplysningar rörande tillverkningen av krigsmaterial vid viss svensk fabrik. Rådhusrätten förklarade därför Höglund vara förvunnen till ansvar för förberedelse till spioneri. Det må anmärkas att Hultin blev dömd till tio års straffarbete.

Det Höglund ådömda straffet tog, såsom jag nyss nämnt, sin början den 24 juli 1943 och skulle med hänsyn till den obligatoriska villkorliga frigivningen sluta den 24 mars 1945.

Den 19 juli 1944 ansökte Höglund om nåd. Fångvårdsstyrelsen avstyrkte bifall. Högsta domstolen fann enhälligt ej anledning att tillstyrka bifall. Den 11 september 1944 avslogs nådeansökningen av Kungl. Maj:t. Det må anmärkas att $\frac{2}{3}$ av straffet, då villkorlig frigivning tidigast kunde komma i fråga, avtjänades den 24 november 1944.

Den 1 november 1944 ansökte Höglund om villkorlig frigivning. Anstaltsnämnden vid kronohäktet i Falun, där Höglund avtjänade straffet, samt fångvårdsstyrelsen tillstyrkte bifall. Den 8 december 1944 förordnade Kungl. Maj:t att Höglund skulle villkorligt frigivas.

Meurling började avtjäna sitt straff den 23 december 1943. Jämlikt 1943 års lag skulle obligatorisk villkorlig frigivning äga rum den 23 augusti 1945.

Svar på interpellation. (Forts.)

Den 9 juni 1944 anhöll redaktören C. J. Björklund m. fl. för Svenska skriftställareförbundet att Kungl. Maj:t måtte av nåd befria Meurling från återstoden av straffet. Som grund åberopades moraliska och humanitära skäl. Församlingsrådet vid fängelset förklarade sig ha intet att erinra mot bifall till nådeansökningen.

Fångvårdsstyrelsen avstyrkte emellertid nådeansökningen. Även högsta domstolen avstyrkte enhälligt bifall till densamma. Den 14 augusti 1944 avslög Kungl. Maj:t nådeansökningen.

I skrivelse den 6 oktober 1944 anhöll rektorn Stellan Arvidson m. fl., att Kungl. Maj:t måtte av nåd befria Meurling från återstoden av straffet. I skrivelsen uttalades bl. a., att den speciellt för krigstiden avsedda skärpning av det lagrum, enligt vilket Meurling dömts, sedermera varit föremål för behandling i riksdagen, varvid uttalats önskemål att lagstiftningen borde ändras och att inga åtal i fortsättningen skulle få anhängiggöras efter lagrummet, innan Kungl. Maj:t provat detta skäligt. Önskemål hade även uttalats om amnesti för åtminstone några av dem, som dömts efter denna lagstiftning. Efter Kungl. Maj:ts prövning av den tidigare nådeansökningen hade, enligt vad i skrivelsen vidare anfördes, omständigheter tillkommit som borde föranleda en omprövning. Härvid åsyftades dels den av riksdagens justitieombudsman verkställda utredningen angående tillämpningen av bestämmelserna om straff för olovlig under rättelseverksamhet och dels det förhållandet att vapenstillestånd inträtt mellan Finland och Sovjetunionen. I skrivelsen ifrågasattes lämpligheten av att en svensk bestraffning för underrättelseverksamhet om Finlands krig fortsatte, sedan detta krig avslutats och amnesti beviljats i Finland.

Även från åtskilliga sammanslutningar inkommo framställningar om frigivande av Meurling. Därvid riktades kritik såväl mot den lagstiftning, enligt vilken Meurling dömts, som mot hemlighållandet av handlingarna i målet.

Av utredningen i nådeärendet framgick följande. Fängelseläkaren uttalade, att Meurling lede av ett kroniskt, tidvis blödande tarmsår, som dittills icke nedsett hans allmänna hälsotillstånd men som gjorde att han icke kunde tåla ansträngande arbete eller påfrestningar. En lång fängelsevistelse kunde, enligt fängelseläkaren, medföra skadlig inverkan för en längre framtid. Församlingsrådet vid fängelset tillstyrkte bifall under framhållande att fängelsevistelsen syntes under senare tid ha blivit mer påfrestande för Meurlings psykiska befinnande trots en del lättnader, som beretts honom beträffande cellisoleringen. Vidare åberopades, att den bakgrund, mot vilken förbrytelser av här ifrågavarande art borde ses, numera tedde sig avsevärt annorlunda på grund av tidslägets förändring.

Även fångvårdsstyrelsen tillstyrkte nådeansökningen, ehuru ej enhälligt. Högsta domstolen förklarade enhälligt, att domstolen med avseende på förekomna omständigheter tillstyrkte att Kungl. Maj:t måtte av nåd bestämma tiden för straffarbetet till ett år.

Den 30 november 1944 beslöt Kungl. Maj:t i enlighet med högsta domstolens tillstyrkan. Meurling frigavs därefter den 23 december 1944.

Vad beträffar de skäl, som legat till grund för den Meurling beviljade nedläggningen av straffet, vill jag till en början erinra om att beviljad nåd icke innebär någon korrigerings av den meddelade domen, lika litet som avslag å nådeansökan innebär något gillande av domen. Benådningsrätten har hos oss sedan gammalt ansetts ligga utanför den dömande maktens funktioner. Omständigheter, som kunna komma i betraktande vid beviljande av nåd, äro dels den dömdes personliga förhållanden, t. ex. hans hälsotillstånd eller familjeförhållanden, och dels mera allmänna överväganden. Det är tydligt att här icke är fråga om ett avgörande efter rent juridiska principer utan ett bedömande, vid vilket även

Svar på interpellation. (Forts.)

allmänna mänskliga och politiska synpunkter få beaktas. De politiska motiven framträda som bekant med särskild styrka när det gäller amnesti eller abolition.

Såsom jag vid det i interpellationen berörda tillfället förklarar, voro de skäl, som föranledde min tillstyrkan av den senare nådeansökningen, flera. De upplysningar som förelågo rörande Meurlings hälsotillstånd talade i och för sig för benådning, ehuru enbart dessa skäl enligt min mening icke varit tillräckliga. Härtill kom att den gärning, för vilken Meurling fällts till ansvar, icke riktat sig mot Sverige, utan stått i samband med det då rådande krigstillståndet mellan Finland och Sovjetunionen. Det ändrade läge, som i detta avseende inträtt, utgjorde enligt min mening anledning att överväga huruvida icke det brott, för vilket Meurling dömts, finge anses sonat genom det straff han redan undergått. De nu nämnda omständigheterna utgjorde enligt min uppfattning tillsammans tillräckliga skäl för bifall till nådeansökningen. Såsom jag förut nämnt hade också såväl fängvårdsmyndigheterna som högsta domstolen tillstyrkt ansökningen.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang uttrycka mitt beklagande av att Meurling efter frigivningen funnit tillståndigt att på sätt som skett rikta angrepp mot vårt lands rättsväsende. Såsom jag framhöll vid årets remissdebatt i denna kammare anvisar vår rättsordning den väg han bör gå, om han anser sig kunna genom nya skäl visa att domen var felaktig, nämligen att söka resning.

Vidare anförde:

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret på min interpellation och däri sammanställda data rörande filosofie licentiaten Per Meurlings benådning. Emellertid måste jag göra några kommentarer till herr statsrådets framställning.

Först ber jag att få bemärka, att herr statsrådet icke givit något direkt svar på min fråga, om statsrådets i tidningen Göteborgs Morgonpost den 2 februari publicerade intervjuuttalande var riktigt återgivet. Jag drog därav den ofrånkomliga slutsatsen, att herr statsrådet icke har något att erinra mot tidningens utformning av uttalandet och alltså bekräftar dess riktighet. Enligt detta uttalande skulle det förändrade politiska läget varit det faktum som föllt avgörandet för Meurlings frigivning, och detta synes också framgå av herr statsrådets interpellationssvar i dag. Herr statsrådet framhåller också, att olika omständigheter och överväganden komma i betraktande vid omprövning av nådeärenden. Detta är naturligtvis riktigt, liksom att konungen inte är snävt bunden av bestämmelser i grundlagen om på vad sätt och under vilka omständigheter rätten att giva nåd skall användas. Men under sådana förhållanden måste man ju förutsätta, att nåderätten skall användas inte mot utan i samklang med svensk rättsuppfattning sådan den under generationer utbildats under inflytande av fastställda rättsliga eller på annat sätt vedertagna normer för folkets samlevnad. Avgörande för benådningsinstitutets tillämpning böra också vara rättsvärdande synpunkter, icke politiska överväganden med hänsyn till växlingar i och uppfattningar om det dagspolitiska läget. Den uppfattning jag sålunda hävdar synes mig ha stöd i att ansökan om nåd räknas som ett extra ordinärt rättsmedel, varav ju bör följa att det skall tjäna rättsvärden. Den omständigheten att högsta domstolen skall yttra sig i förekommande nådeärenden synes också otvetydigt giva vid handen, att det är fråga om en rättsvärdens angelägenhet, inte om ett politiskt avgörande. Ty högsta domstolen har ju knappast någon särskild kompetens eller auktoritet i politiska angelägenheter. Hela dess kompetens och auktoritet ligger på rättsvärdens område. Vore benådningsinstitutet i första

Svar på interpellation. (Forts.)

hand ett politiskt remedium, borde ju nådgivningen också rimligen gå över politiskt banade vägar. Då kunde ju, naturligtvis efter föregången grundlagsändring, sådana frågor gå till de olika partigrupperna för yttrande på samma sätt som frågan om fideikommissens avveckling för inte så länge sedan gjorde det. Naturligtvis tillråder jag inte en sådan anordning, jag drar endast ut den logiska konsekvensen av att benådningen skulle vara ett väsentligen politiskt avgörande.

Herr statsrådet erinrade om att de politiska motiven med särskild styrka framträdde när det gäller amnesti eller abolition. Detta är ju obestriddigt, och en stor huvudstadstidning har också i anledning av interpellationen sammanställt en exposé över olika fall av amnesti under det senaste hundraåret. Sådan allmän amnesti för ett visst slag av brott är dock något helt annat än det varom nu är fråga. Jag kan mycket väl tänka mig, att sådan kollektiv benådning kan komma att givas också i framtiden under särskilda förhållanden, då alla för ett visst slag av brott dömda skulle av nåd få sina straff efterskänkta och givas frihet, men något sådant föreligger ju inte nu. Spioneriförbrytelser höra inte till ett förgånget tidsskede, utan de ha full aktualitet i dag liksom de hade det då. Säkerhetspolisen är fullt sysselsatt med att uppspåra sådana skumma och mer eller mindre samhällsfarliga brottslingar och att samla bevismaterial till åklagarnas tjänst. Domstolarna rannsaka och döma undan för undan brottslingar av detta slag, och ett ganska ansevärt antal för spioneri och anstiftan av spioneri dömda sitta i våra fängelser utan att det från något håll på allvar ifrågasättes att denna blandade samling skall erhålla amnesti. Men för någon enstaka individ av detta sällskap lyser nådens sol, den lyser över licentiat Meurling, och han går ur fängelset och från sina kamrater där för att uppträda på en serie agitationsmöten med hän och smädelse mot det svenska samhället och mot det svenska rättsväsendet. Och justitieministern förklarar i en tidningsintervju och säger nu här i riksdagen, att Meurling släpptes fri inte på grund av fysiskt eller psykiskt illabefinnande utan främst på grund av det förändrade politiska läget! Men detta politiska läge ändrade uppenbarligen ingenting för de andra spionerna och spionerianstiftarna utan endast för Meurling!

Likheten inför lagen har varit en grundsten i svenskt rättsväsende. Likheten inför nåden hör uppenbarligen inte till det nya politiska läget. Spionerna och anstiftarna av spioneri, som genomgående bedriva sin verksamhet mot betalning, höra i stort sett till de moraliskt lågt stående, asociala människorna. Deras verksamhet, som under vanskliga och ömtåliga förhållanden kan vara till skada och farlig för det land och det folk, där de bedriva sin hantering, bör givetvis såvitt möjligt förhindras och de själva oskadliggöras. Detta sker ju genom att de som upptäckas och överbevisas dömas till straff, innebärande viss tids fängsligt förvar. Detta är alltså en samhällets skyddsåtgärd mot dessa asociala och brottsliga element, och det måste då också framstå som ett samhällsintresse att inte dessa brottslingar i otid få frihet att ånyo göra ohägn mot samhället. Men omständigheter av olika slag kunna ju på ett sådant sätt påverka brottslingen och hans tillvaro, att det skulle framstå som obilligt och meningslöst att alltjämt hålla honom fängslad, t. ex. vid svår fysisk eller psykisk sjukdom eller ett helt förändrat sinnelag o. s. v., men dessa förutsättningar ha ju, enligt vad man nu fått bekräftat, icke förelegat vid Meurlings frigivande. Självi förklarar han i sina agitationsföredrag, att han är och varit frisk och sund kroppsligt och själsligt, och herr justitieministern förklarar också att Meurlings hälsotillstånd inte haft någon väsentlig betydelse för hans frigivning. Någon ånger över sina tidigare manipulationer och någon sinnelagets förbättring kan väl inte spåras hos Meurling, såvitt man av hans utfall mot vårt rättsväsende kan döma. Meurling lär väl inte heller ha mindre förutsättningar att göra skada och

Svar på interpellation. (Forts.)

bör inte ha något särskilt privilegium därför att han avlagt akademisk examen. Under sådana förhållanden måste man konstatera, att Meurlings frigivande icke står i överensstämmelse med svenskt rättsmedvetande, och det måste väl också vara uppenbart att Meurlings frigivande på politiska motiv och hans därefter bedrivna kampanj mot våra domstolar måste verka upplösande på respekten för lag och ordning.

Sedan detta konstaterats, får man söka fixera det förändrade politiska läge, som herr statsrådet angivit som orsaken till Meurlings frigivande. Herr statsrådet omnämner detta i sitt nu lämnade interpellationssvar i ganska vaga ordalag på det sättet, att den gärning, för vilken Meurling fällts till ansvar, icke riktat sig mot Sverige utan stått i samband med det då rådande krigstillståndet mellan Finland och Sovjetunionen. »Det förändrade läge, som i detta avseende inträffat, utgjorde enligt min mening anledning att överväga o. s. v.» Detta förändrade läge var alltså icke, som en del människor föreställt sig, de kommunistiska valframgångarna i höstas, utan det var det av herr statsrådet sålunda angivna läget. I anledning därav bör det framhållas, att Meurling, såsom av tillgängliga handlingar och herr justitieministerns nyss avgivna svar framgår, icke har dömts för skadegörelse mot Finland eller för brott mot finsk lag, utan han har dömts för i vårt land begångna brott mot svensk lag. Detta faktum kvarstår hur än förhållandena utvecklats för Finland och i Finland. Det bör också framhållas, att det stora flertalet av i vårt land för spioneri dömda icke riktat sin gärning mot Sverige utan mot främmande stater. De ha ändå dömts och få avtjäna sina straff oavsett det s. k. förändrade politiska läget. Under sådana förhållanden kan jag inte finna det av herr statsrådet anförda politiska motivet vara på något sätt bärande. När fångvårdsstyrelsen och högsta domstolen tillstyrkt ansökan om nåd för Meurling, måste uppgifterna om Meurlings sjukdom och läkarintyget därom spelat en avgörande roll. Att dessa uppgifter och intyg enligt Meurlings senare uttalanden skulle vara byggda på ett falsarium, kunna vederbörande myndigheter givetvis icke ha anledning att förutsätta. Jag antar att myndigheternas yttranden icke på något sätt präglats av det ena eller andra politiska läget. Det skulle också vara ytterst betänkligt om politiska motiv skulle åberopas av ämbetsverk eller myndigheter, vilkas kompetens måste vara begränsad till deras egna verksamhetsområden. Det politiska övervägandet har alltså kommit in vid departementsbehandlingen av ärendet.

I ljuset av de upplysningar, som efter Meurlings frigivande och senast här i dag lämnats, måste anses fastslaget, att de subjektiva förutsättningarna i det enskilda fallet icke förelägo, då Meurling gavs nåd och frihet. Det politiska läget, som enligt herr justitieministern här haft avgörande betydelse, har jag inte kunnat finna på något sätt bärande, och herr statsrådet har ju inte heller på grund av detta läge ansett sig kunna föreslå amnesti för i vårt land dömda spioner och anstiftare av spioneri. På min fråga, om herr statsrådet anser att den politiska motiveringen för Meurlings frigivande står i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning och kan hävdas utan fara för svenskt rättsväsende, har herr statsrådet icke givit något svar. Jag tolkar detta så att efter det grundliga övervägande han nödgats göra och efter de upplysningar som nu stå till buds, herr statsrådet icke kan i dag svara ja på den frågan. Jag finner detta naturligt och på sitt sätt glädjande. Det skulle ha varit en utomordentligt allvarlig sak om svaret blivit ja. Verkningsarna av en obetänkt handling eller ett obetänkt uttalande kunna begränsas eller elimineras. Det kan då också vara till en varning och lärdom för framtiden. Jag hoppas, att så skall vara fallet. Rättsvården hör till de känsligaste och betydelsefullaste av alla fak-

Svar på interpellation. (Forts.)
torer i samhället. Därför måste den största varsamhet iakttagas, så att den inte råkar in på villovägar.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Persson i Falla anmärkte först, att jag icke givit direkt svar på de två frågor han framställt i interpellationen. Jag utgick ifrån, att vad jag sade innebar ett klart svar på dessa två frågor, men eftersom herr Persson i Falla tydligen icke tolkat mitt svar rätt, skall jag direkt besvara frågorna.

Jag har lämnat de uppgifter, som herr Persson i Falla anmärkt på här, till Göteborgs Morgonpost. Mitt svar på den första frågan är alltså ja. Och i motsats till vad herr Persson i Falla tror, är mitt svar också ja, när det gäller den andra frågan. Jag anser nämligen, att de skäl, som jag anfört till tidningen — och jag har anfört dem även i interpellationssvaret — stå i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning och kunna hävdas utan fara för svenskt rättsväsen.

Jag delar herr Perssons i Falla uppfattning, att nådeinstitutet bör användas på ett sådant sätt, att det står i samklang med svensk rättsuppfattning. Men herr Persson i Falla synes av mitt uttalande i svaret vilja draga den slutsatsen, att jag hävdar, att nådeinstitutet är ett politiskt institut. Det har jag icke sagt och jag har aldrig hävdad den uppfattningen. Skall jag använda någon etikett, skulle jag vilja säga, att nådeinstitutet är ett allmänmänskligt institut, ett institut där man kan taga hänsyn till skiftande förhållanden på ett sätt som lagarna aldrig kunna göra. När jag talar om att även politiska synpunkter kunna vara av betydelse vid avgörande av en nådeansökan, gör jag det i den meningen, att vid prövning av ansökan hänsyn kan tagas även till ändrade politiska förhållanden. Och det kan finnas mycket starka skäl att göra detta.

Herr Persson i Falla gjorde då gällande, att om man tager hänsyn till politiska omständigheter, lämnar man helt åsido de rättsvärdande synpunkterna. Det är ganska anmärkningsvärt, att herr Persson anser, att de rättsvärdande synpunkterna i detta mål blivit skjutna åt sidan. Jag har nämligen härvidlag följt en enhällig högsta domstol, och högsta domstolen är väl den myndighet, som framför andra skall se till de rättsvärdande synpunkterna. Sedan få de politiska synpunkterna bedömas av den ansvarige departementschefen och, om det är en fråga av större betydelse, av regeringen i dess helhet.

Nu var herr Persson i Falla nog djärv att gå in på en tolkning av de motiv, som legat till grund för fängvårdsstyrelsens och högsta domstolens ställning i målet. Varken fängvårdsstyrelsen eller högsta domstolen har i sina yttranden angivit några motiv — det förekommer aldrig i dylika fall — utan man har endast åberopat föreliggande omständigheter. Jag har själv icke haft anledning att forska i vilka synpunkter, som varit avgörande för dessa instanser, som tillstyrkt nådeansökan. Men jag måste säga, att jag tycker det är ett mycket djärvt uttalande av herr Persson i Falla att utan vidare deklarerar, att högsta domstolen och fängvårdsstyrelsen naturligtvis måste ha tagit hänsyn endast till uppgifterna om Meurlings försämrade hälsotillstånd. För fängvårdsstyrelsen och högsta domstolen förelåg icke något annat material angående Meurlings hälsotillstånd än det som förelåg för mig. Huruvida fängvårdsstyrelsen och högsta domstolen enbart på detta grundat sin ståndpunkt, vet varken herr Persson i Falla eller jag.

Sedan anmärker herr Persson i Falla på att man här skulle ha brutit ut ett specialfall och av något underligt skäl givit Meurling nåd samtidigt som andra personer, dömda enligt 8 kap. strafflagen, måste fortsätta att avtjäna sina straff. Jag vill först rätta till ett misstag, som herr Persson i Falla gjorde sig skyldig till. Han talade om att Meurling och en del andra skulle vara dömda för spioneri.

Svar på interpellation. (Forts.)

För mig är det en högst väsentlig skillnad mellan spioneri och olovlig underrättelseverksamhet, som det här varit fråga om. Spioneri står enligt min mening i en helt annan brottsklass än olovlig underrättelseverksamhet, ett brottsbegrepp, som under hela krigstiden varit mycket omstritt. Jag kan meddela herr Persson i Falla, att under de år, som nu gått, är Meurling ingalunda den ende, som beviljats nåd i fall, då vederbörande dömts för olovlig underrättelseverksamhet. Flera fall — jag har icke några siffror tillgängliga nu — ha förekommit, då Kungl. Maj:t av nåd nedsatt eller befriat personer från straff, då de varit dömda för olovlig underrättelseverksamhet. Det har varit fall, då vederbörande handlat av patriotiska syften eller det kan ha varit andra skäl, som medverkat. Meurlingfallet är icke något enstaka fall.

Jag vill till slut bara understryka vad jag sagt här förut, att man vid prövning av nådeärenden har rätt — och jag kan säga också plikt — att taga hänsyn till alla de olika omständigheter, som kunna inverka på fallet. Det är icke bara fråga om individens förhållande härvidlag utan också om förändringar, som skett i övrigt. Jag har den uppfattningen alltjämt, trots vad herr Persson i Falla sagt, att det beviljande av nåd, som här ägt rum, står i överensstämmelse med den allmänna rättsuppfattningen och att det icke innebär någon fara för vårt lands rättsväsen.

Den omständigheten, att Meurling funnit lämpligt, sedan han fått nåd, uppträda på det sätt han gjort gentemot vårt lands rättsväsen, kan i och för sig icke inverka på bedömandet av själva nådefrågan.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det framgår av herr justitieministerns svar, att anledningen till att doktor Meurling beviljades nåd var politisk. Då emellertid frågan om hans sjukdom har spelat en viss roll — den har spelat en underordnad roll, så vitt jag kunde förstå av herr justitieministerns förklaring — vill jag bara bidra med ett par uppgifter, som Meurling själv har lämnat. Meurling har en enda gång under sin fängelsevistelse, på försommaren 1944, sökt läkarvård för ett magsår som gått upp på grund av den mat han erhållit i fängelset. Därefter har han varit frisk. Skriftställarförbundet begärde, såsom framgick av statsrådet Bergquists förklaring här, nåd för Meurling i augusti månad i fjol och anförde Meurlings sjukdom såsom motiv. Nådeansökan avstyrktes av högsta domstolen och avslogs av regeringen. I oktober begärdes nåd återigen av advokaten Branting m. fl. med i huvudsak politisk motivering. Denna gång biföll regeringen nådeansökan. Därmed tror jag, att frågan om sjukdomen härvidlag kan avföras ur diskussionen. Att Meurling skulle ha varit psykiskt deprimerad verkar i vårt fall orimligt för den som hade tillfälle att besöka honom den tid då han satt i fängelse. Han satt i ensam cell i ett år utan att beklaga sig däröver och utan att på något sätt försöka få sällskap, vilket ju annars är det vanliga med fångar, som gripas av psykisk depression.

Herr Persson i Falla har nu i sin interpellation anmärkt på att Meurling, sedan han kommit på fri fot, talat om sitt fall, talat om rättskipningen i vårt land under dessa krigsår och enligt herr Persson i Falla gjort det på ett sådant sätt, som upplöser respekten för lag och ordning. Herr talman, det förhåller sig faktiskt så, att Meurling och Persson i Falla — visserligen från olika utgångspunkter — men med principiellt samma skäl angripit det svenska rättsförfarandet. Jag vill anledning därav förete ett diagram, som Meurling har visat vid sina föredrag ute i landet. Det visar antalet fällda domar enligt spioneriparagrafen under krigsåren. Den övre kurvan anger domar över allierade agenter, den undre domar över nazistiska agenter. År 1940 var ett för Sverige mycket kritiskt år. På

Svar på interpellation. (Forts.)

våren ockuperades Norge och Danmark. Holland och Belgien överfölls under likartade betingelser. Det fanns icke en människa, av dem som ville värna Sveriges nationella självständighet, som icke var bergfast övertygad om att det var det farligaste året för vårt land under detta krig. Hur arbetade nu den svenska rättskipningen? Antalet dömda allierade agenter var 20, och detta var, som synes, under andra halvåret 1940. Kurvan stiger ytterligare år 1941. Toppunkten sammanfaller — och det kanske säger en del — med tidpunkten för det tyska överfallet på Sovjetunionen. Så börjar kurvan något dala nedåt. En högst betecknande aktivitet från polismaktens och domstolarnas sida framträder dock. Vid årsskiftet 1943/1944 se vi en tydlig tendens till nedåtgående. Korståget gick ju icke så bra, och detta kan lätt avläsas i den nedåtgående kurvan. Så togs ett nytt språng nedåt efter Mussolinis ömkliga sorti, när det blev klart även i vårt land att nazismen icke skulle ha någon chans i kriget.

Låt oss sedan studera den undre kurvan, den som visar antalet tyska agenter. Jag tror, att det var statsrådet Erlander, som i en replik för någon tid sedan anförde som bevis på att svenska säkerhetspolisen även hölle efter nazistiska agenter, att man spärrade in icke mindre än 10 under år 1940. Det framgår också av detta diagram. Man når en höjdpunkt i slutet av 1940. Endast 10 naziagenter dömdes detta år för sin verksamhet i vårt land! Sedan var det goda år för nazismen, när den tyska härsmakten inregistrerade stora framgångar, en sak som också påverkade stämningen i landet och påverkade politiken och olika åtgärder. Det blev därför blott 6 nazityska agenter, som vid årsskiftet 1942/1943 hade åkt fast. År 1943 inträder en förändring, och den visar sig därefter särskilt under 1944. Jag tror, att man kan säga, att på hösten 1944 uppnås i det svenska rättsväsendet en balans mellan å ena sidan de nazityska agenterna, å andra sidan de allierade agenterna. Jag skulle t. o. m. vilja uttrycka saken så, *att först då börjar neutraliteten tillämpas i svenskt rättsförfarande.*

Jag tror, att var och en som studerar detta diagram, som är uppgjort på grundval av omsorgsfullt hopsamlat material rörande domar i svensk spionerilagstiftning, skall finna det ganska talande, att *under de elva första månaderna 1944 dömdes lika många, om icke fler tyska agenter än som tidigare dömts under hela kriget.* Doktor Meurling har i sina föredrag påpekat denna tendens. Han har låtit fakta tala, och det vittnesbörd, som fakta utgöra i denna sak, verka mycket oerhördare än de grövsta ord och de starkaste adjektiv man eventuellt skulle vilja använda för att karakterisera det svenska rättsförfarandet under kriget. Den behandling frågan fått i riksdagen visar ju också, att det är en ganska allmän mening i Sveriges riksdag, att vår spionerilagstiftning blivit olyckligt utformad och att dess tillämpning icke motsvarar vad lagstiftarna ursprungligen avsett. Även regeringen tycks ha denna uppfattning, och jag tolkar bl. a. dess handläggande av Meurlingfallet som ett uttryck för att regeringen försöker åtminstone sopa igen några av de värsta spåren av lagrötan under detta krig. Herr talman! Jag skall icke här ta upp tiden med att ingå på frågan, varför det har varit på detta sätt. Vi känna alla till vilket tryck på den svenska politiken, och jag måste även säga handhavandet av denna lagstiftning, som de nazistiska segrarna utövat. När herr Persson i Falla nu anser denna regeringens mycket nödvändiga och mycket prisvärda, låt vara icke fullt så lyckligt motiverade korrigerings av vad som tidigare gjorts angräpligen, kan det icke förklaras på något annat sätt än att det hela är ett uttryck för den allmänna politiska uppfattning, som herr Persson i Falla företräder.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Herr justitieministern vände sig mot mig särskilt då han sade, att herr Persson i Falla reagerat mot att han skulle ha gjort gällande, att benådningsrätten vore ett politiskt insti-

Svar på interpellation. (Forts.)

tut. »Det har jag», sade herr statsrådet, »aldrig sagt eller menat.» Jag har, såvitt jag kan finna, icke heller sagt eller tillvitat herr statsrådet något sådant, utan om vi gå till ordalagen i min replik till herr statsrådets interpellationsvar, så sade jag där: »vore nådeinstitutet i första hand ett politiskt medium». Men det som jag menar framgår av statsrådets uttalande är att de politiska övervägandena ha en dominerande betydelse. Det är detta jag vänder mig mot, men icke mot något yttrande att det skulle vara ett uteslutande politiskt institut. Jag tycker att jag finner skäl härför i den intervju, som herr statsrådet beviljade Göteborgs Morgonpost, och vars riktighet han nyss bekräftat. Det frågas där: »Statsrådet anser sålunda, att det förändrade krigsläget varit det faktum, som fällt avgörandet för Meurlings frigivning?» Statsrådets svar: »Ja, detta anser jag icke kan förnekas.» Detta tycker jag står i fullkomlig överensstämmelse med den tolkning, som jag här givit åt statsrådets yttrande. Nu säger herr statsrådet, att nådeinstitutet bör utövas under allmänmänskliga hänsyn; det är dessa som skola vara avgörande. Jag har naturligtvis ingenting att invända mot detta, men jag måste ju säga, att vid dessa allmänmänskliga överväganden måste dock de rättsvärdande synpunkterna vara de dominerande. Det är detta jag velat hävda, och det är icke bara jag som gör det, utan jag är övertygad om att den allmänna meningen ute i landet står tämligen enig med mig om att benädningsinstitutet skall handhavas främst och väsentligen ur rättsvärdande synpunkt, även om man måste ta hänsyn till omständigheter av skiftande art därvidlag. Nu säger herr statsrådet vidare att det har han ansett sig göra, då han kunnat stödja sig på en enhällig högsta domstol. Jag talade något också om detta, och jag gjorde det antagandet att högsta domstolen — och även andra myndigheter, som yttrat sig — icke kunnat tillstyrka på politiska motiv, utan att motiven där varit helt andra. Herr statsrådet säger, att det är mycket djärvt av mig att göra ett sådant antagande. Ja, det är möjligt, men jag tycker att det är ett fullkomligt naturligt antagande, och jag är övertygad om att det är de förutsättningarna, som den intresserade allmänheten också utgår ifrån, och att det politiska lägets förändringar icke spela in i högsta domstolens yttranden i sådana här fall. Jag tillåter mig fortfarande ha den meningen, och jag tycker att det skulle vara ytterst beklagligt om jag och den intresserade delen av svenska folket, som jag tror har samma mening som jag på den punkten, misstagit oss i fråga om högsta domstolens eller fängvårdsstyrelsens motivering.

Sedan besvarade herr statsrådet rättframt de frågor jag ställt och som han icke besvarade i första interpellationssvaret. Hans första svar överensstämde helt med den tolkning, som jag givit hans uttalande. Det andra svaret gick i rakt motsatt riktning. Jag beklagar det på det allra livligaste, och jag beklagar herr statsrådet därför att jag tror att hans förklaring i framtiden icke kommer att vara till herr statsrådets fördel. Detta betyder ju mindre, men jag beklagar det framför allt för vårt rättsväsende och för rättsvärden i landet. Jag beklagar att herr statsrådet gjort detta uttalande på den andra frågan. Jag tycker att detta uttalande är rätt onödigt. Det är såvitt jag förstår icke bara vad som förekommit tidigare, som kan vara till skada för vårt rättsväsende, utan detta senare uttalande finner jag vara det allra värsta som förekommit.

Sedan har jag ett par ord att säga till herr Hagberg i Luleå, som här uppträdde som talesman och språkrör för licentiaten Meurling. Han säger att herr Persson i Falla och herr Meurling båda, churu från olika utgångspunkter, ha angripit vårt rättsväsende. Att herr Meurling har angripit vårt rättsväsende erkänner sålunda herr Hagberg i Luleå. Jag har i detta sammanhang icke riktat något klander mot vårt rättsväsende, utan jag har riktat klander mot

Svar på interpellation. (Forts.)

justitieministerns i en tidning offentliggjorda motivering för den benådning varom här är fråga. Jag har riktat klander mot herr statsrådets och chefens för justitiedepartementet framställning av motiven för Meurlings benådning, sådana han givit uttryck åt dem i en intervju i tidningen Göteborgs Morgonpost, och klandrar ännu mera hans uttalande här i dag. Men detta är icke något klander mot det svenska rättsväsendet.

Herr Hagberg i Luleå slutade sitt anförande med att säga, att vad jag här anfört var uttryck för den politiska uppfattning, som jag företräder. Ja, jag tror nog att de kretsar, som dela min allmänna politiska uppfattning också dela min uppfattning i denna fråga, men jag är också övertygad om att det rättsmedvetande, som jag här talat om och som jag anser att jag gjort mig till tolk för, också är rotfast hos stora delar av det svenska folket oberoende av politisk uppfattning.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag tycker att herr Perssons i Falla uppträdande i denna debatt är ganska egendomligt. I sin replik till mitt interpellationssvar klagar herr Persson i Falla över att han icke fått direkt svar på de två frågor han framställt. Jag ger därefter direkt svar på dem, och jag antar att herr Persson i Falla icke gärna kunde vänta sig ett annat svar på sina frågor än ett klart och tydligt ja från min sida. Då konstaterar herr Persson i Falla, att det värsta som hänt i hela denna sak är att jag svarat på hans andra fråga på det sätt jag gjort. Då herr Persson i Falla knappast kunde vara oviss om att jag skulle svara ja på frågan, hade det ur hans syn på saken varit säkrast och klokast för rättsvården att icke framställa någon sådan fråga, ty då hade han icke behövt få en så fruktansvärd bekräftelse från justitieministerns sida.

Sedan kommer herr Persson i Falla fortfarande in på skillnaden mellan de rättsvårdande och politiska synpunkterna som om de vore fullkomligt skilda saker, som icke kunna sammanblandas. I rättsvården kan också ingå ett visst politiskt hänsynstagande, det kan man icke komma ifrån, och jag kan icke förstå hur herr Persson i Falla kan driva den meningen att jag har åsidosatt de rättsvårdande synpunkterna i detta fall, då högsta domstolen, som väl om någon skall tillvarataga de rättsvårdande synpunkterna, enhälligt har tillstyrkt att Meurling skulle få nåd i den utsträckning, som Kungl. Maj:t sedan har beviljat.

Herr **Persson** i Falla erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har givetvis icke klagat över att herr statsrådet svarat på min fråga. Jag har anmärkt på att herr statsrådet har svarat just på det sättet, som han har gjort. Nu säger herr statsrådet att jag väl icke kunde tänka mig att han skulle svara på annat sätt än han gjort. Jo, det kunde jag visst göra. Jag kunde mycket väl tänkt mig att herr statsrådet skulle kunna beklaga ett uttryck, som han i hastigheten fällt. Hastiga och icke övertänkta uttryck fälla vi säkerligen alla då och då, och det kan väl även en justitieminister göra, fast det kanske icke får bli allt för ofta. Jag finner det icke alls orimligt att en justitieminister, som har råkat fälla ett sådant yttrande till en tidningsman, beklagar, att han fällt det just på det sättet. Men herr justitieministern säger nu att precis så har han menat och att han anser att det står i full överensstämmelse med svenskt rättsmedvetande och utan fara kan hävdas för svenskt rättsväsende. Det menar jag är det verkligt allvarliga att justitieministern har tagit sin ståndpunkt på det sättet. Jag beklagar det djupt framför allt för rättsvårdens skull men även för herr statsrådets egen skull.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det är icke i det föreliggande ärendet direkt, som jag har begärt ordet, utan det är i den rent principiella fråga, som här förts på tal.

Jag har ju i åtskilliga år i konstitutionsutskottet haft uppdraget att granska nådeärendena, och jag fann, att under förra året var det icke mindre än 1 674 nådeärenden som föredrogos i konseljen. Av dessa var det 70, som rörde sådana mål, där handlingarna nu äro hemligstämplade. Det gällde således i allmänhet brott mot 8 kap. strafflagen. Av dessa nådeansökningar, som ingivits antingen av den dömda eller hans anhöriga eller sådana som stått honom nära, har ett mycket stort antal beviljats. Det är ju så, som kanske herrarna och damerna veta, att meningarna kunna vara mycket skiftande i högsta domstolen, och det är mycket vanligt, att någon eller några av de justitieråd, som haft att yttra sig, varit mildare än majoriteten av dem har varit. Jag har funnit, att föredragande departementschefen måtte ha ägnat ett mycket stort intresse och en väldig uppmärksamhet åt dessa ärenden. Jag har funnit det dels därav att han i flera fall, där någon ledamot av högsta domstolen tillstyrkt mildare behandling än majoriteten har velat, icke ansett sig kunna eller böra följa denna mildare mening utan biträtt majoritetens mening. I många fall, jag kanske kan säga i de flesta fall, har jag funnit, att statsrådet varit benägen att följa dem som haft den mildare meningen, och i icke mindre än 72 fall har föredragande departementschefen t. o. m. varit mildare än någon av dem i högsta domstolen som haft att yttra sig.

Jag har verkligen för min del varit en liten smula orolig för att benädningsinstitutet skulle komma att användas i alltför stor utsträckning och att det skulle bli vanligt, att personer som äro dömda skulle gå nådevägen och erhålla en mildare dom än domstolarna ha avkunnat. Men jag skulle vara i högsta måtto bekymrad både ur rättsvårdens synpunkt och ur allmänmänsklig synpunkt, om detta instrument skulle råka i misskredit och underkännas. Det måste finnas i vårt samhälle, och jag skulle beklaga, det vill jag allvarligt säga, om föredragande statsrådet i ett fall, då högsta domstolen har varit enhällig i sin mening att tillstyrka nåd för en person, skulle säga nej till en sådan nådeansökan. Då och först då skulle jag betrakta den svenska rättsvården såsom utsatt för någonting som enligt min mening vore anmärkningsvärt eller farligt.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är ju klart, att herr Persson i Falla har rätt, när han i polemik mot mig säger, att han företräder högerns uppfattning i denna fråga. Jag har emellertid aldrig förnekat det. Det var en replik, som innebar, att han bara slog in öppna dörrar. Vad jag menade var i stället, att den grundåskådning som herr Persson i Falla och hans parti företräder gör det naturligt för honom att just på det sätt som skett taga upp en sådan fråga som den föreliggande.

Det är här klarlagt, att Meurling icke dömdes för spioneri utan för olovlig underrättelseverksamhet, men herr Persson i Falla talar fortfarande om spioneri. Det är vidare klarlagt, att Meurling dömdes på *indicier*, och att det icke förelåg något annat än en angivelse. Indicierna voro exempelvis samtal med en utlänning, anteckningar om sammanträffanden med någon kvinna, att man hos honom hittat ett par odugliga hörlurar, några gamla ficklampsbatterier och dessutom ett prospekt från ett korrespondensinstitut, där en kurs i radiotelegrafering eller dylikt var förprickad. Det var i huvudsak de indicier, på vilka han dömdes, och det gör, att man säkert kan våga det påståendet, att hade icke

Svar på interpellation. (Forts.)

den bekanta utformningen av 8 kap. strafflagen genomförts, kunde det aldrig kommit på tal ens att Meurling skulle ansetts ha begått något brottsligt. Men detta fall, som är så diskutabelt — jag för min del är övertygad om att Meurling är oskyldig — tar högern som utgångspunkt för att rikta in en stöt. Där emot har högern aldrig ansett, att det funnits anledning att rikta några anmärkningar mot det handhavande av rättsskipningen, som jag illustrerat och som visar, hur denna rättsskipning varit *konjunkturbetonad* och hur den följt de tyska vapnen i fråga om aktivitet.

Sedan säger herr Persson i Falla, att det är icke mot rättsväsendet han har riktat sig, utan det är mot motiven för det nådebeslut regeringen fattat. I verkligheten visar ju justitieministern i sin förklaring här, att han hade högsta domstolen bakom sig, när han tillrådde bifall till ansökan. Jag kan icke fatta det på annat sätt, än att om herr Persson i Falla angriper justitieministern i detta fall är det på grund av det sätt, varpå han ansett, att justitieministern som rättens högste vårdare har utnyttjat det medel »rättvisan» ger honom.

Sedan skulle jag på grund av att herr Mosesson var uppe och deklarerade, att han för sin del var mycket bekymrad över att nådeinstitutet skulle missbrukas, vilja med hänvisning till hans allmänna religiösa åskådning erinra om en förklaring som står i bergspredikan. Om jag ej glömt bort det, heter det så här: »Dömen ej, så varden I ej dömda.» Jag tror, att konstitutionsutskottets representant för att granska den svenska rättvisans handhavande av nådeinstitutet icke behöver — det tycker jag har framgått av hittillsvarande praxis — känna någon överdriven oro för att man skulle vara alltför mjuk vid behandlingen av dessa frågor.

Herr Senander: Herr talman! Det är icke utan att man finner att den ståndpunkt herr Persson i Falla intagit i denna sak har en ganska stark bismak av hyckleri. För att maskera sin politiska enögdhet intar han attityden av en rättens upphöjde väktare. Jag måste säga, att herr Persson i Falla mycket dåligt passar in i denna roll. Det beror förmodligen på ovana, ty mig veterligt är det första gången, åtminstone under den tid jag suttit i riksdagen, som han mera demonstrativt uppträder i sin roll som rättsvårdare.

Han kan icke gärna skylla på att det saknats anledning att tidigare draga en lans för rättsvården här i landet. Under krigsåren har det tvärtom getts upprepade tillfällen för herr Persson i Falla att demonstrera sitt stora intresse för rättsvården i vårt land. Jag erinrar om att han icke haft det minsta att invända mot tillkomsten av den s. k. tvångsmedelslagen, som nu enhälligt utdömes av den allmänna rättskänslan. Han hade ingenting att säga om transportförbudslagen, som var en lag tillkommen i klar strid mot grundlagarna. Där hörde man icke ett ord av protest ifrån rättsvårdaren herr Perssons i Falla sida. Han teg också, då det gällde det ruskiga attentatet mot Norrskensflamman, och han protesterade inte, när man frigav dem som voro ansvariga för dådet. Ledaren för den s. k. Renhammarligan har fått nedsättning i sitt straff utan att herr Persson i Falla syntts till med sin protest. Icke heller sågo vi till herr Persson i Falla, då tidningen Morgon-Posten, som han tydligen är mycket trägen läsare av och som är högers partiorgan i västra Sverige, försvarade Renhammarligan och ville göra det grova brott ligan planerat till en bagatell. Icke heller märktes herr Persson i Falla, då man behandlade Seniseaffären, en rättsskandal av synnerligen stora mått, i det man tillät en person, som stod under åtal just för sådana handlingar som herr Persson i Falla indignerat vänt sig mot, att utan vidare lämna landet. Jag menar, att en riksdagsman, som under dessa år, då man så många gånger har kränkt rättssäkerheten här i landet, icke låtit höra av sig tidigare, saknar moralisk rätt att nu opponera sig mot be-

Svar på interpellation. (Forts.)

handlingen av fallet Meurling. Jag måste säga, att det bevisar vilka ärenden högern är ute i, då den nu riktar en attack i detta fall, medan den underlåtit att göra det vid de tidigare tillfällen, då svåra kränkningar av både rättsvärdet och allmänna rättsmedvetandet här i landet ha förekommit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Domö**, som anförde: Herr talman! Kammarens ledamot herr Johnsson i Kastanjegården har — med erinran om de svårigheter, som under den senaste tiden förelegat för transport i uppvärmda järnvägsvagnar av potatis från de södra delarna av landet — till mig riktat frågan, om jag ansåge att samtliga åtgärder vidtagits, som i nuvarande situation kunna underlätta potatistransporter på järnväg.

Med anledning härav har jag från järnvägsstyrelsen inhämtat yttrande i frågan. I anslutning till detta yttrande ber jag här att få lämna följande redogörelse, som i huvudsak inskränker sig till att beröra de åtgärder, vilka ankommit på statens järnvägar.

Redan under fredstid uppstod varje vinter svårighet att under den kallaste tiden utan dröjsmål tillhandahålla varmvagnar för transporter av potatis och grönsaker. När kristiden inträdde, ökades svårigheterna främst på grund av transporterna till beredskapsförband i olika delar av landet. Detta föranledde järnvägsstyrelsen att i augusti 1942 göra hänvändelse till arméförvaltningens intendenturdepartement och livsmedelskommissionen med hemställan att grönsaker, potatis och andra rotfrukter redan under hösten måtte i största möjliga utsträckning framforslas och lagras på förbrukningsorterna för att förebygga större transportbehov under de kallaste vintermånaderna. Styrelsen kunde också konstatera, att upplagring av potatis och grönsaker skett såväl hösten 1942 som hösten 1943. Efter vad nu är känt torde emellertid någon större sådan upplagring för den civila försörjningen icke ha skett hösten 1944. Detta torde ha medverkat till att vissa svårigheter uppstått i fråga om potatisförsörjningen.

Statens järnvägars varm- och kylvagnar ha anskaffats med huvudsakligt ändamål att vintertiden forsla sådant gods, som måste befordras i uppvärmda vagnar, och sommartiden sådant gods, som kräver befordring i avkylda (isade) vagnar. Denna park av specialvagnar är till sin storlek avpassad efter behovet under normala tider. Att vid tillfälligt stegrade transportbehov utöka antalet vagnar skulle ställa sig alltför dyrbart. En varm- och kylvagn betingar nämligen f. n. ett pris av omkring 50 000 kronor. Vanliga slutna vagnar få därför i möjlig mån ersätta varm- och kylvagnar. Även tillgången på dylika vagnar är otillräcklig, men alla angelägna behov av slutna vagnar för livsmedel ha hittills kunnat tillgodoses, om än i vissa fall med dröjsmål.

När interpellanten nu talar om svårighet att för potatis erhålla även vanliga slutna vagnar, torde han därvid avse senare hälften av januari månad. Under sagda tid förekommo, som känt, stora militära transporter. Dessa togo minst en fjärdedel av hela den slutna vagnparken i anspråk och försvårade således avsevärt vagnhållningsmöjligheterna för den civila trafiken.

Statens järnvägars stock av *normalspåriga* varm- och kylvagnar omfattar f. n. 481 vagnar. Med en genomsnittlig omloppstid av 6 dygn, blir tillgången på dylika vagnar således omkring 80 per dag. Denna siffra motsvarar också väl den uppgivna dagliga tillgången, vilken under januari månad i år var i

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

medeltal 83. Häremot svarade ett dagligt behov av 312 vagnar. För februari kunna förhållandena ännu icke överblickas. Den dagliga genomsnittliga tillgången för tiden 1—12 februari utgjorde emellertid endast 70 vagnar, beroende på att varmvagnarna i huvudsak insatts för transporter till Norrland och därigenom fått omloppstiden förlängd.

Av varmvagnar tages ungefär hälften av den dagliga tillgången i anspråk för transport av järnvägens styckeogodssändningar av för kyla ömtåligt gods av olika slag. För de militära och civila behoven av varmvagnar stå således under den kallaste vintern dagligen till buds 30 à 40 varmvagnar. Detta antal är otillräckligt vid de omfattande transporter av potatis och grönsaker, som denna vinter ifrågasätts. Järnvägsstyrelsen har därför i år liksom tidigare vidtagit vissa åtgärder för att främja tillgången på varmvagnsutrymme.

Sålunda är föreskrivet, att varmvagnar, såväl lastade som tomma, skola äga företrädesrätt till befordring med tillgängliga tåglägenheter framför andra slag av vagnar. Ett antal äldre personvagnar ha vidare avdelats för transporter av potatis från Skåne och Småland till huvudsakligen Stockholm och Göteborg. På grund av att dessa personvagnar i januari månad voro upptagna för de militära transporterna, kunde endast 10 vagnar omedelbart insättas. Sedan de militära transporterna slutförts i början av februari, avdelades ytterligare 30 sådana vagnar för potatistransporter, varför sammanlagt 40 personvagnar nu användas för dessa transporter.

Efter framställning av bl. a. livsmedelskommissionen har järnvägsstyrelsen slutligen förklarat sig villig att utrusta ett antal vanliga slutna vagnar med kaminer och särskild inredning för att göra vagnarna användbara för transporter under uppvärmning av potatis från Skåne till Stockholm och Göteborg. Styrelsen gav också order om, att 50 dylika vagnar skulle utrustas, men utrustningen avbröts sedan 8 sådana vagnar färdigstälts, enär endast Göteborgs stads kristidsnämnd befanns villig att taga på sig kostnaderna för de värdare, som måste medfölja under transporten för tillsyn och eldning av kaminerna. Stockholms stads kristidsnämnd vägrade däremot, enligt vad livsmedelskommissionen upplyst, att påtaga sig dessa kostnader. Den hjälp, som järnvägsstyrelsen tänkt sig kunna lämna potatistransporterna genom att utrusta nämnda 50 kaminvagnar, blev på så sätt till största delen omöjliggjord.

Vad beträffar det *smalspåriga* järnvägsnätet har järnvägsstyrelsen berört förhållandena endast vid Blekingenätet. Detta nät är nu utrustat med 9 varmvagnar. Dessa kunna allmänt sett sägas vara tillräckliga för förekommande behov. Svårigheterna att på smalspårsnätet erhålla transportmöjligheter för gods i uppvärmd vagn bero därför egentligen icke av vagnstillgången på smalspårslinjerna utan på möjligheterna att erhålla normalspåriga varmvagnar vid omlastning i Växjö, Vislanda och Karlskrona. För att trygga transporterna från smalspårs- in på normalspårsnätet få vagnar nämligen icke utlämnas för lastning på smalspårsnätet, förrän tillgången på normalspårsvagnar för omlastning till det normalspåriga nätet är tryggad. För omlastningsstationerna har järnvägsstyrelsen fastställt en viss kvot per dag i fråga om normalspårsvagnar, vilka kunna påräknas för omlastning av gods från smalspårslinjerna.

Verkställd undersökning har visat, att förekommande behov av vagnar för varmvagnsgods å Blekingenätet under januari månad kunnat helt tillgodoses t. o. m. den 19 januari, dock med någon dags försening i vissa fall. Fr. o. m. den 20 januari blevo emellertid förhållandena avsevärt försämrade, och av varmvagnar, som rekviderats efter nämnda datum, ha under de närmaste veckorna endast enstaka sådana tillhandahållits, vilket helt berodde på den stora bristen på normalspåriga varmvagnar för omlastningen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Sedan mildare väderlek inträtt under första hälften av februari, har järnvägsstyrelsen i första hand anvisat tillgängliga varmvagnar för transporter av potatis och grönsaker till övre Norrland, där köldriskan är störst. Vanliga slutna vagnar anvisas för transporter i övrigt, d. v. s. för potatis och grönsaker från Skåne till mellersta Sverige och över kortare avstånd i allmänhet. Enligt styrelsen har allt gjorts för att trygga tilldelningen av vanliga slutna vagnar för potatistransporterna. Härigenom har, påpekar styrelsen, en märkbar förbättring i läget på potatismarknaden redan inträtt.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att vissa exceptionella svårigheter under senare hälften av januari månad förelegat för potatistransporterna från södra Sverige. Dessa svårigheter ha emellertid sin grund i särskilda förhållanden, bland annat stora militärtransporter. En förbättring i läget har redan inträtt. Järnvägsstyrelsen synes ha vidtagit de åtgärder, som under föreliggande förhållanden varit möjliga för att främja potatistransporterna. Det kan enligt min mening förutsättas, att styrelsen även i fortsättningen kommer att ägna all uppmärksamhet åt dessa transporter samt vidtaga de åtgärder, som i olika lägen kunna visa sig erforderliga.

Härefter yttrade

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Jag skall först be att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det mycket utförliga svar som jag erhållit på min interpellation. Vad som föranlett mig att framställa denna var den situation på potatismarknaden som just då rådde med den allvarliga bristen på potatis, särskilt i storstäderna Stockholm och Göteborg. Även om läget, som statsrådet här har anfört, något förbättrats, föreligger dock fortfarande mycket stora risker, och jag vill därför säga några ord ytterligare utöver vad jag anfört i interpellationen.

Såvitt jag kan bedöma läget, finns det ännu gott om potatis, åtminstone i de bygder, som odla för fabriksändamål. Efterfrågan är också just nu mycket stor, men när köpare anmäla sig, är det i regel mycket stor brådska med leveranserna. Potatisen ligger mestadels i stukor. Det är icke tillräckligt att börja sorteringen den dag potatisen skall skickas i väg. Detta arbete måste vara gjort förut, och för den sorterade potatisen finns det mycket litet lagringsutrymme. Det är potatis som lagts i säckar och måste läggas i källare, om möjligheterna att den skall hålla sig skola kunna anses fullt betryggande.

När man i den situationen fick vänta i veckor, ja bortåt en månad på en vagn, så är det klart, att man icke såg situationen alltför ljus. Under den köldperiod som rådde blev också en hel del potatispartier frusna, sedan partierna sorterats och lagts in i väntan på vagnar. Dessa partier ha sedan fått utdömas som odugliga till människoföda och gått till stärkelseindustrier, där man emellertid icke heller kan utnyttja dem som sig bör, då potatis som är frusen ingalunda lämnar det utbyte som frisk potatis gör.

Den förbättring, som faktiskt har inträffat och som statsrådet har framhållit, beror ju därpå, att både köpare och säljare tagit risken att skicka i väg potatis i vanliga godsvagnar. En köldknäpp kan emellertid icke bara omöjliggöra detta sätt att skicka potatis utan kan också åstadkomma katastrof. Det är icke småpartier det rör sig om och som nu äro på väg från Blekinge och Skåne till Stockholm. Härom dagen var det icke mindre än 32 sådana godsvagnar som kommo in till Stockholms central. Det är ungefär samma antal varje dag, skulle jag tro. Det är väl icke heller uteslutet, att det kan bli en köldknäpp, och om det blir det, kommer på grund av att så många vagnar lastade med potatis stå på linjerna och hört mycket potatis att bli förstörd. Vare

Svar på interpellation. (Forts.)

sig producenterna eller konsumenterna eller grossisterna skola taga dessa förluster blir det stora summor för vederbörande. Därtill kommer att vi väl i nuvarande situation knappast ha råd att förstöra potatis på det sättet. Skulle det bli något över, tycker jag, att den borde sändas till våra nordiska grannländer. Att potatisodlarna och potatishandlarna äro ängsliga är helt naturligt, och vissa inträffade omständigheter förbättra ingalunda saken. Även om järnvägsstyrelsen gjort allt som varit möjligt, är jag icke säker på att den haft den lokala organisationen riktigt i sin hand.

Militärernas behov av vagnar är ju ostridigt, men deras företrädare framför de civila behoven förrycker den rationella fördelningen, och någon planmässighet tycks icke råda i de militära lastningarna. Jag vet fall, då militären fått använda varmvagnar, när de skickat potatis ifrån Kristianstadstrakten till Malmötrakten, medan vi lastade potatis, som skulle sändas ända upp till Luleå, i vanliga finkor, alltså icke ens i isolerade godsvagnar. Att detta är ett förhållande som måste ändras är ju alldeles tydligt.

Herr statsrådet talar om de vagnar, som skulle insatts, därest kristidsnämnden i Stockholm velat bekosta den man som skulle medföljt för att elda kaminen i vagnen. Det är ju väldigt beklagligt, att denna sak icke kunde ordnas. Det ser alltför byråkratiskt ut. Järnvägsstyrelsen har ju sina åligganden och skyldigheter, kristidsnämnderna sina. För oss odlare av fabrikspotatis, som i regel alltid ha avverkat potatisen till jul, har det stått alldeles klart, att vi i en sådan situation som den föreliggande måste hjälpa till att göra allt vad vi kunna för att potatisen skall räcka till. Trots dessa besvärligheter och risker ha vi ansett, att vi skola hålla på potatisen. När man då riskerar, att vissa partier kunna fördärvas, anser jag det vara ganska underligt att inte denna jämförelsevis obetydliga anordning med en eldare har kunnat vidtagas. Jag tror för min del, att det finns möjligheter att ordna hela denna fråga bättre än hittills. Om järnvägsstyrelsen lät en tjänsteman ha kontakt med livsmedelskommissionen, varigenom denne skulle kunna tjänstgöra som förbindelseman mellan kommissionen och järnvägsstyrelsen och ta del av de olika militära och civila behoven på de olika orterna, tror jag, att väsentliga förbättringar skulle kunna vinnas på detta område. Jag förutsätter då, att denne förbindelseman får en viss bestämmanderätt, så att han i samråd med livsmedelskommissionen kan göra en åtminstone preliminär vagnfördelning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Svar på interpellation. Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile till mig riktat frågan, huruvida jag ansåge mig kunna medverka till att de priser på rotfrukter och grönsaker, som funnes angivna i priskontrollnämndens meddelande nr 525, toges upp till förnyad prövning, och att odlingsbetingelserna och handelsomkostnaderna i olika landsändar därvid beaktades i högre grad än som skett vid utfärdandet av nämnda meddelande.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Den minskade skörden år 1944 av grönsaker och rotfrukter jämförd med föregående års skörd fick till följd icke oväsentliga prisstegringar på dylika varor. En viss försämring i försörjningsläget i övrigt medförde därjämte en något ökad efterfrågan från allmänhetens sida av grönsaker och rotfrukter. Särskilt på senhösten var prisstegringen kraftig, varför en normalprissättning blev nödvändig.

Svar på interpellation. (Forts.)

Till belysning av prisstegringen må följande siffror nämnas rörande morötter och rödbetor, mot vilkas prissättning interpellanten särskilt reagerat. Priserna hänföra sig till tidpunkten omkring den 20 november och avse odlarpriser i södra Sverige och detaljistpriser i Göteborg. För morötter utgjorde åren 1942—1944 odlarpriserna 10,5, 8,5 respektive 16 öre per kg och detaljistpriserna 22, 18 respektive 38 öre per kg. För rödbetor tillämpades under angivna år följande odlarpriser nämligen 13, 9 respektive 35 öre per kg. Detaljistpriserna utgjorde 25, 25 respektive 45 öre per kg.

I skrivelse den 24 november 1944 hemställde priskontrollnämnden om bemyndigande att åsätta vitkål, morötter, kålrötter och rödbetor normalpriser i enlighet med avgivet förslag. På grund av ärendets brådskande natur — prisstegringen på ifrågavarande produkter under senare hälften av november var särskilt markerad — byggde prisförslaget på de aktuella odlarpriserna med undantag för rödbetor, för vilka priserna i förhållande till priserna å andra slag av rotfrukter, exempelvis morötter, kommit i ett synnerligen onormalt läge. Med hänsyn till 1944 års låga skörd å rödbetor, ansåg nämnden dock, att viss hänsyn borde tagas till det aktuella rödbetspriset. Det av nämnden framlagda förslaget till handelsmarginaler baserades dels på uppgifter om marginalerna under åren 1942 och 1943, vilka nämnden tidigare inhämtat, dels på vissa uppgifter rörande distributionskostnader, svinn m. m., som representerar för handeln lämnat.

Det av Kungl. Maj:t med anledning av priskontrollnämndens skrivelse lämnade bemyndigandet avvek något från det av nämnden begärda i vad avsåg konsumentpriserna. För Göteborg hade nämnden sålunda föreslagit dessa priser till för morötter och rödbetor respektive 32 och 46 öre. Dessa priser nedsattes av Kungl. Maj:t till 29 respektive 37 öre. Odlarpriserna bestämdes av Kungl. Maj:t till av priskontrollnämnden föreslagna, nämligen för morötter till 16 öre och för rödbetor till 23 öre. Jämföras här angivna priser med de priser, som tillämpades under åren 1942 och 1943, torde några berättigade invändningar knappast kunna framföras vare sig från producent- eller detaljisthåll, även om det visserligen är riktigt såsom interpellanten framhållit, att prisrelationen mellan morötter och rödbetor icke är tillfredsställande. Vid normalprissättningen av vitkål, morötter, kålrötter och rödbetor ville man emellertid såsom av det föregående framgår i huvudsak binda den vid tidpunkten för ärendets behandling gällande prisnivån. På grund av det onormalt höga priset på rödbetor skedde dock en mindre sänkning av rödbetspriset.

I priskontrollnämndens framställning om bemyndigande att åsätta här ifrågavarande produkter normalpriser förutsattes att framdeles under vinterns lopp vissa mindre justeringar av priserna borde få ske med hänsyn till de särskilda kostnader, som beräknades uppstå i samband med upptagning av grönsaker och rotfrukter ur stukor under vintern.

Under återopande härav ävensom ökade kostnader för varmvagnstransporter samt numera ökad svinnprocent hemställde priskontrollnämnden i skrivelse den 23 januari 1945 om bemyndigande att vidtaga vissa justeringar av normalpriserna ävensom en ändring av prisområdesindelningen, varigenom detaljhandlare, som vore bosatt på avsides belägen ort, i marginalhänseende skulle komma mer i paritet med övriga detaljhandlare. Med vissa smärre jämkningar lämnade Kungl. Maj:t genom beslut den 26 januari 1945 priskontrollnämnden det begärda bemyndigandet. För Göteborg innebär Kungl. Maj:ts beslut i vad avser morötter och rödbetor en ökning av förut gällande detaljistpriser med respektive 2 öre och 1 öre. För Göteborgs och Bohus län i övrigt utgör ökningen 2 öre för såväl morötter som rödbetor.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår ha här berörda prisfrågor

Svar på interpellation. (Forts.)

nyligen omprövats. Därvid har man sökt avväga de olika priserna såväl för odlarna som för handlandena i de olika landsdelarna på ett sådant sätt, att de inom olika områden rådande särskilda förhållandena med avseende å kostnader blivit i möjligaste mån beaktade. Med hänsyn härtill och då produktpriserna jämförda med priserna å annan odling ej kunna anses låga anser jag anledning icke föreligga att nu upptaga spørsmålet till ny prövning.

Interpellanten har i sin interpellation — under erinran om att priskontrollnämndens meddelande om normalpriserna utkom från trycket först den 2 december 1944 — uttalat, att vid denna tid handeln med grönsaker för vinterns behov pågått länge. Härigenom skulle förluster ha uppkommit för vissa handlande. Såsom förut nämnts föranleddes normalprissättningen av den starka prisstegringen. Denna accentuerades särskilt under november månad, varför ett ingripande blev nödvändigt för att stoppa prisstegringen. Den 26 november tillkännagav priskontrollnämnden genom tidningspressen, att normalpriser komme att åsättas ifrågasvarande produkter, men att priserna skulle träda i kraft först 10 dagar därefter. Härigenom erhöll handeln en viss respittid, som möjliggjorde en reducering av eventuella förluster.

Vidare anförde:

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Min fråga gällde ju, huruvida statsrådet ville medverka till en omprövning av priserna för dessa produkter under hänsynstagande till odlingsbetingelser och handelskostnader i olika landsändar. En sådan omprövning har i viss omfattning skett efter framställandet av interpellationen. Denna omprövning har lett till en något vidgad handelsmarginal, i varje fall inom Bohuslän, där marginalen för morötter och rödbetor höjts. I övrigt anser statsrådet, att det inte finns skäl att ytterligare syssla med denna fråga. De, som närmast ägna sig åt dessa odlingar och åt handeln med dessa varor, ha emellertid en annan uppfattning, som ganska markerat avviker från statsrådets. För egen del skulle jag särskilt vilja peka på, i vilket förhållande odlarpriserna i Bohuslän stå till motsvarande priser i de södra delarna av landet. Då vi hade fri handel beträffande nu ifrågasvarande varor, hade vi i Bohuslän inte endast för dessa rotfrukter utan även för potatis ett pris, som var 3—4 kronor högre per 100 kg, jämfört med motsvarande priser i Skåne. En viss prisskillnad har alltid förelegat, trots att den givetvis varierat. Denna skillnad har naturligtvis sin grund i faktiska förhållanden. En person, som i Göteborg handlar med grönsaker eller rotfrukter, kan visserligen i många fall köpa dessa produkter från Skåne i vagnslaster och därigenom komma i åtnjutande av billigare frakter. Men de som bo norr om Göteborg och handla med dessa varor kunna icke köpa varorna i Skåne för 15 öre per kg, utan produkterna bli, sedan de transporterats till Bohuslän, mycket dyrare än det odlarpris, som fastställts i Bohuslän. Jag har svårt att förstå, varför man inte lika gärna kunde låta dessa handlande i Bohuslän få betala odlarna där det sammanlagda pris, som måste av handlandena erläggas, när de köpa varorna i Skåne och frakta dem till Bohuslän. Genom det nu fastställda odlarpriset håller man tillbaka odlingen av dessa produkter i Bohuslän.

Vi hörde i den närmast föregående interpellationsdebatten rörande potatisen, vilka svårigheter i fråga om fraktförhållandena som föreligga beträffande varor av detta slag, till följd av att varorna vid köldrisk kräva varmvagnar. Under alla förhållanden borde det enligt min uppfattning vara riktigare att

Svar på interpellation. (Forts.)

avväga odlarpriserna i de olika landsändarna på det sättet, att de lokala odlarna i full utsträckning finge komma i åtnjutande av de frakt- och varmvagnsombokostnader, som måste utgå för att förflytta varan från den ena landsändan till den andra. Jag vill begagna tillfället att särskilt stryka under vad jag nu påpekat. Denna fråga tycks nämligen återkomma gång efter annan. Såvitt jag förstår föreligger samma för odlarna ofördelaktiga förhållande beträffande potatisen. För potatis är prisskillnaden ett öre mellan Skåne och Bohuslän. Men man kan väl inte köpa potatis i Skåne och föra den till en annan landsända för endast ett öre per kg. Någon enstaka större grossist kan möjligen göra detta, men för handlarna i gemen är det omöjligt.

Jag skulle vilja vädja till statsrådet att ytterligare undersöka vad jag nu påtalat. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen, att skillnaden i odlarpriset mellan olika landsändar är för liten. I varje fall gäller det skillnaden mellan priserna i Skåne och Bohuslän. En prisskillnad om ett öre motsvarar nämligen icke de faktiska förhållandena. De nu fastställda priserna hålla tillbaka odlingen i vissa landsändar. Konsumenterna få ingen fördel av prissättningen, ty genom att till det skånska odlarpriset skola läggas kostnaderna för frakt m. m. måste konsumenterna erlagga ett högre pris än om produkterna hade odlats inom den egna landsändan. Denna synpunkt bekräftas i viss utsträckning av en del uppgifter, som statsrådet lämnade.

Om man jämför medelpriset för morötter under 1942—1943, vilket under november månader för båda dessa år uppgick till 9,5 öre per kg, med det för närvarande gällande priset om 15 öre finner man, att det för innevarande år i första prisområdet medgivits en prisstegring av i det närmaste 50 %. Beträffande rödbetorna hade man i södra Sverige ett medelpris under 1942—1943 om 11 öre per kg. Motsvarande pris i år är 22 öre. För detta prisområde har således medgivits en prishöjning om 100 % för rödbetor. Hur ställer sig prishöjningen i Bohuslän, om man jämför priserna under 1942—1943 med de för innevarande år fastställda? Det visar sig då, att någon prishöjning inte förekommit, ty ett till 15 öre per kg fastställt odlarpris ha vi haft under hela kriget. Även på 1930-talet fick man hemma i mina bygder betala detta odlarpris. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att denna odling i Bohuslän är särskilt arbetskrävande och bedrivs under sådana lokala förhållanden, att det i denna landsända kräves ett jämförelsevis högt pris för att odlingen skall kunna drivas med förtjänst. På grund härav är den medgivna marginalen för odling av dessa produkter i min hemtrakt alldeles för låg. Utan att skada tillfogas någon part skulle man därför enligt min mening kunna vidga ifrågavarande marginaler. Jag anser nämligen, att man vid fastställandet av de nuvarande marginalerna icke tagit tillräcklig hänsyn till de skiftande betingelserna i de olika delarna av landet. Beträffande 1944 års skörd kan jag nämna, att den var mycket dålig i Bohuslän. Även om man i år hade fått ett odlarpris om 30 öre per kg, hade odlingen lönat sig sämre än i fjol och förfjol.

En annan sak, som jag nämnde i min interpellation och som det finns allt skäl att ytterligare belysa, är myndigheternas arbetstakt i detta fall. Statsrådet berörde detta i sitt svar. Faktum är dock, att när man i höstas fastställde normalpriserna, hade handeln med dessa varor redan pågått en längre tid. Det fanns t. ex. en hel del handlande som köpt exempelvis morötter för 25—30 öre per kg, ja kanske till ännu högre pris. Dessa handlande måste sedan sälja ut sina varor i minut för 27 öre per kg. Beträffande övriga jordbruksprodukter har man alltid eftersträvat att få priserna satta på våren, så att odlarna skulle få veta åtminstone något om den kommande prisutvecklingen. I detta fall däremot kom hela prissättningen alldeles för sent. De or-

Svar på interpellation. (Forts.)

ganisationer, som närmast ha att bevaka odlarnas och handelns intressen, blevo inte heller tillfrågade, när prissättningen skedde. Detta förklarar kanske något den utformning som prissättningen fick. Åtminstone i min landsända måste det nuvarande prissystemet medföra, att odlingen av ifrågavarande produkter i dessa trakter i fortsättningen begränsas. En sådan utveckling gagnar ju inte någon part.

Herr talman! Samtidigt som jag således tackar för svaret på min interpellation har jag velat vädja till statsrådet att i fortsättningen särskilt beakta prisrelationerna mellan olika odlingsområden. Jag anser nämligen inte att de äro riktiga, ty det siffermaterial, som man här rört sig med motsvarar icke de faktiska förhållandena i alla landsändar.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag skall inte alltför mycket klandra myndigheterna för vad som åtgjorts i denna fråga, vare sig det nu gäller den sena prissättningen eller de priser som åsatts. Vid tiden för prissättningen förhöll det sig nämligen på det sättet, att både kooperatörer och grossister köpte upp allt vad som fanns av dessa produkter till högst olika priser. Därigenom uppkommo vissa orättvisor producenterna emellan. Under hela kristiden ha vi hittills betraktat de producenter som lagra sina varor för lojala. Denna gång fingo de emellertid ingen nytta av sin lagring, utan de lägre priserna kommo i stället att gå ut över dem.

Jag vill i detta sammanhang även beröra en annan fråga, som jag skulle vilja kalla för statsmakternas paniska förskräckelse över om en småodlare, småbrukare eller trädgårdsmästare skulle tillföras en tolvskilling extra i förtjänst. Genast äro statsmakterna då framme och slå till. Den nu ifrågavarande odlingen är den förnämsta för att fullständiga odlingen på de små brukningsdelarna. Hellre än att ge småbrukarna denna extra förtjänst manipulerar man med alla sorters märkvärdiga system. På så sätt fördyrar man varan för konsumenterna. Jag skulle vilja fråga dem det vederbör, vad det var för fel på de statsgaranterade priserna. Såväl producenter som konsumenter voro nöjda med dessa priser. Statsmakterna stirrade sig emellertid blinda på att kriget snart skulle ta slut. Då underkändes detta system, trots att det inte visat sig vara så farligt för de svenska magarna med den svenska löken, som man trodde, då man importerade stora mängder utländsk lök, vilken vi i verkligheten inte hade användning för.

Då myndigheterna i våras icke fastställde några garantipriser, underlätto producenterna i stor utsträckning att sätta eller så dessa grönsaker. Till följd av att denna odling ställer sig mycket dyrbar kunna odlarna självfallet inte sätta eller så mera än vad de beräkna kunna få sälja. När sedan under hösten insektsangreppen kommo på den redan eljest dåliga grönsaksskörden och myndigheterna ändå underlätto att handla medan tid var, tänkte jag, att myndigheterna i denna fråga buro sig åt på samma sätt som jag gjorde en gång, när jag var en liten parvel.

Det är visserligen inte fint att tala om sig själv, men för att åskådliggöra vad jag tänker i denna fråga skall jag be att få berätta en liten anekdot. Jag var redan som pojke mycket intresserad av växtodling. En äldre person hade talat om för mig att man kunde sätta en myrtenkvist i en kruka och genom att förvara den på en skuggig plats och ge den rikligt med vatten skulle denna kvist kunna slå rötter och växa upp till ett stort träd. Jag följde dessa anvisningar helt, men jag var så intresserad av denna kvist, att jag varje morgon tog upp kvisten för att se efter, om det hade blivit några rötter under natten. Efter ett par veckor visnade hela kvisten ner och jag måste kasta bort den. Ungefär på samma sätt anser jag att statsmakterna handlat i detta fall. Det ena året har man använt en princip för prissättningen och det andra året en

Svar på interpellation. (Forts.)

annan. Varför fortsatte man inte med ett system med statsgaranterade priser, som visat sig vara bra både för konsumenter och producenter. Producenterna fingo rimligt betalt för sina produkter och konsumenterna voro ännu mer belåtna, då de kunde köpa grönsaker i tillräckliga mängder och till jämförelsevis låga priser.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Den närmast föregående talaren nämnde, att det inte var fint att tala om sig själv. Jag vill därför till undvikande av missförstånd säga, att jag, fastän jag är trädgårdsmästare, inte är grönsaksodlare. Jag talar således inte i egen sak. För övrigt förhåller det sig så, att trädgårdsmästare endast i mindre omfattning odla de grönsaker, som närmast föranlett denna interpellation, nämligen morötter och rödbetor. Odlingen härav har i stor utsträckning överlämnats åt lantbrukare, som ha större arealer att tillgå, varigenom de kunna bedriva en mer rationell odling än trädgårdsmästarna å deras mindre arealer. Nu har emellertid den olämpliga prisbildningen medfört, att de trädgårdsmästare och övriga försäljare av rotfrukter — och då särskilt morötter — som ha köpt sina varor av stordlarna, ha fått erlægga ett sådant pris, att när därtill lagts de stora omkostnaderna för dessa produkter och stora lagringsförluster, har försäljningen blivit förlustbringande. Omkostnaderna för särskilt morötter äro nämligen ganska stora, ty det gäller en tung vara, som kräver rätt dyr frakt. Därtill kommer att den är svår att förvara och lätt medför förluster under lagringen. Jag skall emellertid inte för ögonblicket uppehålla mig längre vid prissättningarna och felaktigheterna i dessa.

Vad som föranledde mig att begära ordet var närmast herr statsrådets uttalande, att det för närvarande inte föreligger någon anledning till en ny omprövning av prissättningen. Jag skall inte be herr statsrådet att taga tillbaka dessa ord men att i alla fall snarast möjligt ta under övervägande, huruvida inte en ny allvarlig omprövning bör äga rum. Ty jag tror man lugnt kan säga, att om man inte ställer i utsikt annan prissättning och andra prisrelationer än som för närvarande äro rådande, kommer följderna att bli den, att det till den snart stundande vårsäsongen kommer att läggas upp så små odlingar av en hel del viktigare grönsaker, att det kommer att i mycket hög grad äventyra tillgången på dessa varor till nästkommande höst. Vi veta sannerligen inte, huruvida till säsongen 1945—46 livsmedelstillgången kommer att vara så mycket bättre än vad den för närvarande är. Den kan då vara sämre, och det är därför sannolikt att vi kunna ha behov av den säkerhetsmarginal, som ligger däruti, att vi få en stor odling av köksväxter och grönsaker. Ty märk väl, det är dock en odlingsform, som per arealenhet ger kanske mycket mer av livsmedel än någon annan. Jag vill verkligen vädja till herr statsrådet att taga denna fråga under förnyad omprövning, ty jag är rädd för att de nuvarande förhållandena på detta område eljest komma att verka mycket hämmande och hindrande på odlingarna.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Om även jag i denna debatt skulle framföra ett litet vittnesbörd och meddela hur det står till inom handeln i här berörda avseende, kan jag säga, att man inom stora delar av handeln med grönsaker för närvarande allvarligt överväger, huruvida man överhuvud taget skall anse sig ha råd att distribuera dessa varor. Jag kan inte förstå annat än att det är en rätt farlig situation vi ha råkat i, då det förhåller sig så att handeln inte anser sig kunna släppa till pengar för att distribuera dessa varor, ty då nå de ju heller inte ut till konsumenterna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr statsrådet omnämnde i sitt interpellationssvar att då man i höstas, jag vill minnas det var i november, tog upp frågan om prissättningen på grönsaker till behandling, hade man haft kontakt med handeln och med odlarna, och man hade på dessa håll fått vissa råd och upplysningar när det gällde exempelvis svinnet. Men när man sedan i januari, alltså under en årstid, då förutsättningarna att frakta och lagra dessa varor äro andra än eljest, företog vissa justeringar i normalpriserna, då har man icke haft en sådan kontakt med distributionen, som hade varit erforderlig. Jag har tagit del av de skrivelser, som ha ingivits från priskontrollnämnden till departementet i denna fråga. Därav framgår att man vid denna enligt min mening ganska viktiga prissättning hade tillkallat en representant för Konsumtionsföreningen i Stockholm och en representant för Stockholms fiskhandlarförening, som är en relativt liten, lokal och alldeles speciellt inriktad branschförening. Man har alltså icke haft någon som helst kontakt med landet som helhet och man har icke vänt sig till de organisationer, som verkligen företräda en mera allsidig uppfattning om hur det ligger till i landets olika delar. Jag tycker att detta är ett ganska anmärkningsvärt tillvägagångssätt i en dylik situation. Detta är ett av skälen varför man behöver taga denna fråga under förnyat övervägande.

Herr statsrådet nämnde att han den 26 januari hade accepterat ett förslag från priskontrollnämnden till normalprissättning med vissa smärre jämkningar nedåt. Från priskontrollnämnden finnas två alternativ framlagda. Herr statsrådet tog det lägsta av dessa till utgångspunkt och satte ned marginalerna. Det andra alternativet däremot var av sådan beskaffenhet, att man skulle kunna diskutera hållbarheten av detsamma. Enligt det alternativ som antogs visade det sig t. ex. att för en sådan vara som vitkål marginalen för närvarande inte ens räcker till att täcka det svinn, som uppstår, när man putsat till vitkålshuvudena och tagit bort det som är skadat. Det är alldeles uppenbart, att handeln inte kan distribuera en vara mot en sådan ersättning. Jag skulle därför i likhet med den föregående talaren med anledning av herr statsrådets uttalade mening, att han inte ämnar göra något ytterligare i denna fråga, vilja uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet efter ett förnyat övervägande ändå kommer till det resultatet, att det ligger i konsumenternas och allas intresse, att man återigen tar upp frågan om grönsakspriserna över hela linjen till en ny allvarlig omprövning.

Herr Bergvall: Herr talman! Denna fråga har ju debatterats från olika utgångspunkter. Om jag får vara litet elak mot mina ärade kammarkamrater, som uppträtt i denna fråga, kan jag måhända säga, att var och en har stått här i talarstolen och representerat en viss grupp, vars intressen enligt hans mening i detta sammanhang blivit litet försummade. Jag gör inte anspråk på att representera någon sådan grupp, men även jag är i viss mån berörd av frågan, eftersom jag i min egenskap av ordförande i priskontrollnämnden till väsentlig del bär ansvaret för denna normalprissättning.

Jag vill då för det första konstatera, att vi inom priskontrollnämnden alltid ha betraktat prissättningen på grönsaker som ett fält, som vi helst inte ville röra vid, och dagens debatt har kanske visat, att vi i det avseendet varit kloka. Vi ha inte velat röra vid dessa varor, därför att de ur prissättningssynpunkt äro mycket besvärliga. Priserna variera ju säsongmässigt och beroende av andra skiftande omständigheter. Nu kommo vi emellertid i höstas in i en situation, som enligt min mening gjorde det fullständigt omöjligt att undvika ett ingripande. Vi råkade nämligen in i en period av utomordentligt snabb prisstegring på dessa varor. Vi hade att välja mellan att låta priserna gå upp skyhögt eller att försöka att sätta en damm för prisstegringen. Ja, då valde vi vägen att för-

Svar på interpellation. (Forts.)

söka sätta ett stopp för en ganska onaturlig och trots allt icke av handelsförhållandena eller av andra ofrånkomliga omständigheter framkallad prisstegring utan en prisstegring, som jag nog måste rubricera som en tämligen klar knapphetsprisstegring. Detta förde naturligtvis med sig en olägenhet, nämligen att prissättningen kom mycket senare än den borde ha kommit. Den anmärkning, som framförts på den punkten, är därför i och för sig riktig, ty det hade självfallet varit bättre och ändamålsenligare, om dessa priser kommit ut på ett tidigt stadium än så sent som nu blev fallet. Anledningen till att de kommo ut sent var, som sagt, helt och hållet den omständigheten, att vi i det längsta ville söka undvika att ingripa och hoppades på att situationen skulle reda upp sig.

När vi av de skäl, som jag nysst antytt, voro så pass sent ute, redoförde detta, att det inte blev så god tid som hade varit behövt för förhandlingar med olika organisationer, utan vi måste nöja oss med att helt snabbt samråda med några sakkunniga på området, som åtminstone någorlunda borde känna till förhållandena, och vi måste handla på basis av de upplysningar vi då fingo.

Det är naturligtvis vanskligt att precis ange, var ett sådant odlarpris som detta skall ligga. Personligen har jag dock genom samtal med rätt många personer, som äro förtrogna med denna odling, fått det intrycket, att odlarpriserna äro ganska tillfredsställande. Jag vill naturligtvis inte utan vidare göra gällande, att prisrelationerna mellan alla prisområden äro vad de matematiskt sett borde vara. Det måste så fort man gör en indelning i områden bli litet schematiskt. Man kan inte på varje enstaka ort träffa det precis rätta. Man kan emellertid inte ha alltför stora differenser mellan områdena utan man måste räkna efter de billigaste transportvägarna från överskotts- till underskottsområdena.

Även i fråga om handels marginaler har det klagats. Det är riktigt, att man från regeringens sida i någon mån korrigerat priskontrollnämndens förslag. Vi hade kommit till ett visst resultat och regeringen har ansett något lägre marginaler lämpliga. Jag vill inte fälla något bestämt omdöme i detta sammanhang. Ty jag måste ärligt deklarerera, att det är utomordentligt svårt att på ett eller annat öre när komma till en bestämd uppfattning om vilken marginal som är den riktiga. För detta fordras både kunskaper, som det överhuvud taget inte finns material tillgängligt för att inhämta, och en differentiering, som det inte finns något tekniskt utrymme för. Jag vill dock erinra om att det gamla och stående klagomålet från jordbrukarhåll i det här sammanhanget varit, att mellanhandsmarginalerna varit för stora. Jag har många gånger tyckt att dessa klagomål varit överdrivna och det kan hända att vi i detta sammanhang ha råkat in i det läget, att marginalerna blivit en aning pressade. Jag vill därmed inte säga, att de över hela linjen blivit för hårt pressade. Jag tror att de äro någorlunda hyggliga för flertalet.

Det är självfallet att om denna normalprissättning kommer att fortbestå under kommande år och priskontrollnämnden får Kungl. Maj:ts fullmakt att verkställa densamma, finns det anledning att se till, att priserna tillkännages tidigare. Jag vill inte förneka att de erfarenheter, som ha vunnits, kunna ge anledning till justering på en eller annan punkt. Men jag vill bestämt påstå, att så länge vi överhuvud taget skola ha en priskontroll i detta land, lär det näppeligen finnas några möjligheter att få alla de av frågan berörda parterna fullt tillfredsställda. Det var ju endast en av de i debatten uppträdande talarna, som direkt sade ifrån, att han inte var representant för någon bestämd part. När jag nu senast talade om representanter för olika parter syftade jag dock icke närmast på de personer, som uppträda som talesmän här i kammaren för de olika intressena utan på de egentliga representanterna för dessa parter. Jag tror, som sagt, inte att det finns någon möjlighet att få alla dessa tillfredsställ-

Svar på interpellation. (Forts.)

da. Sådant lyckas vi inte med på något område. Vi få i stället försöka att så mycket som möjligt närma oss den medelväg, som på ett rimligt sätt tillgodoser både producentens, mellanhandens och konsumentens krav. Dessa krav stå i viss mån i motsättning till varandra. Resultatet måste därför bli en kompromiss, som ingen blir fullständigt nöjd med.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talmannen! Den debatt som här har förts har ju avslöjat, att alla äro missnöjda med vad myndigheterna ha gjort. Interpellanten är missbelåten å de bohusslänska odlarnas och de bohusslänska konsumenternas vägnar. Herr Hammarlund är missnöjd med utgångspunkt från de erfarenheter som han representerar. Herr förste vice talmannen hyser allvarliga farhågor för framtiden med hänsyn till tillgången på grönsaker ett följande år. Herr Bergvall har vittnat om sin vedermöda i priskontrollnämnden. Herr Henriksson icke att förglömma har vittnat om att handelsrepresentanter äro mycket otillfredsställda. Och jag kan också för min del helhjärtat ansluta mig till dem som öppet bekänna att detta inte är någon lustig historia. Skulle man i mera överförd bemärkelse tolka de uttalanden, som här ha gjorts, tycker man sig liksom skåda de olyckor, som hopa sig över fosterlandet.

Jag vill bekänna att denna fråga hör till de mera besvärliga ting, som jag för min del har haft att göra med under de fyra år, då jag har haft att handlägga folkhushållningsärenden. Vi ha provat olika system för prisregleringar. Vi ha haft de statsgaranterade priserna. Herr Hammarlund säger, att de voro bra — dem tyckte både producenterna och konsumenterna om. Men ack vilka bekymmer dessa statsgaranterade priser skapade för oss. Jag minns hur här i kammaren riktades förebrående blickar och höjdes allvarliga röster mot mig av räddhåga för hur det skulle gå med den vitkål, som odlades i hägnet av det statsgaranterade inlösningspriset. Vi råkade få en mild vinter och vitkålen mädde inte så särskilt bra därav. Vi fingo förfärliga massor av vitkål som ett resultat av det statsgaranterade priset. Vi fingo då sätta i gång och lägga in surkål i en utsträckning, som vi aldrig hade drömt om i detta land och vi hade oerhörda besvär att bli av med surkålen på ett hyggligt sätt. Vi hade statsgaranterade priser på morötter och vi fingo på grund av att priset var för högt satt — det är mycket svårt att avgöra var ett pris egentligen skall sättas — oerhörda mängder morötter, som vi hade stora svårigheter att draga nytta av men som vi i någon mån kunde ta tillvara genom att ta ut karotinet ur morötterna, vilket ju har varit till en viss fördel. Men ändå är det inte utan, att jag har känt en viss ängslan inför de betydande karotintillgångar, som vi alltjämt ha och som vi på grund av de handelspolitiska svårigheterna ha stora besvärligheter att finna avyttring för.

Det är inte så lätt med statsgaranterade priser och därför övergävo vi dem. Vi ha nu gått in på detta mera fria system, och hade inte förhållandena blivit sådana som de voro i höstas, så skulle vi förvisso inte ha försökt med en normalprissättning. Ty det har naturligtvis herr Svensson i Ljungskile alldeles rätt i, att en normalprissättning, som med nödvändighet blir mer eller mindre schematisk, kan nästan aldrig, när det gäller sådana varor det här är fråga om, anpassas så smidigt efter de skiftande förhållandena, som önskvärt hade varit. När vi nu ha gått in för detta system, finna vi, att det kan riktas kritik mot den nuvarande avvägningen av priserna. Det är kanske inte omöjligt att finna ett system, som är bra, men man måste säga att våra erfarenheter från statsgarantitiden icke äro av sådant art, att de innebära någon entydig rekommendation att i fortsättningen tillämpa denna metod. Det fria systemets vanskligheter upptäckte vi i höstas, när vi fingo denna i raskt

Svar på interpellation. (Forts.)

uppåtstigande spiral gående prisrörelse på de grönsaker och rotfrukter, som det här är fråga om.

Hur det skall bli till nästa höst vet jag icke. Är det emellertid icke alltför pessimistiskt att säga, att om odlarna utgå ifrån att det pris, som för närvarande gäller, också skulle bli gällande nästa år, så kommer det icke att bli någon odling? Det förefaller mig vara ett omdöme, som är tilltaget något i överkant, eftersom ändå odlarpriserna med det system som vi ha för närvarande ligga ganska gynnsamt i jämförelse med de odlingar, som nu ifrågasvarande odling närmast skulle konkurrera med.

Frågan om handelsmarginalerna kan man naturligtvis diskutera nästan i det oändliga och jag skall icke börja med det. Jag vill dock säga, att det nog förefaller mig, som om de marginaler, som nu gälla, äro så pass stora, att det icke finns anledning till sådana klagomål som lyste fram i herr Henrikssons anförande.

Jag har nu tillräkts att taga saken under förnyat övervägande. Ja, det är ju på det sättet, att denna fråga hör till de ständiga följeslagarna i den tjänst, som jag för närvarande utövar, så att den vädjan, som riktats till mig, är egentligen överflödig. Jag tvingas i alla fall att fortsättningsvis ha min uppmärksamhet fäst vid denna sak. Vad detta sedan kommer att betyda vill jag för dagen inte yttra mig om. Jag kan endast försäkra herrarna och damerna, att jag kommer att fortsätta att tänka över detta mycket bekvämsamma och svårlösta problem.

Herr **Henriksson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle, och yttrade: Herr talman! Jag kan till att börja med icke avhålla mig från att sätta ett observationstecken i kanten till dagens protokoll invid herr statsrådets mycket intressanta redogörelse för hur utomordentligt vanskligt det är att försöka sig på en statsdirigerad planhushållning och hur svårt det är att med det dirigerade prisets hjälp försöka avväga allt på ett riktigt sätt utan att detta slår ut på ett sätt, som man icke har förutsett.

Herr statsrådet ansåg, att jag hade målat litet för mörkt. Jag har här endast framfört vad jag har fått höra ute i landet från olika håll, nämligen att man, som jag sade, på många håll överväger huruvida man överhuvud taget har råd att sälja grönsaker. Jag kan icke, som jag sade, tro, att det kan ligga i konsumenternas intresse, att handeln icke får sådant underlag, att det möjliggör en distribution.

Herr Bergvall yttrade, att problemet är utomordentligt svårt, vilket jag ger honom fullkomligt rätt uti. Han framhöll vidare att det fordras mycket stora kunskaper för att kunna bedöma denna prissättningsfråga på ett riktigt sätt. Ja, då tycker man ju, att herr Bergvall bör anlita den sakkunskap, som är tillfinnandes hos distributörer och odlare, när dessa frågor skola behandlas inom priskontrollnämnden. På det viset kanske herr Bergvall kunde få en och annan liten vägledning.

Härpå anförde:

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Jag behöver ju inte bemöta herr Bergvalls uttalande om dem, som företräda gruppintressen, eftersom han innan han slutade gjorde visst undantag för min del. Jag skall emellertid be att få taga upp ett uttalande, som gjordes av herr Bergvall och som delvis underströks av herr statsrådet, nämligen att odlarpriserna sådana de faststälts skulle kunna anses tillfredsställande. I det fallet är jag närmast böjd för att säga, att det kan vara riktigt, men om man önskar få en nöjaktig odling under stundande od-

Svar på interpellation. (Forts.)

lingssäsong, räcker det icke med att odlarpriserna äro nöjaktigt fastställda. Storodlarna kunna endast i mycket ringa utsträckning själva sälja sina varor till konsumenterna. Det är praktiskt taget omöjligt att genomföra något sådant. Ligger det emellertid så till, att mellanhänderna, som i detta fall äro oundgängligen nödvändiga, icke kunna räkna med att få sådan ersättning för det mycket stora besvär och de mycket stora svårigheter, som äro förenade med denna handel, att de vilja köpa, då stå odlarna där med sina varor; och de ha sannoligen icke mycket glädje av att det satts ett tillfredsställande pris, när de icke kunna få sälja.

Det är inte minst ur den synpunkten, som jag har rekommenderat ett förnyat övervägande. Jag skall, för att fatta mig kort, först och främst taga fasta på statsrådets uttalande, att denna fråga följer honom, och att han måste taga den under förnyat övervägande, och därefter tillägga, att jag hoppas, att han tar den under förnyat och *bättre* övervägande.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag är nu inte så pessimistisk att jag tror, att denna fråga kommer att leda till några landsomfattande olyckor — det hoppas jag vi undgå — men det är dock en fråga, som är värd beaktande. Det var närmast herr statsrådets uttalande, att det icke förelåg skäl att ta upp saken till förnyad prövning, som gjorde att jag i mitt första anförande vädjade till herr statsrådet att i alla fall tänka på saken en gång till.

Nu sade herr statsrådet, att ingen kommer väl att avhållas från odling, i fall han tror, att nu gällande priser skola komma att gälla nästa år. Ja, sådant läget är äro nu gällande priser de priser, som statsmakterna tillåtit vid halv skörd och knappt det, medan omkostnaderna för odlingen på det hela taget äro lika stora som vid full skörd. Det är klart, att när odlarna ha den erfarenheten, att priset sättes så pass snävt även om skörden misslyckas, så måste det verka återhållande.

Herr Bergvall sade, att det är möjligt, att relationerna icke överallt äro riktiga. Ja, jag tror man kan säga, att det är säkert, att de i vissa fall icke äro riktiga. Om en handlare i Uddevalla kan köpa morötter av en bonde i trakten och denne bonde levererar morötterna till handlaren lager, så kan han väl bra mycket hellre ge 20 öre kilot till denne bonde än betala 15 öre för morötter i Skåne och sedan frakta dem till Uddevalla. I detta fall är prisskillnaden satt till endast 1 öre. Det kostar det bara att frakta morötterna från stationen till affären, åtminstone när det gäller mindre partier. Det är en orimlig prisrelation på den punkten, och det är därför allt skäl att fundera på saken en gång till.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hammarlund**: Herr statsrådet berättade i sitt lidandes historia om vilka besvärligheter vi hade med det stora överskottet i fjol. Saken är ju emellertid den, att de besvärligheter, som vi fingo på grund av den kolossalt stora skörden i fjol, hade vi icke fått i år, om vi hade haft garanterade priser. Även om vi hade haft lika stora arealer som året förut, så fingo vi i år bara hälften eller tredjedelen så stor skörd. För min del tror jag, att det i år hade blivit just lagom.

Både herr Bergvall och statsrådet talade om att alla äro så missnöjda, och detta tycka dessa båda herrar visar, att man har skjutit rakt i prick och just har lyckats få fram det, som i detta fall kan betraktas som det fullt riktiga. Jag vill säga för min del, att jag klandrar icke så mycket själva prissättningen, men jag menar, att när man icke passat på i rätt tid, så skall man icke sätta ned priserna, ty det var ju detta som var orsaken till att det blev så mycket

Svar på interpellation. (Forts.)

trassel, utan man skall försöka behålla vissa minsta priser. Gör man det går det ganska bra, men sänker man priserna så där omotiverat, blir folk litet känsliga för det. Jag tycker, att när man skall sätta sådana priser, skall man antingen passa på i rättan tid och göra det, när priserna äro låga, eller också, om man icke gjort det som bort göra, får man godkänna de priser, som i fria marknaden ha utkristalliserat sig.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott den på kammarens bord liggande motionen nr 455 av herr *Ljungberg*.

§ 11.

Föredrogs den av herr *Kempe* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet *Erlander*, angående åtgärder till åstadkommande av hyressänkning för under krigsåren uppförda lägenheter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckt motion.

Anslag å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder.

Punkterna 1—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30, angående telegrafverkets nya abonnentanläggningar, nätarbeten och blanka mellanortsledningar.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder (bilaga 4, punkt 30) framlagda förslag hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte till Nya abonnentanläggningar, nätarbeten och blanka mellanortsledningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 33 300 000 kronor.

Investeringsanslag till telegrafverkets nya abonnentanläggningar m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Det har vid innevarande års riksdag från kommunistiskt håll väckts en motion i vilken föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om åtgärder i syfte att nedbringa avgiften för ny installation av telefonapparat till 20 kronor. Motionen kom icke upp till behandling i förevarande sammanhang, därför att den remitterats till tillfälligt utskott. Nu har emellertid statsutskottet gjort ett uttalande i frågan, där man säger bland annat följande: »För de ekonomiskt mera ogynnsamt ställda befolkningslagren måste en inträdesavgift av 100 kronor uppenbarligen verka rätt betungande. Det är självfallet önskvärt att inträdesavgiften, i den mån krigstidens anläggningssvårigheter lätta, kan återföras till en mera normal storleksordning.» Utskottet erkänner alltså, att den höga in-

Investeringsanslag till telegrafverkets nya abonnentanläggningar m. m.
(Forts.)

trädesavgiften är särskilt betungande för ekonomiskt mera ogynnsamt ställda befolkningslager, men utskottet förklarar sig samtidigt vilja acceptera den höjda avgiften, så länge av krigstiden frammanade anläggningssvårigheter föreligger. Just gentemot det sistnämnda resonemanget anföres emellertid i den av mig nämnda motionen, att prisförhöjning i syfte att minska efterfrågan på en vara innebär, att det blir omöjligt för vissa befolkningsskikt att tillgodogöra sig varan. Denna blir tillgänglig blott för dem som äga tillräckliga ekonomiska resurser. Det är ett självklart rättfärdighetskrav, att en annan form av restriktioner bör tillämpas, därest sådan brist på material verkligen föreligger, att obunden efterfrågan icke kan tillgodoses. Det förefaller mig, som om det skulle vara svårt att bestrida riktigheten av det resonemanget. Varan, telefonen, kan omöjligt vara en så svåransöndrad vara, att man icke skall kunna ransonera den med hjälp av andra metoder än att tillämpa höga priser för nyanläggningar.

Med hänvisning till det anförda och för att hålla frågan öppen, till dess den kommer åter i ett annat utlåtande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets uttalande men med den ändring i motiveringen, att andra stycket nedifrån på s. 13 i utskottets utlåtande måtte få följande lydelse: »För de ekonomiskt mera ogynnsamt ställda befolkningslagren måste en inträdesavgift av 100 kronor uppenbarligen verka betungande. Det är därför självfallet önskvärt, att inträdesavgiften återföres till en normal storleksordning.»

Herr Persson i Tidaholm: Herr talman! Det är känt, att det på grund av materialbrist varit svårt att företaga nya installationer av telefon. Man trodde också, att man genom en höjning av inträdesavgiften skulle kunna begränsa dem. Så har emellertid icke skett, utan i stället för beräknade 60 000 nya installationer i fjol har antalet stigit till 77 000. Att denna inträdesavgift är betungande kan ingalunda förnekas. Det ha vi också inom den utskottsavdelning, som behandlat detta ärende, varit medvetna om. Emellertid föreligger det en motion i detta ämne, som senare kommer upp till behandling, och om jag icke missminner mig eller är fel underrättad går denna motion ut på ett yrkande om en skrivelse, och detta är väl anledningen till att motionen gick till tillfälligt utskott. När det tillfälliga utskottet blir färdigt med sitt utlåtande, få vi väl en förnyad debatt i denna fråga. Jag tror icke, att det gagnar saken att vi ändra den formulering som avdelningen föreslagit, och jag ber därför, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, blev till en början på av herr förste vice talmannen därå framställd proposition utskottets hemställa av kammaren bifallen. Därefter gav herr förste vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Persson i Stockholm; och godkände kammaren utskottets motivering.

Punkterna 31—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—96.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1945/46 m. m.;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss ersättningsskyldighet i anledning av skada, som vållats av f. d. anställningshavare vid vägväsendet; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående markområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 2, i anledning av väckta motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m.

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

1) motionen nr 37 i andra kammaren av fru *Rönn-Christiansson* och herr *Hagberg* i Luleå, vari hemställt, »att riksdagen måtte besluta avskaffa allmänna omsättningsskatten»; samt

2) de likalydande motionerna nr 173 i första kammaren av herr *Gustavson m. fl.* och nr 272 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., vari hemställt, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om utredning och förslag avseende den allmänna omsättningsskattens snara avskaffande och ersättande med på annat sätt utformade beskattningsåtgärder, som med enklare förfaringssätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förena större hänsyn till försörjningsbörd och skattekraft».

Utskottet hemställde,

1) att motionen II: 37 av fru *Rönn-Christiansson* och herr *Hagberg* i Luleå, om avskaffande av allmänna omsättningsskatten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 173 av herr *Gustavson m. fl.* och II: 272 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., angående utredning om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten och dess ersättande med annan skatt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Gustaf Elofsson*, *Jonsson* i Skedsbygd och *Hammarlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1) att motionen II: 37 av fru *Rönn-Christiansson* och herr *Hagberg* i Luleå, om avskaffande av allmänna omsättningsskatten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 173 av herr *Gustavson m. fl.* och II: 272 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående sådan omläggning av omsättningsskatten att nödvändighetsvaror undantoges från beskattningen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Vid införandet av den allmänna omsättningsskatten vid 1940 års urtima riksdag anförde finansministern, att det var statsfinansiella och penningpolitiska skäl som varit avgörande för en ökning av vårt skattesystem. Han ansåg, att de indirekta skatterna voro mer effektiva än andra skatter och att bland dem omsättningsskatten var den allra effektivaste. Visserligen insåg statsrådet *Wigforss* de starka och väl motiverade invändningar, som kunde göras på grund av ekonomiska, socialpolitiska och skattetekniska orsaker, men dessa fingo givetvis vika för — såsom termen lyder — statsfinansiella skäl. Första särskilda utskottet, som behandlade denna fråga, anförde samma skäl som finansministern, men utskottet tillade, att under normala förhållanden hade givetvis icke någon omsättningsskatt blivit genomförd. Sedan ha vid varje riksdag motioner väckts om skattens slopande, och lika noggrant ha motionerna varje gång blivit avslagna med hänvisning till den förut relaterade termen »statsfinansiella skäl».

Utskottet av i dag har precis samma uppfattning som tidigare utlåtanden givit vid handen, men utskottet av i dag tillägger också, att nackdelarna med omsättningsskattens slopande icke böra betonas starkare än vad som kan anses sakligt motiverat. Såsom stöd för denna sin uppfattning anför utskottet den utredning, som 1943 gjordes av herrar *Lindahl* och *Lemne* — en utredning som syftade till att utröna skattetrycket i fråga om olika inkomstklasser. Då kom man bl. a. exempelvis till att vid en årsinkomst av 1 300 kronor ut-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
går en omsättningsskatt på 30 kronor. Man behöver icke vara matematiker för att förstå vad en sådan beskattning betyder på denna låga inkomst. Har man aldrig diskuterat på allvar, hur det kan se ut i de fattiga arbetarhemmen i detta land? Har man icke satt sig in i vilka fantastiskt stora ekonomiska bördor som hundratusentals familjer bära? Här gäller det en skatt för livets uppehälle. Har man aldrig satt sig in i hur det känns för de lägst avlönade, för fattigvårds- och understödstagare, för folkpensionärer, för partiellt arbetsföra, för sjuka och för dem som skuldsatta måste släpa sig fram i livet? Har man icke på allvar sett deras oerhört svåra situation? Man pläderar så vackert, att man vill göra så mycket för mödrar och barn, men det är blott en deklaration. Man vill icke ens på detta område tillmötesgå ett så elementärt krav som denna skatts slopande. Här är det icke fråga om att på något sätt excellera i känslotänkande. Här gäller det livets realiteter.

När man säger, att skatten icke skall ha införts under normala förhållanden, bör man komma ihåg, att dessa av mig uppräknade folkgrupper icke leva under några som helst normala förhållanden. Det är icke normalt att existera vid svältgränsen, utan det är högst onormalt, och de leva vid svältgränsen även om omsättningsskatten slopades. Utskottet anser i sin motivering, att den utredning som verkstälts av herrar Lindahl och Lemne skulle vara bärande för det påståendet, att nackdelarna med omsättningsskatten icke varit så svåra, som man vill göra gällande. I stället verkar denna utredning med de siffror som jag nämnt i motsatt riktning, och i stället visar utskottets motivering, hur nödvändigt det är med skattens slopande. Man måste emellertid ha klart för sig — jag förmodar heller icke, att man på allvar ifrågasätter det — att det är massor av människor här i landet, för vilka omsättningsskatten icke utgör något som helst problem. De behöva icke, därför att de betala omsättningsskatten, på något som helst sätt sänka sin standard.

Bland de breda folklagren finns endast en uppfattning beträffande omsättningsskatten, och det är, att den bör slopas så snart som möjligt. Detta krav har framkommit icke minst i pressen och under den gångna valrörelsen. Sålunda vill jag erinra om att den socialdemokratiska tidningen *Ny Tid* i Göteborg på ledarplats framhållit nödvändigheten av att omsättningsskatten slopades och faktiskt signalerade möjligheten av att riksdagen denna gång skulle gå från ord till handling d. v. s. från deklARATIONER till ett positivt resultat. Dessutom ha husmödrarnas, kvinnoföreningar, hyresgäströrelsen m. fl. krävt samma åtgärd. När man talar om önskvärdheten av att sänka priserna, är det ett alldeles ypperligt tillfälle härtill genom att slopa omsättningsskatten.

Riksdagen har mycket svårt att tänka sig stora siffror i samband med sociala välfärdsanordningar. Då värjer man sig. Det är endast när man kommer in på temat försvaret som man anser de astronomiska siffrorna acceptabla. Vi påstå icke att ett slopande av omsättningsskatten på något sätt innebär en stor lättnad för de breda befolkningsskikten men att det i någon mån lindrar deras tunga bördor. Utskottet borde draga konsekvenserna av sina vackra deklARATIONER, och dessa konsekvenser borde föra till en motsatt behandling av motionen än den som här föreslås.

Herr talman! Med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till min motion. Blir detta yrkande icke antaget, hemställer jag om bifall till punkt 2) i den reservation, som är fogad vid utlåtandet — dock, herr talman, med avståndstagande från den motivering, som föreligger i motionen nr II:272, och med uteslutande av reservanternas motivering.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Då jag tillsammans med ett par andra ledamöter av utskottet vid föreliggande betänkande fogat en reserva-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
tion, må det tillåtas mig att med några ord beröra hur jag ser på denna fråga. Jag känner mig befriad från att ingå på de sociala skadeverkningar, som denna skatt åsamkar. Den föregående talarinnan har målat dessa i ganska grälla färger. Utskottet erkänner ju också i likhet med departementschefen, att denna skatteform är mindre tilltalande. Om den saken äro således alla ense.

När vi inom utskottet hade att taga ställning till denna motion om ett elimineraande av åtminstone de mest framträdande skadeverkningarna av omsättningsskatten, gjorde jag mig den frågan, om man inte skulle kunna från denna beskattning undantaga sådana varor, som kunna sägas höra till livets nödortf. Det föreligger för övrigt inte mindre än två motioner här i kam-maren, vilka syfta till ungefär samma sak — jag tänker på herrar Staxängs och Hällgrens motioner, där man vänder sig mot omsättningsskatten på fisk, vilken ju är en nödvändighetsvara och därtill en vara, av vilken konsumtionen, åtminstone i nuvarande tider, bör uppmuntras så mycket som möjligt. Det hade enligt mitt förmenande varit önskvärt, att nu föreliggande motioner om utredning av frågan om omsättningsskattens avskaffande hade fått behandlas i samband med dessa övriga motioner, som röra omsättningsskatten. Men utskottet ansåg sig inte kunna gå på den linjen, utan föredrog att redan nu taga ställning till de förstnämnda motionerna. Följden blir att bevillnings-utskottet får ytterligare en eller två gånger under denna riksdag taga omsättnings-skatten under omprövning.

Under sådana förhållanden har jag sett mig nödsakad att till utskottets betänkande teckna en reservation, där det framhålles, att det kan finnas vissa möjligheter att genom en omläggning av omsättningsskatten undantaga de mest utpräglade nödvändighetsvarorna från denna beskattning. Jag har då i första hand tänkt på de livsmedel, som nu äro belagda med omsättnings-skatt, men kunde man gå längre på samma väg och undantaga även sådana varor som kläder och skodon, så vore det endast fördelaktigt.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets betänkande och som är undertecknad av herrar Elofsson och Hammarlund samt mig.

Herr **Hagberg** i Malmö: Fru Rönn-Christiansson har varit frånvarande från denna församling de senaste åren. Hade inte detta varit fallet, hade fru Rönn-Christiansson flera gånger varit i tillfälle att få höra precis samma argument emot allmänna omsättningsskatten som dem, som hon här har anfört, ehuru jag måste medge, att dessa argument inte alltid framförts med så välbalanserad och behaglig altröst som den, över vilken fru Rönn-Christiansson förfogar.

Det är klart — det äro vi alla ense om — att man kan rikta mycket allvarliga erinringar mot omsättningsskatten. Den träffar hårt de barnrika familjerna, den är ganska illa konstruerad, den ger upphov till orättvisor, o. s. v. Emellertid ha vi i år från bevillningsutskottets sida velat vända oss mot det förhållandet, att man i den allmänna diskussionen nog en smula överbetonat dessa skadeverkningar. Om man objektivt ser på de siffror, som föreligga, måste man naturligtvis medge, att skadeverkningar förefinnas, men å andra sidan äro inte dessa skadeverkningar alltid så stora som gjorts gällande.

När det gäller det siffermaterial, som vi ha publicerat i utskottsbetänkandet, så uppehöll sig fru Rönn-Christiansson endast vid den ena sidan av dessa siffror, nämligen den, som stämde med hennes uppfattning; den andra sidan förbigick hon helt och hållet. Vi inom utskottet förmena emellertid, att man, när man talar om omsättningsskatten, inte får se den isolerad från

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
skattetrycket i övrigt. Sätter man in den i detta sammanhang, kommer man till helt andra procenttal än dem, som man får om man betraktar den isolerad. Man finner t. ex. att den totala skattebelastningen i förhållande till inkomsten stiger från 16,6 procent vid 1 300 kronors inkomst och 25,2 procent vid 10 000 kronors inkomst till 27,5 procent vid 15 000 kronors inkomst och 48,3 procent vid 100 000 kronors inkomst.

Dessa siffror säga någonting helt annat om skattetrycket än de, som fru Rönn-Christiansson här begagnade sig av och som bygga på omsättningsskatten såsom en isolerad företeelse.

Den ärade talarinnan från Göteborg gjorde emellertid också ett annat litet trick, som jag måste säga några ord om. Fru Rönn-Christiansson talade om, hur omsättningsskatten verkade i den lägsta inkomstklassen, och framhöll, att trycket där var ganska orimligt, i det att omsättningsskatten betydde en belastning på 30 kronor. Detta är i och för sig riktigt, men man får inte, fru Rönn-Christiansson, alldeles bortse från det förhållandet, att när det gäller denna inkomstklass träder systemet med livsmedelsrabatter i tillämpning i mycket hög grad. Vi få räkna med att en familj inom den lägsta inkomstklassen på t. ex. man, hustru och ett barn erhåller sex rabattkort — tre på mjölk och tre på smör — och eftersom varje rabattkort representerar ett värde av ungefär 28 kronor innebär detta, att familjen beredes en lättnad i sina utgifter på 168 kronor, medan samtidigt den belastning, som omsättningsskatten medför, endast uppgår till 30 kronor.

Nu kan det ju sägas, att detta är en rätt egendomlig konstruktion av ett skattesystem, men det har inte gått att komma fram på någon annan väg.

Till herr Jonsson i Skedsbygd, som företrädde reservanternas uppfattning, skulle jag också vilja säga några få ord. Från bondeförbundshåll ha alltsedan omsättningsskattens tillkomst ständigt presenterats motioner om dess avskaffande. Det egendomliga med dessa motioner är emellertid, att motiveringen har skiftat. Ha bevillningsutskottet och riksdagen det ena året underkänt en motivering, då har man avstått från denna motivering, men nästa år har man kommit igen med en annan motivering. När sedan även denna motivering underkänts, har man kommit tillbaka med en ny, och så är också förhållandet i år.

Man vill alltså från bondeförbundshåll avskaffa omsättningsskatten, men man har naturligtvis inte kunnat bortse från det ganska fundamentala förhållandet, att denna skatt ger staten 330 milj. kronor. Lägga vi därtill varuskatten på närmare 70 milj. kronor, så äro vi uppe i en skattesumma på 400 milj. kronor. och det är ju inte pengar, som man tar ut så där utan vidare på något annat håll. Enligt vad som framgår av den föreliggande motionen tänker man sig på bondeförbundshåll att kunna skaffa ersättning för dessa omsättningsskattemedel genom att nedföra de skattefria ortsavdragen till vad som gäller på lägsta dyrort.

Det är ganska förbluffande, att man anser sig kunna komma med ett sådant projekt utan att överhuvud taget ha undersökt vad det kan ge i pengar räknat. Ehuru det ingalunda är utskottets skyldighet — det ankommer väl närmast på motionärerna att prestera sådant material — ha vi inom utskottet icke desto mindre försökt skaffa siffror, som belysa detta projekt. Vi ha därvid kommit fram till siffror, som äro ganska sensationella — i varje fall tycker jag att de borde vara det för dem, som tro att man på den vägen kan skaffa några pengar. Genom att nedföra ortsavdragen till vad som gäller på lägsta dyrort får man nämligen, såvitt nu kan bedömas, till sitt förfogande ett belopp, som icke uppgår till mer än omkring 40 milj. kronor. Det är allt vad man skulle vinna på denna transaktion, och det är långt, mina damer och herrar, från 40 till 330 milj. kronor.

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

När vi i utskottet hade kommit fram till detta, gjorde man från bondeförbundsrepresentanternas sida där på samma sätt som många gånger tidigare: man övergav den gamla motiveringen och kom med en helt ny. Denna nya motivering — jag vet inte vilket nummer i ordningen den bör sättas — går ut på att beskattningen skulle kunna höjas på varor av mer eller mindre lyxbetonad karaktär, medan däremot de egentliga nödvändighetsvarorna skulle kunna befrias från omsättningsskatt, och med utgångspunkt från denna motivering anser man, att frågan om omsättningsskatten bör göras till föremål för utredning.

Ett sådant avlyftande av omsättningsskatten från de egentliga nödvändighetsvarorna och förstärkande av beskattningen på vad man kallar lyxvaror är naturligtvis inte något, som i och för sig framkallar några erinringar. Men reservanterna torde ej heller i detta läge ha gjort sig den mödan att försöka ta reda på vad deras förslag ger i pengar räknat. Jag skulle vilja fråga exempelvis den ärade talesmannen för reservanterna, om han har reda på vad den skärpta omsättningsskatten för närvarande ger, men jag tror knappast, att han kan svara på den frågan. Jag har emellertid för min del bemödat mig om att hos riksräkenskapsverket efterhöra vad den ger — något som reservanterna också kunde ha gjort — och jag har då fått till svar, att såvitt man kan bedöma ger denna skatt någonting mellan 9 och 10 milj. kronor. Även om man tredubblar eller fyrdubblar den skärpta omsättningsskatten, kommer man alltså inte, herr Jonsson i Skedsbygd, på långa vägar upp till de belopp, som det här blir fråga om.

Givetvis äro vi alla ense om att omsättningsskatten representerar en otrevlig skatteform. Redan när vi 1940 första gången diskuterade denna skatt, så tryckte första särskilda utskottet mycket starkt på den saken. Man framhöll, att skatten endast kunde motiveras av rådande onormala förhållanden samt av det statsfinansiella läget — det är ju ett trivialt uttryck, som alltid återkommer, men tyvärr täcker termen i detta fall ett faktiskt förhållande — och detta statsfinansiella läge kvarstår ju alltfjämt. Vi kunna inte göra någonting åt det, antingen vi vilja eller ej, och vi få väl därför dragas med omsättningsskatten tills vidare.

Men å andra sidan äro vi naturligtvis, i varje fall de allra flesta av oss, övertygade därom, att när det statsfinansiella läget så medger och konjunkturerna i övrigt äro sådana, att man utan risk kan taga bort en sådan beskattning som omsättningsskatten — man får ju även ha de penningpolitiska synpunkterna i beaktande — så bör också detta ske. Jag tror, att när Kungl. Maj:t anser sig kunna framlägga en proposition i sådan riktning, så skall Kungl. Maj:t kunna påräkna ett ganska enstämmigt beslut om bifall från riksdagens sida.

Med dessa ord, herr talman, hemställer jag om bifall till utskottets yrkande.

Herr Adolfsson: Herr talman! Samtidigt som jag ber att få uttala min anslutning till de synpunkter på omsättningsskatten, som fru Rönn-Christansson här för en stund sedan anför, vill jag ta mig friheten att ytterligare något granska bevillningsutskottets och herr Hagbergs i Malmö argumenteringar.

Jag konstaterar, att bevillningsutskottet liksom för övrigt även de övriga utskott, som tidigare behandlat motioner av det slag som de här föreliggande, starkt har understrukt omsättningsskattens nackdelar ur socialpolitisk synpunkt. Ja, man har så pass starkt understrukt detta i vissa avsnitt, att det kanske inte skulle vara så mycket för mig att tillägga, därest slutsatsen i bevillningsutskottets betänkande blivit en annan än vad fallet nu är. Kontentan av bevillningsutskottets betänkande är nämligen följande: omsättningsskattens skadeverkningar ur socialpolitisk synpunkt äro uppenbara, men ur statsfinansiell och penningpolitisk synpunkt måste skatten tills vidare stå kvar. Även

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
om utskottet, såsom fru Rönn-Christiansson anmärkte, på en punkt söker mildra de vid olika tillfällen, bl. a. vid *valtillfällen*, uttalade hårda omdömena om skattens skadeverkningar ur ekonomisk och socialpolitisk synpunkt, så framgår ändå, att utskottet fullt inser omsättningsskattens sociala skadeverkningar.

Utskottet menar emellertid inte bara, att omsättningsskatten inte nu kan avskaffas, utan anser desslikes, att den inte bör ersättas med någon annan skatteform, när den en gång i en ljusnande framtid kan avvecklas. Detta måste innebära, att utskottet anser allan rättfärdighet nu vara uppfylld, när det gäller skattebördornas lika fördelning. Utskottet måste sålunda innerst inne mena, att vi alla inom olika sociala grupper digne under en skatteburda, som träffar oss alla lika hårt.

Jag kan inte för ett ögonblick dela en sådan uppfattning. Omsättningsskattens införande motiverades med exceptionella förhållanden på det statsfinansiella och det penningpolitiska området. Nu föreligger det exceptionella förhållandet, att de mindre inkomstagarna, vilka ju skatten främst drabbar — vi kalla den ju med rätta en fattigmanskatt — helt enkelt inte orka med också denna betungande skatt utan svåra sociala vådor och skadeverkningar. Här är sålunda enligt min uppfattning återigen plats för ett exceptionellt ingripande i en exceptionell situation.

Jag betraktar det som ur social synpunkt betänkligt, att utskottet först framhåller skattens sociala skadeverkningar för att därefter med hänvisning till statsfinanserna hävda, att omsättningsskatten bör stå kvar, intill dess att ett borttagande av densamma kan ske utan att något annat slag av beskattning behöver tillgripas såsom ersättning. Mig förefaller det självklart, att skatetrycket i förhållande till förmågan att bära skatteburdan alltjämt är synnerligen olika i vårt land. Det finns utan tvivel rika möjligheter att kompensera förlusten av omsättningsskatten, bl. a. genom en ökad direkt beskattning av de större inkomsterna och ökad progressivitet. Dessutom föreligger ju den möjligheten att taga ut en engångsskatt på större förmögenheter, som den kommunistiska motionen hänvisar till. Hur skulle det således vara att äntligen lösa in den växel, som riksdagen ställde ut år 1940?

Bevillningsutskottet söker, såsom jag framhöll nyss, att på en punkt i sitt betänkande mildra de hårda omdömena om omsättningsskattens verkningar. Detta sker genom en hänvisning till en tabell i 1944 års statsverksproposition, vilken tabell enligt utskottet visar, att »belastningen i procent beräknad i förhållande till inkomsten sjunker från 2 procent vid 15 000 kronors inkomst till 0,6 procent vid 100 000 kronors inkomst». Lägga vi till detta konstaterandet, att omsättningsskatten och varuskatten i inkomstklasserna mellan 1 300 och 10 000 kronor medför en belastning varierande mellan 2,2 och 2,7 procent, så är orättfärdigheten rätt bra belyst endast genom de siffror, som sålunda anföres. Se vi sedan till realiteterna bakom dessa siffror — för att riktigt kunna fatta dessa realiteter måste man emellertid känna till tillståndet i småfolks-hemmen — understrykes orättfärdigheten ytterligare. Faktum är ju, att det kan statistiskt bevisas, att den familj, vars inkomst knappast räcker till livets allra enklaste nödtröft, har en i förhållande till inkomsten många gånger högre omsättningsskatt än den, som har mer än 50 000 kronor över sedan skatten på en årsinkomst av 100 000 kronor betalats. Jag vill dessutom gentemot herr Hagberg i Malmö göra den anmärkningen, att jag, när jag framför detta resonemang, alltså inte har betraktat omsättningsskatten såsom en isolerad fråga när det gäller skatetrycket.

Herr Hagberg i Malmö återopade även prisrabatterna på livsmedel och ansåg, att dessa voro ägnade att mildra omsättningsskattens verkningar för de

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.) mindre inkomsttagarna. Till detta vill jag endast säga, att vi för vår del inte kunna anse det riktigt att man på detta sätt tar mycket med den ena handen och ger litet med den andra. Bortåt hälften av vårt folk får på detta sätt leva på något som vi vid något tillfälle ha kallat friserad fattigvård. Det kan inte förlikas med vad vi vilja kalla en förnuftig och ur moraliska synpunkter oantastbar socialvård.

Bevillningsutskottet anför också vissa betänkligheter mot ett slopande av omsättningsskatten av, som det heter, penningpolitiska skäl. Detta argument förefaller mig synnerligen hjärtlost. I översättning innebär argumentet, att de lägre inkomsttagarnas köpkraft måste hållas nere. Man anser tydligen, att denna strävan icke har främjats tillräckligt genom den ekonomiska politik, som har förts här i landet under de senaste åren. Köpkraften måste, menar man, tydligen också hållas nere genom att extra beskatta dem som i en del fall inte förmå skaffa sig ens det som brukar kallas för livets nödtorft. Detta strider så avgjort till och med mot det mest elementära i en sund socialpolitik, att jag mycket väl kan förstå de valtare, som i höstas synnerligen energiskt krävde att omsättningsskatten skulle slopas.

I detta sammanhang vill jag till slut också notera, att de indirekta skatterna ha stegrats mer än de direkta. De direkta skatterna utgjorde för senaste beskattningsåret 1 295 miljoner kronor. För att inga missförstånd skola uppstå ber jag få påpeka, att jag härvid frånräknat redovisningen för stämpel-skatten. De indirekta skatterna redovisas samtidigt till 1 428 miljoner kronor, sålunda 133 miljoner kronor mera än de direkta skatterna. Till denna indirekta beskattning komma bland annat 224 miljoner kronor på statens affärsdrivande verk, 48 miljoner på tips-, lotteri- och totalisatormedel och ytterligare några indirekta skatter. Vi hävda, att dessa indirekta skatter till största delen likaledes äro sådana, att de framför allt drabba det arbetande folket och det fattigare folket tyngst.

I den kommunistiska motionen pekas på en utväg att ersätta omsättnings-skatten — jag syftar, som alla förstå, på en engångsbeskattning av förmögenhet. Jag erkänner, att det nog nu inte är rätta tidpunkten att i *detalj* resonera igenom denna fråga. Jag anser mig likväl kunna ta mig friheten framhålla, att enbart en genomsnittlig tioprocentsbeskattning på förmögenheter över 20 000 kronor skulle ge över en och en halv miljard på en gång. Om procentsatsen höjdes till det dubbla, som Erik Lindahl förutsatte i sin promemoria år 1942, skulle det sannerligen bli god råd att tappa till hålen efter omsättningsskatten. Dessutom skulle det bli möjligt att även nedbringa statsskulden och statens ränteutgifter. För övrigt kanske man också skulle kunna säga, att det till och med skulle bli möjligt att höja den nedre gränsen för en engångsbeskattning, därest man nu till äventyrs anser, att det skulle vara mera humant att ta ut extra skatt genom omsättningsskatt hos dem som ingenting ha än att ta en liten del från dem, som dock äga 20 000 kronor.

Man tycks, såvitt jag förstår, ha förälskat sig i argumentet, att en eventuell engångsbeskattning uteslutande skall tjäna syftet att bringa ned statsskulden och statens ränteutgifter. Jag för min del menar, att detta inte ovillkorligen skall vara en grundförutsättning för en sådan skatt i den situation, vari vi nu befinna oss. För övrigt skulle jag ännu en gång vilja betona, att en engångsbeskattning på, låt oss säga, 2 miljarder kronor ger möjlighet att både bringa ned statens skulder och ränteutgifter och dessutom tappa till hålen efter omsättningsskatten, som tycks hota att bli permanent. Ett års omsättningsskatt beräknas ge ungefär 330 miljoner kronor. Även om vi räkna med minskade statliga skatteintäkter — på grund av engångsbeskattningen minskar ju den skattepliktiga förmögenheten — bör det ändå kunna bli en bra slant

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

över, sedan förlusterna på omsättningsskattens slopande ha täckts. Det gäller, anse vi på kommunistiskt håll, nu i första hand att mildra stundens svårigheter för de folkskikt, som tryckas djupast ned av skattebördan. Omsorgen om dessa bör enligt vårt sätt att se gå före omsorgen om de stora förmögenheternas okränkbarhet.

Herr talman! Jag ber att i likhet med fru Rönn-Christiansson få yrka bifall till motionen nr 37 i andra kammaren och i andra hand till punkt 2) i det yrkande, som framställts av reservanterna inom bevillningsutskottet, dock — det understryker jag — utan instämmande i vissa motiveringar i den motion, på vilken denna reservation grundar sig, eller i reservanternas motivering.

Herr Sundström i Skövde: Herr talman! Den siste ärade talaren beskyller bevillningsutskottet för att ha brustit i logik, när utskottet drog slutsatserna av sitt allmänna resonemang. Jag tror emellertid, att ett närmare studium av bevillningsutskottets betänkande skall visa, att slutsatserna stå i full överensstämmelse med premisserna.

Utskottet har nämligen utgått ifrån att omsättningsskatten infördes av statsfinansiella och penningpolitiska skäl. Ingen har i denna debatt kunnat vederlägga utskottets uppfattning, att dessa båda skäl alltjämt kvarstå, och ingen har kunnat anvisa några andra vägar att anskaffa de 330 miljoner kronor, som omsättningsskatten beräknas ge. Ingen har heller kunnat förneka, att vi nu leva i en ganska kraftig högkonjunktur, där de penningpolitiska synpunkter, som voro rådande, när skatten infördes, alltjämt äga sin giltighet. Men utskottet har därmed på intet sätt velat binda sig vid denna skatteform såsom sådan utan tvärtom kunnat i anslutning till detta allmänna resonemang även säga, att skatteformen är av den art, att man så snart det blir möjligt bör avskryva densamma. Utskottet skriver på den punkten mycket positivt och klart på s. 4: »Emellertid synes skäl finnas för antagandet, att krigsläget därefter kan medgiva en sådan minskning av våra beredskapsutgifter, att de statsfinansiella förhållandena ej med samma styrka som nu tala för omsättningsskattens bibehållande. Även ur penningpolitiska synpunkt kan vid en förändrad konjunktur ett avskaffande av omsättningsskatten jämväl komma att framstå såsom önskvärt.»

Jag måste ju säga, att man kan vara tveksam om huruvida det statsfinansiella läget kommer att utvecklas i sådan riktning, att vi verkligen kunna avvara dessa 300 miljoner kronor. Det vågar jag inte uttala några större förhoppningar om. Ty jag förmodar, att många och stora krav komma att ställas på statskassan även efter beredskapsutgifternas tillbakagång. Men möjligheterna till en sådan utveckling ligga ju i varje fall öppna. Möjligheterna att ta bort omsättningsskatten tror jag däremot ligga mera på det penningpolitiska området. Därför anser jag det vara beklagligt, att den föregående ärade talaren i så stor omfattning ville negligera de penningpolitiska skälen. Ty det kan mycket väl tänkas, att det vid en inbrytande lågkonjunktur kan vara synnerligen önskvärt att kunna tillgripa ett avskaffande av omsättningsskatten för att därigenom stärka köpkraften, en åtgärd, som alltså skulle verka i konjunkturstimulerande riktning. Jag tror att överväganden av detta slag tidigare än de statsfinansiella synpunkterna komma att utgöra skäl för omsättningsskattens avskaffande.

Jag är väl medveten om att när det gäller att i ett dylikt läge avskryva denna skatteform, så kommer den frågan att ställas, om det är möjligt att i ett sådant ögonblick åstadkomma en sådan prissänkning, att det fulla vär-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.) det av skattens avskrivning kan utnyttjas i konjunkturstimulerande riktning, d. v. s.: kommer prisnivån att sjunka, om inte med fulla 5 procent så kanske med 4 procent genom en sådan åtgärd? Ja, den invändningen kommer säkerligen att resas den dag man av penningpolitiska skäl ämnar avskaffa omsättningsskatten. Det är emellertid klart, att det måste i ett sådant ögonblick finnas ett organ — det må vara priskontrollnämnden eller något annat organ — som verkligen ser till, att effekten då också blir den önskade. Jag misströstar inte på den punkten utan anser mig ha anledning att hysa den tron, att det skall bli möjligt att utnyttja skatten i det penningpolitiska syfte, som jag här har angivit.

Jag vill däremot på det allra livligaste beklaga, att den föregående ärade talaren såsom ersättning för omsättningsskatten rekommenderar någonting sådant som att uttaga engångsskatt på förmögenhet. Därmed vill jag naturligtvis inte ha sagt, att jag skulle vara alltför ängslig för att uttaga ett sådant engångsoffer. Men jag vill säga — det måste vi väl ändå vara överens om — att skall ett sådant engångsoffer ha någon mening får det inte ske för att täcka löpande utgifter, utan det måste då göras för att nedbringa statens skulder och sålunda nedbringa ränteutgifterna.

Jag måste också säga, att de kalkyler, som den föregående ärade talaren gjorde, uppmuntra inte till att använda engångsoffret för att ersätta omsättningsskatten. Ty vid ett engångsoffer på inte mindre än 3 miljarder kronor, som dock ur rent teknisk synpunkt inte är någon bagatellsumma att uttaga, skulle ändå ränteutgifterna för statens vidkommande inte sjunka med mer än 90 miljoner kronor om året, vilket inte skulle utgöra mer än ungefär en fjärdedel av vad omsättningsskatten nu ger. Jag tror sålunda, att det på den vägen inte finns den minsta utsikt att ersätta de medel som bortfalla genom omsättningsskattens slopande.

Herr Adolfsson var också inne på en hel del andra funderingar. Han trodde det skulle vara möjligt att taga ut de pengar omsättningsskatten ger genom en ökad progressivskatt och kunna lätta bördan för de lägsta inkomsttagarna genom att befria dem från omsättningsskatten. Jag vill för min del inte inlägga den tolkningen i bevillningsutskottets uttalande, att omsättningsskatten skall avskrivnas utan att någon annan skatteform i stället kan få tillgripas. Jag vill inte gå så långt som att inlägga denna absoluta mening i utskottets uttalande. Jag vill understryka, att utskottet på den punkten har skrivit mycket försiktigt. Det har nämligen skrivit, att en avveckling av omsättningsskatten »bör kunna ske» utan att en ny skatteform, en ny skattekölla, behöver försökas. Skulle det emellertid visa sig, att olägenheterna och skadeverkningsarna av omsättningsskatten bli så stora och opinionen mot densamma blir så stark, att det framstår såsom oundgängligt att borttaga denna skatt, ja, då får man naturligtvis söka upp andra möjligheter att fylla det inkomstbortfall som härigenom uppstår. Att det skulle vara önskvärt att kunna avskaffa omsättningsskatten utan att höja övriga skatter får vi nog vara överens om. Men utskottets uttalanden i detta avseende får, som sagt, icke tagas i den bemärkelsen, att det gäller absolut under alla omständigheter, utan det får betraktas som en riktpunkt, ett önskemål att sträva efter. Jag tror, att inkomsttagare i allmänhet, även de som befinna sig ganska lågt ner på inkomstskalan, säkerligen icke äro särskilt angelägna om att skattetrycket i dess helhet ökas.

Jag skulle kanske även ha anledning att säga några ord om det resonemang, som här förts av fru Rönn-Christiansson och herr Adolfsson angående det orättvisa och nästan hjärtlösa i att uttaga denna skatt. Men dessa uttalanden äro ju mera att beteckna som känslobetonade utgjutelser, som man inte precis

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
kan polemisera emot. Jag vill emellertid påpeka, att vi som ännu måste förhärda våra hjärtan och säga oss, att denna skatteform är nödvändig att tillsvidare behålla, ömma lika mycket som någon annan för att kunna avlasta den skatteutgift, som det här är fråga om, för familjer och för inkomstagare i olika lägen.

Men jag måste ju säga, att i förhållande till hela skattetrycket så är denna skatt på 30 kronor, som omsättningsskatten beräknas till för den som har 1 300 kronors inkomst, inte så stor, som man tycks vilja göra gällande. Ty om man tar bort dessa 30 kronor, är dock det samlade skattetrycket för dessa låga inkomster alltså 14 procent. Det minskas sålunda inte med mer än 2,3 % genom omsättningsskattens borttagande. En reform, som vi böra sträva till, är naturligtvis att komma fram till en mera generell och allmän skattesänkning för de lägsta inkomstagarna. Härvid komma vi emellertid in på en omständighet, som har ganska stor betydelse, nämligen att för dessa lägsta inkomstagare kommunalskatterna trycka mera än statsskatterna. Det finns kommuner, som med nuvarande ordning knappast kunna klara sina finanser, om de lägsta inkomstagarna icke finge lov att bidra efter måttet av sin förmåga. Det är ett stort verksamhetsfält, som här öppnar sig. Det gäller att åstadkomma en rättvisare och jämnare fördelning av den kommunala skattebördan. Det är kanske en reform, som är svår att genomföra men som säkerligen är den enda vägen att lätta det totala skattetrycket för de lägsta inkomstagarna.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla tiden längre. De anvisningar, som ha gjorts av motionärerna, ha icke kunnat övertyga utskottsmajoriteten om möjligheten att gå motionärerna till mötes. Men jag vill bestämt betona, att ingen som skrivit under detta betänkande hyser någon som helst kärlek till denna skatteform, utan vi skola, när helst möjligheter därtill ges, med glädje förorda dess avskaffande.

Beträffande den reservation, som har avgivits av tre utskottsledamöter, däribland herr Jonsson i Skedsbygd, kan jag icke underlåta att påpeka, att den egentligen är mindre långtgående i sin motivering än utskottets uttalande. Utskottet förordar nämligen, när möjligheterna därtill finnas, en fullständig avskrivning av omsättningsskatten, under det att denna reservation ger på hand, att en betydande del av denna skatt skall stå kvar. Det förvånar mig därför, att fru Rönn-Christiansson och herr Adolfsson ha biträtt denna reservation, visserligen med utslutande av motiveringen. De ha i alla fall avslutit sig till slutyrkandet, som står i överensstämmelse med motiveringen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Rönn-Christiansson erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Hagberg sade, att jag icke skulle kunna ha sagt detsamma som jag sagt i dag, om jag suttit i riksdagen under de senaste åren. Det är självklart, att så länge orsakerna till de svåra förhållandena bestå, så länge äro vi kommunister här i riksdagen talesmän för dem, som lida av dessa förhållanden. Tyvärr ha svårigheterna ökat under de senaste åren. Herr Hagberg i Malmö hör icke till dem, som vilja göra något för att lätta läget för de fattiga i detta land. När jag lämnar en korrekt sifferuppgift, tillåter sig herr Hagberg säga, att det är tricks. Jag noterar, att herr Hagberg tydligen icke har sinne för ordens valör. Jag är medveten om att de, som ha en årsinkomst av 1 300 kronor, ha alla rabatter, men även med rabatterna är deras ställning oerhört svår. Det är ingalunda berättigat att säga, att de ha det bra, ty familjer med rabatter leva just på den svältgräns, jag talade om i mitt första anförande.

Till herr Sundström vill jag säga att, som jag poängterade i mitt första anförande, skattens bortfallande icke skulle medföra någon stor lättnad, men det

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.) skulle i någon mån förbättra de fattigas läge. Herr Sundström slutade med den vanliga deklarationen, som man blir litet uttröttad av, att han visserligen inte hyste någon varm känsla för skatten, men att den måste bestå.

Vidare anförde:

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! När jag och mina medmotionärer i år motionerat om utredning och förslag avseende den allmänna omsättningsskattens snara avskaffande och ersättande med på annat sätt utformade beskattningsåtgärder, som med enklare förfaringssätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förenade större hänsyn till försörjningsbörd och skattekraft, ha vi icke varit så optimistiska, som utskottsmajoriteten synes vara. Utskottet skriver, att utskottet för sin del anser, att den avveckling av omsättningsskatten under de omständigheter, som utskottet förutsätter, bör kunna ske utan att densamma ersättes med någon annan beskattning. Vi ha icke en så optimistisk uppfattning om det finansiella läge, vari Sverige befinner sig, att vi anse det vara möjligt att låta omsättningsskatten falla bort utan att ersättas med någon annan skatt. Vi ha begärt utredning om det icke skulle kunna vara möjligt att ersätta denna skatt med en efter försörjningsbördan bättre lämpad skatt.

Herr Hagberg i Malmö nämnde något om den statistik, som utskottet här har framlagt i sitt utlåtande, och han menade, att denna statistik visar, att omsättningsskatten icke drabbar så hårt. Han tog ett exempel, som utskottet anför, avseende en familj med 1 300 kronors årlig inkomst, och menade, att en sådan familj icke drabbades vidare hårt av omsättningsskatten. Jag menar, att en sådan familj drabbas oerhört hårt, ty den ringa inkomsten förslår icke till upprätthållandet av en önskvärd levnadsstandard. En sådan familj har helt enkelt icke råd att erlagga någon omsättningsskatt. Varför välja som exempel en familj med endast ett barn? Varför icke taga en familj med flera barn? En familj med flera barn drabbas synnerligen hårt av omsättningsskatten. Det är en sak, som jag väl förstår att bedöma, ty jag har själv vuxit upp i ett hem, där vi voro 11 syskon, och vet, hur oerhört noga en sådan familj måste vända på slantarna för att pengarna skola räcka till det nödvändigaste, till vad som behöves för att hålla familjens medlemmar vid liv.

I samma andedrag som herr Hagberg talade om det enligt hans mening tämligen lindriga skattetrycket, framhöll han, att skatten inbringade så mycket som 330 miljoner kronor. Jag tyckte mig kunna se på herr Hagberg, att han kände sig belåten över att skatten inbringar så mycket. Enligt min mening visar just denna omständighet, att skatten är så mycket mer tyngande och drabbar orättvist. Det föreföll, som om för herr Hagberg statsfinansiella skäl skymde bort skattens orättvisa karaktär. Han gisslade oss motionärer och utskottets ledamöter för att vi skulle intagit en annan ställning till frågan nu än tidigare. Jag medger, att vi nu valt en annan form för frågans lösning, och vi ha föreslagit en utredning och därmed valt en utväg, som statsmakterna bruka använda, när ändrade förhållanden inträda. När herr Hagberg talade om att motionärerna och utskottsledamöterna ändrat sig, tänkte jag i mitt stilla sinne, att herr Hagberg ändrar sig nog icke, han är likadan i dag som förut.

Vi ha därför återkommit med denna motion i år. Som jag framhöll i början av mitt anförande anse vi, att det statsfinansiella läget omöjliggör att omsättningsskatten försvinner utan att ersättas med någon annan inkomst. Det är helt naturligt, att vi jordbrukare äro mycket angelägna om att få bort denna skatt, ty skatten drabbar orättvist personer, som ha klen skatteförmåga. Därtill kommer att den särskilt hårt pressar de produktionsmedel, som ställts till vårt förfogande. När vi inköpa redskap, maskiner och dylikt, så få vi på grund av om-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
sättningsskatten vidkännas en betydande merutgift. Det är icke förvånande, om vi anse, att en sådan skatt är olämplig i dessa rationaliseringstider. Om vi i rationaliseringssyfte köpa t. ex. en traktor eller redskap, få vi erlægga omsättningsskatt. Omsättningsskatten motverkar jordbrukets rationalisering och för-
dyrar produktionen.

Finansministern yttrade redan år 1940, att omsättningsskattens genomförande vore att betrakta såsom ett led i strävandena att hålla nere upplåningen, begränsa förbrukningen av varor och därmed minska en inflationsartad prisstegring. På så sätt kunde enligt finansministern skattens införande motiveras i dåvarande läge. Det skälet har i någon mån »utsuddats» i och med att vi nu fått en rätt betydande inflation trots omsättningsskatten och trots pris- och lönestoppet. Hade det icke varit lämpligt att avskaffa omsättningsskatten, innan lönerörelserna på arbetsmarknaden börjat? På så sätt hade man kunnat förbättra arbetarnas standard och förekommit inflationsframkallande lönerörelser.

Herr Vougt var inne på denna fråga i remissdebatten, då han yttrade: »Synbarligen är det därför inte möjligt att nå fram till några väsentliga prissänkningar i stället för de löneförbättringar, varpå krav resas. I diskussionen har man tidigare inte sällan pekat på omsättningsskattens borttagande som en väg till prissänkningar. Finansministern har hittills underlåtit att beröra den frågan, förmodligen inte minst av statsfinansiella skäl.» Tanken att söka hejda lönerörelserna genom att borttaga omsättningsskatten var sålunda icke främmande för den socialdemokratiska ledaren, då han yttrade detta i remissdebatten. Man borde borttagit omsättningsskatten, innan lönerörelserna börjat. Lönerörelserna ha medfört fördelar för en del arbetarkategorier, men de medborgare, som icke tillhöra mäktiga organisationer, vilka kunnat utnyttja situationen, ha fått stå kvar på samma lönenivå som förut. Hade omsättningsskatten tagits bort, skulle alla blivit hjälpta och hade erhållit standardförbättring. Jag tänker i detta sammanhang icke minst på dem, som de sista dagarna drabbats av en mycket stor inkomstminskning. Jag kom att tänka på dem, när herr Adolfsson nämnde engångsskatten på förmögenhet. Vi ha icke kunnat vara med om att föreslå en engångsskatt, som skulle drabba relativt små förmögenheter. Han nämnde som skattefritt maximum 20 000 kronor. Innehavarna av små förmögenheter ha genom den senaste tidens penningpolitiska transaktioner fått vidkännas en standardminskning i stället för en standardhöjning. Det uppgavs häromdagen i Finanstidningen, som väl torde vara att lita på, att räntesänkningen åsamkat insättare å sparbanker och postsparbanken, alltså småsparare, som leva på sitt sparkapital, en sammanlagd inkomstminskning av 50 miljoner kronor. Småspararna ha givetvis på grund härav kommit i en rätt svår situation. Det är ofantligt många gamla, som leva på sparade slantar. Särskilt under de senaste åren har här i landet bedrivits en mycket ivrig sparpropaganda. Man förvånar sig icke över att det för äldre och yngre sparare verkar som ett slag i ansiktet, att man försöker beröva dem ett penningvärde, som de ha räknat med. De, som drabbas av en ränteförlust utav 50 miljoner kronor, ha dessutom att bära den indirekta beskattning, som omsättningsskatten medför utan att ha fått en standardförbättring, som kommit andra samhällsgrupper till del.

Nu säga de, som äro inne i dessa penningpolitiska frågor, att räntesänkningen måste vidtagas därför att staten tjänade på den, men det kan ju inte bli mer än 7,3 miljoner kronor eller något i den vägen. Det är spararna, som hårdast drabbas av räntesänkningen. Jag har ingenting emot låga räntor, men vi måste taga hänsyn till dem, som sparat en slant. En del kommunistiska talare ha i detta sammanhang talat om folkpensionärerna och folkpensionärernas behov av en standardförbättring. Jag vill framhålla, att en folkpensionär, som åtnjuter

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.) full tilläggspension, har en inkomst som svarar mot räntan på ett kapital av mellan 40 000 kronor och 50 000 kronor. Folkpensionärernas ekonomiska ställning är betydligt bättre än många småsparares, som samlat en liten slant för att ha något att leva av på sin ålderdom. Det kan ifrågasättas, om icke finansministern borde föreslå en lindring av de bestämmelser, som gälla för beviljande av tilläggspension och som medföra att en sökande, som har räntebärande förmögenhet, får vidkännas en reduktion av pensionsbeloppet. De, som inneha ett mindre sparkapital, böra icke, då det gäller sociala hjälpåtgärder, komma i alltför mycket sämre ställning än personer, som sakna sparade medel.

Med det sagda har jag velat närmare klargöra, varför vi väckt vår motion. Jag vill ännu en gång erinra om det anförande, som herr Vougt höll här i kammaren under remissdebatten, och de socialdemokratiska utskottsledamöternas negativa inställning. Folkpartiet lät under valrörelsen i tidningarna införa stora annonser — det var nästan halvsidesannonser — där det uttalades, att så snart valet var över, skulle folkpartiets första åtgärd bli att medverka till en sänkning av skatterna. Framför allt skulle omsättningsskatten tagas bort. Det var ju finanse experter, som stodo bakom detta annonserande. Man hade väl därför ändå trott, att folkpartiets representanter i utskottet skulle förordat bifall till motionen. Vi som kände till det statsfinansiella läget trodde visserligen icke på annonserna, men för många valmän tedde de sig säkerligen lockande. Man nöjde sig i annonserna icke med att förespegla omsättningsskattens borttagande utan ställde även i utsikt en sänkning av de direkta skatterna. Vi motionärer ha, som jag sade i början av mitt anförande, icke varit så optimistiska, att vi trott på möjligheten av en avsevärd skattesänkning, utan vi ha nöjt oss med att föreslå riksdagen att begära en utredning, om icke omsättningsskatten skulle kunna infogas i ett skattesystem, som toge hänsyn till skatteförmågan i högre grad än som för närvarande sker.

Jag hoppas, att finansministern gör vad som behöves för att lösa frågan. Han kan icke känna sig riktigt oskyldig, när det gäller de lönerörelser, som igångsatts i vårt land. Dessa lönerörelser ha ju nästan fått sin välsignelse från regeringsbanken, och de ha på grund därav tagit en starkare fart än de eljest skulle gjort. Jag hoppas, att finansministern känner sig förpliktad att tänka även på dem, som icke genom de löneaktioner, vilka nu igångsatts, kunna ernå någon standardförbättring. Jag tänker särskilt på småspararna och andra oorganiserade. Professor Myrdal yttrade i ett föredrag för några dagar sedan, när det gällde räntesänkningen, att man icke kunde taga hänsyn till dem, som sparat kapital, ty de voro icke organiserade. Jag antager, att finansministern har en annan uppfattning och är villig taga hänsyn även till denna kategori, som icke erhållit någon sådan standardhöjning som arbetarna genom sina lönerörelser kunnat uppnå.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herr Elofsson med flera avgivna reservationen.

Herr Björklund: Herr förste vice talman! Endast några få ord. Jag har icke tänkt deltaga i en diskussion om vad vederbörande partier hade för sig under valrörelsen. Jag tycker det hör knappast hit. Så mycket kan jag i alla fall säga, att jag varit med tillräckligt länge i denna församling för att lära mig att icke lova alltför mycket ens under en valrörelse, och jag har då sannerligen icke, med den uppfattning jag kunnat bilda mig i ekonomiska och politiska ting, haft någon som helst möjlighet att vare sig i annonser eller föredrag förebåda en skattesänkning. Jag tillåter mig att återföra damernas och herrarnas tankar till de skäl, som föranledde införandet av denna skatt. Redan år 1940 påpekade finansministern skattens tillfälliga karaktär, och det har i de debatter, som seder-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
mera år efter år hållits här i kammaren angående denna skatt, framhållits, att omsättningsskatten är den skatt, som vi först av alla vilja avskaffa. Varför vilja vi det då? Jo, vi vilja det därför att skatten, som förut framhållits här i dag, drabbar orättvist. Det är ett skäl och ett mycket starkt skäl. Alla som ha en liten smula hum om hur en skatt bör läggas, för att verka som den bör verka, äro övertygade om att omsättningsskatten drabbar orättvist. Detta framhölls redan år 1940, och det äger sin riktighet än i dag.

Man har frågat, varför vi icke väntat med avgörandet till statsregleringen. Jo, därför att nästa ärende på dagens föredragningslista rör en av bevillningsutskottet behandlad kungl. proposition, vilken avser att med verkan från den 1 april innevarande år råda bot på vissa brister i gällande skatteregler. Frågan om omsättningsskattens avskaffande bör givetvis behandlas före frågan om ändring av gällande bestämmelser rörande omsättningsskatt. Beslutar riksdagen att slopa omsättningsskatten, har riksdagen ingen anledning att syssla med några kvasiförbättringar i gällande skatteförordning.

Bevillningsutskottet har i sitt betänkande skrivit, att utskottet vill, att skatten fortast möjligt skall tagas bort. Däröfver råder enighet såväl i bevillningsutskottet som bland kammarens ledamöter. Vi kunna ju i all rimlighets namn icke hängiva oss åt demagogi. Svenska folket har icke skickat hit oss för att vi skola hänge oss åt demagogi utan för att vi skola taga ansvar. Svenska folket har begärt, att vissa utgifter skola göras på grund av det ute i världen rådande läget. Omsättningsskatten har tillkommit för att möjliggöra en förstärkning av rikets försvar. Vi måste fortfarande taga hänsyn till vad som sker ute i världen. Vi kunna försöka komma fram på andra vägar, men så länge ingen kunnat anvisa någon annan utväg för att täcka dessa utgifter, som vi varit med om att besluta, måste omsättningsskatten bibehållas. Vi äro skyldiga se till att medel skaffas för bestridande av utgifterna för försvaret.

Det kan icke hjälpas, att gör man det ena får man det andra icke underlåta. Om det blir så — och jag är för min del livligt övertygad att det skall bli så — att det elände och det krig, som råder i världen och som avsätter sina frukter i dels höga levnadskostnader och dels höga beredskapskostnader, i en rätt så snar framtid skall kunna bringas till slut, skola vi väl kunna komma fram till en ändring på denna punkt, och denna ändring skall bland annat kunna medföra, att man i någon mån skall kunna få minskade utgifter och minskade skatter. Vågar man vara nog optimistisk — och jag är det — att hängiva sig åt denna tankegång, förstår jag egentligen ej, varför man i dag så oerhört starkt lägger upp saken så, att det är de fattigaste bland de fattiga, som plågas. Ja, visst är det det. Men det är icke den enda plåga, som vi pålagt dem. Utöver dessa indirekta skatter pålade vi de fattigaste bland de fattiga den så kallade värnfemman också. Vi voro så modiga, att vi plågade de fattigaste av de fattiga med detta. Vi voro till och med så modiga den gången, att vi skulle alldeles speciellt plåga de rikaste bland de rika. Vad än sedan mina partivänner må i övrigt säga om engångsskatten, men intill dess riksdagen beslutit, att ingen engångsskatt skall utgå, anser jag, att den växel, som utställdes i samband med det där talet om engångsskatten, ligger fortfarande och väntar på att vi i Sveriges riksdag skola lösa in densamma. Det kan icke hjälpas, även om det svider i skinnet.

Med det skrivsätt som bevillningsutskottet använt har jag all anledning att förmoda, att finansministern — det må vara vilken som sitter vid det tillfälle när saken nästa gång skall bedömas — gör vad i hans förmåga står för att lätta på skattebördan och då främst på den del av skattebördan, som heter den allmänna omsättningsskatten. Om, såsom jag hoppas skall vara fallet, vi ha att förvänta, att vi inom en icke alltför avlägsen framtid skola kunna emotse denna

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
 lättnad, då förstår jag ej, vad det tjänar till att stå här och betyga sin alldeles speciella villighet med hänsyn tagen till det eller det. Jag vet, att varken herr Adolfsson eller fru Rönn-Christiansson eller någon i denna kammare med hänsyn till omtanken om de små och fattiga i samhället kan känna på stort annat sätt än jag känner. Men vi ha varit nödgade att göra vissa saker och ting i försvarsväg. Svenska folket har begärt det. Till och med de, som stå i dessa låga inkomstgrupper, ha icke på något sätt knotat, utan de ha varit med om att bära sin börda. De ha fått göra det hittills. Det skall villigt erkännas, att det trycker dem. Men vi ha förhoppningen, att den tiden, när en ändring kan komma till stånd, ligger oss så nära, att man skall kunna överleva detta på ett något så när hyggligt sätt. Och jag vågar ännu en gång uttala den förmodan, att, när vi nästa gång mötas till lagtima riksdag, finansministern skall kunna presentera både damer och herrar kommunister, socialdemokrater, högermän, folkpartister och bondeförbundare, alla dem, som deklarerera, att de icke vilja ha denna skatt, ett förslag till ändring. Men vi måste komma ihåg, att vi ha denna skatt icke för våra synders skull utan på grund av syndare i stora världen, som ställt till med det inferno, som råder där. Det är därför vi ha dessa skatter och få dragas med dem. Det är därför vi i Sverige tvingas att se till vad det kostar att hålla vår beredskap. Vi måste bära dessa bördor utan knot, men vi be till dem, som makten hava, att vi snarast må befrias därifrån.

Herr talman! Med min syn på saken är det icke så värst mycket att gräla om och att berömma sig inför landet och folket, att vi vilja ha det så och så. Visst kan man kosta på sig en sådan gest. Men vill man vara rättvis mot sig själv och andra, torde det vara betydligt klokare att säga precis som saken förhåller sig: Situationen i världen har tvingat oss att taga vad vi icke vilja ha. Mätte situationen i världen ljusna inom kort, så att vi slippa ifrån vad vi icke vilja ha!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen hade under detta anförande återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Norregård erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag ber att få lämna en replik till herr Björklund.

Vi ha icke begärt omsättningsskattens borttagande utan vi ha begärt en utredning. Det är förvanskning att göra gällande något annat.

Herr Björklund säger, att svenska folket begärt försvarsutgifterna. Det har det gjort. Men det har ej begärt, att dessa utgifter skola täckas med så orättvisa skatter som denna, utan folket har tänkt sig gamla, sunda skatteprinciper, som lämpa skatten efter försörjningsbördan och skatteförmågan.

Jag är icke så säker på, att försvaret vid alla tillfällen iakttagit nödig sparsamhet eller att det varit nödvändigt att pressa skattebetalarna så hårt som skett de sista åren. Å andra sidan vill jag säga, att när jag hörde herr Björklund lät det icke, som om han precis tänkte, att denna skatt skulle vara gällande bara i år. Han trodde tydligen icke själv på vad utskottet skrivit.

Härpå anförde:

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När man avlyssnar debatten, är det svårt att orientera sig riktigt. Då jag i bevillningsutskottet medverkade till det skrivsätt, som föreligger i betänkandet, var den tanke, som låg mig närmast, att oppositionen skulle egentligen icke komma från motionärerna utan från chefen för finansdepartementet. Ty så pass hårt som bevillningsutskottet skrivit på denna punkt om omsättningsskatten har jag knappast under mina 26 år i bevillningsutskottet varit med om att skriva. Här står klart och tydligt vad fru Rönn-Christiansson sade i sitt anförande: att omsättningsskatten bör slo-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

pas snarast möjligt. Det står i bevillningsutskottets utlåtande. Det konstateras i detta utlåtande, att omsättningsskatten har kommit till av de anledningar, för vilka herr Björklund här närmast redogjort. I samma ögonblick som dessa anledningar bortfallit vidhåller jag personligen den ståndpunkt, som jag uttalade i denna kammare hösten 1940, då jag som ledamot och talesman för första särskilda utskottet tillät mig säga, att detta måste vara den skatt, som försvinner först av alla, när vi kunna börja lätta på skatterna.

Framför allt förvånade mig fru Rönn-Christianssons och herr Adolfssons — från min gamla hem- och födelsestad — alternativa yrkande om bifall till den föreliggande reservationen. Jag skulle, med den ståndpunkt jag har, att omsättningsskatten skall avskaffas snarast möjligt, aldrig ett ögonblick kunna biträda föreliggande reservation, som ju måste betyda ett permanentande av vissa delar av omsättningsskatten. Det lyster mig att se den dag, när kommunisterna och reservanterna skola ena sig om vad som är nödvändighetsvaror, på vilka skatten skall lättas. Jag tror, att det kommer att stanna vid ett försök, som måste komma att utfalla negativt så vitt jag kan förstå.

Nu gör herr Adolfsson ett försök att tolka vad bevillningsutskottet här skrivit och vad som i övrigt har yttrats om engångsskatten, som jag vill tillåta mig att säga något om. Med den medverkan jag haft från det tanken på en engångsskatt första gången fördes fram av de värnsskattesakkunniga 1940 och till dess vi behandlade den vid riksdagen i fjol ber jag att få säga, att jag kan icke godtaga den tolkning, som herr Adolfsson här gör på bevillningsutskottets och allas våra vägnar. Det står ingenting om att denna engångsskatt skall användas bara för avbetalning av statsskulden. Jag skulle vilja rekommendera herr Adolfsson att leta fram bevillningsutskottets utlåtande från engångsskattefrågans behandling vid 1944 års riksdag och samtidigt taga del av den debatt, som då fördes i kamrarna. Då kanske han icke längre är så tvärsäker i sin tolkning. Att med kännedom härom säga, att en engångsskatt på förmögenheter i en eller annan form skulle komma att användas för att ersätta omsättningsskatten förefaller den, som intagit den ståndpunkt, som bevillningsutskottet här intagit, icke vara rimligt, med hänsyn till att vår utgångspunkt var, att denna konstiga skatteform enligt allas vår uppfattning ur praktiskt taget alla de synpunkter, som man lägger på en skatt i allmänhet, var alldeles omöjlig.

Det ha vi predikat sedan 1940. Vi behöva icke slåss om den saken; vi äro eniga om densamma.

Men när vi säga, att efter de beräkningar, som kunna förväntas föreligga, när kriget en gång är slut, bör det finnas plats och möjlighet till omsättningsskattens borttagande utan att den ersättes av annan beskattning, så hoppas jag, att finansministern icke ett enda ögonblick tolkar detta bevillningsutskottets uttalande på det sättet, att det skulle innebära, att inga nya skatter eller skärpningar av skatter skulle komma att äga rum för nya ändamål. Ty den, som lägger in en sådan mening i detta, lägger in det, som är felaktigt. Jag måste, herr talman, säga, att i det läge som vi befinna oss i finnes det ingen annan väg för det budgetår, som omfattar åren 1945 och 1946, än att bibehålla omsättningsskatten. För tiden därefter ha vi i detta betänkande gjort en klar framställning till finansministern att därest det läge, som vi förvänta skall uppkomma, föreligger, så vilja vi icke ha någonting annat än ett förslag om omsättningsskattens avskaffande.

Det är vad som ligger i detta. Och jag uttalar ännu en gång min stora förvåning över att de, som till och med vilja gå längre i detta avseende än vi, kunna alternativt yrka på en utredning, som betyder omsättningsskattens permanentning i detta land. Det står så i den här föreliggande reservationen.

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag blev litet överraskad av fru Rönn-Christianssons anförande med hänsyn till den uppriktigt menade artighet som jag serverade fru Rönn-Christiansson i början av mitt anförande. Men så kanske det är här i livet. Nu menade den ärade talarinnan på göteborgsbänken, att jag hade icke det bittersta sinne för de små i samhället o. s. v. Jag har icke närmare anledning att gå in på detta, men jag vill påpeka, att jag för min del med mycken energi medverkat till den skrivning till förmån för omsättningsskattens snara avskaffande, som här föreligger.

Jag har talat för detta från talarstolen för en stund sedan. Men var befinner sig fru Rönn-Christiansson? Herr Olsson i Gävle har nyss påpekat det. Hon befinner sig på en annan linje, som icke tar sikte på avskaffande av omsättningsskatten utan alternativt yrkar på en uppslutning på bondeförbundets sida, vilket innebär omsättningsskattens permanentning, en omredigering inom den en gång givna ramen. Jag skulle icke tro att man i detta kan inlägga något av särskild förståelse för de små i samhället. Som jag ser på saken måste det ju innebära raka motsatsen.

Herr Adolfsson har i detta sammanhang varit inne på engångsskatten. Det tjänar nog icke mycket till att diskutera denna sak i dag. Vi få en ganska stor diskussion om den, när vi skola behandla den kommunistiska motion i frågan, som är väckt men som icke kommit före i bevillningsutskottet. Emellertid måste jag i alla fall snudda vid den, ty jag har i denna debatt som i många tidigare icke kunnat undgå att finna, att uppfattningarna om vad en sådan här engångsbeskattning egentligen är och eventuellt kan giva äro ganska dimmiga.

Om vi taga till utgångspunkt det förhållandet, att en sådan engångsbeskattning ger 2 miljarder kronor, d. v. s. den siffra som man vanligen resonerar om, och vidare utgår från att engångsskatten skall användas till avbetalning av statsskulden, vad finner man då? Jo, att man erhåller ett belopp, beräknat efter 3,5 procent, på 70 miljoner kronor i lägre ränteutgifter för staten. Men, mina damer och herrar! Man kan icke stanna vid denna siffra 70 miljoner kronor. Den är så att säga endast ingångssiffran. Man får nämligen icke, såsom många människor göra, glömma bort, att samtidigt som man genomför konfiskationen av dessa 2 miljarder kronor berövar man också skatteunderlaget dessa 2 miljarder kronor och förlorar den skatt som därpå belöper. Då det här mest är fråga om ganska stora skattebetalare, tror jag, att man i detta sammanhang är berättigad att räkna med i genomsnitt 50 procents beskattning. Vad betyder detta i sin tur? Jo, det betyder, att nettovinsten för statsverket blir väsentligt mindre än de 70 miljoner kronorna. Nettovinsten blir en minskning i statens utgiftsoverskott på sannolikt icke mera än 35 miljoner kronor per år. Det är hela resultatet av denna väldiga transaktion. Jag skall icke närmare gå in på den saken nu. Det blir anledning att återkomma till det senare.

Bondeförbundets ärade reservanter ha mot mig erinrat, att jag här i mitt anförande har påpekat de mycket skiftande ståndpunkter, som man från bondeförbundets sida anlagt när det gällt att finna motiveringar för omsättningsskattens avskaffande. Jag hade icke tänkt att i detalj redovisa dessa ständigt skiftande ståndpunkter. Men eftersom man från reservanternas egen sida fört frågan på tal, kan jag icke underlåta att här erinra om i varje fall några av bondeförbundsmotionärernas numera avlagda ståndpunkter i frågan.

Jag vill erinra om att 1942 motionerade man om omsättningsskattens snara avveckling samt att likväl erforderliga skattemedel hellre måtte uttagas genom progressiv inkomstbeskattning och tillförande av nytt skatteunderlag i samband med avskaffande av de dyrortsgraderade skatteavdragen och införande av bevillningsfria familjeavdrag utan dyrortsgruppering. Det var moti-

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
veringen den gången. Den underkändes av bevillningsutskottet och underkändes av riksdagen bland annat därför att man icke givit någon som helst antydan om hur mycket pengar man skulle kunna få på detta sätt.

Så förde man undan dessa argument och kom med helt nya. Jag skall erinra om motiveringen i bondeförbundsmotionärernas hemställan 1944. Då hemställde man dels att den allmänna omsättningsskatten snarast måtte avvecklas, dels att i samband härmed dyrortsgraderingen av de bevillningsfria skatteavdragen skulle avskaffas och skatteavdragen lika för alla utgå med för ortsgrupp I nu gällande belopp, dels ock, att utöver de tillgångar, som genom det sålunda ökade skatteunderlaget tillfördes, erforderliga medel för omsättningsskattens avveckling måtte beredas genom i motionen berörda besparingsåtgärder.

Vi i bevillningsutskottet frågade, vilka besparingsåtgärder, som herrarna inom bondeförbundet kunde rekommendera för erhållande av dessa väldiga belopp. Vi erhöles emellertid intet svar på den frågan, och det var ju klart, att kammaren i det läget icke kunde reflektera på deras linje. Vi äro här i riksdagen icke precis vana vid att besluta alldeles i det blå, utan vi måste ju ha något att gå ut ifrån.

Nu har herr Pettersson i Norregård vänt sig till mig och sagt, att det är kanske riktigt, att man från bondeförbundet anfört skiftande motiveringar för sina motioner. Det har emellertid, sade herr Pettersson, icke herr Hagberg i Malmö gjort, ty han är densamme i dag som tidigare. Ja, det är jag verkligen. Jag kan ej förmå mig till den sortens rotationsverksamhet som bondeförbundet lagt i dagen i denna fråga. Jag är densamme, men jag är ingalunda ensam i min ställning, utan jag befinner mig i ganska gott sällskap med en överväldigande majoritet i riksdagens bevillningsutskott, herr Pettersson i Norregård, och med en överväldigande majoritet i riksdagens båda kamrar. Jag har till följd därav ej anledning lägga dessa hans tillvitelser alltför hårt på sinnet.

Om man försöker sig på en sammanfattning av vad debatten i dag givit, måste man göra samma konstateranden som i varje fall vi, som företrätt bevillningsutskottets majoritet, nödgats göra varje gång under senaste åren, då vi diskuterat detta spörsmål. Vi ha sålunda nödgats konstatera, att opponenterna mot omsättningsskatten vid slutet av varje debatt allesammans stått med tomma händer, när det gällt att anvisa en acceptabel utväg för att få de pengar, som det här är fråga om. Precis samma situation föreligger i dag. Ingen ändring har skett, och, herr Pettersson i Norregård, motionärerna i dag äro onekligen i det fallet likadana, som de tidigare motionärerna.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr Jonsson i Skedsbygd erhöles på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har begärt ordet för att avgiva en förklaring i anledning av ett uttalande av herr Olsson i Gävle. Sedan har också herr Hagberg i Malmö varit inne på samma tankegång, när han sade, att ett bifall till den av oss avgivna reservationen skulle betyda, att man så att säga permanentade denna omsättningsskatt och att vi således skulle önska att den vore kvar. Men om herr Hagberg i Malmö och herr Olsson i Gävle ha läst vad vi skrivit, så ha de funnit, att där står följande: »Enligt utskottets mening är det en angelägenhet av stor vikt att omsättningsskatten åtminstone i sin nuvarande utformning icke bibehålles längre än som är oundgängligen nödvändigt. Särskilt gäller detta den del av omsättningsskatten, som hänför sig till egentliga nödvändighetsvaror. Det är också huvudsakligen beträffande dessa som skatten träffar orättvist och är verkligt betungande. I avseende på varor av mer eller mindre

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
lyxbetonad karaktär finns däremot enligt utskottets mening ingen anledning att nu mildra beskattningen.»

Med detta mena vi, att man för att avhjälpa de olägenheter, mot vilka man riktar sig här i kammaren, borde taga bort omsättningsskatten på just nödvändighetsvaror och utvinna motsvarande summor genom att flytta över skatten på mera lyxbetonade varor. Den ståndpunkten, herr talman, tror jag, att man kan förfäktas, och jag kommer i varje fall att göra det.

Herr **Pettersson** i Norregård, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Hagberg i Malmö talade om de olika ståndpunkter, som vi skulle ha intagit i denna fråga. Men varför gjorde han inte kartan fullständig. Han började med förhållandena år 1942, men han hade kunnat börja med år 1940, när omsättningsskatten infördes. Han talade dock ej om, att alla bondeförbundarna röstade emot den skatten vid den tidpunkten.

När herr Hagberg i Malmö talade om, att det skulle vara så farligt att gå på reservationen, därför att reservanterna vilja göra omsättningsskatten permanent, så vet jag icke vad han menar därmed. Man kan ej tyda hans reaktion på annat sätt, än att det är hans gamla vanliga reaktion, som kommer till synes, när det gäller att flytta över bördor från de svagare till de starkare. Reservanterna ha nämligen påpekat, att det kan finnas möjligheter att skaffa pengar genom ökad skatt på lyxvaror. Det skulle icke bli de minst bemedlade i samhället, som skulle drabbas av en ökad skatt på lyxvaror. Herr Hagberg i Malmö tyckte, att det vore förskräckligt, om man en tid skulle ta ut en ökad omsättningsskatt på lyxvaror. Jag menar således, att det är hans vanliga reaktion, när det blir fråga om att överflytta bördor från de svagare till de starkare. I det fallet är herr Hagberg i Malmö beständig.

Jämväl herr **Olsson** i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Till min värderade vän herr Jonsson i Skedsbygd vill jag bara med ett par ord säga, att anledningen till att många vilja ha denna omsättningsskatt ur världen fortast möjligt är den, att det rör sig om en onaturlig form för beskattning, som vi icke äro vana vid. Detta är således själva utgångspunkten, när man vill ha en annan form för beskattning. Det betyder inte, att man vill ha den kvar. Men när herr Jonsson i Skedsbygd vill att man hos Kungl. Maj:t skall begära skyndsamt utredning angående omläggning av omsättningsskatten, betyder det icke heller, att han vill ha den kvar sådan som den nu är. Han vill ha kvar omsättningsskatten, fastän begränsad till vissa saker. Jag säger ännu en gång, att jag gratulerar fru Rönn-Christiansson, om hon med herr Pettersson i Norregård skall lyckas göra upp vad som är nödvändighetsvaror, på vilka denna skatt skulle läggas.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Innan herr Pettersson i Norregård ger sig in i samtal med fru Rönn-Christiansson, skulle jag vilja säga honom, att jag självfallet icke är emot en överflyttning av skattetungan från lägre inkomsttagare till högre, därest så rimligen kan ske. Men det är ju icke alls detta saken gäller. Här har talats om att få pengar, eventuellt genom att lyfta bort omsättningsskatten från nödvändighetsvaror och lägga ökad omsättningsskatt på lyxvaror. Detta är herr Petterssons i Norregård uppfattning, och det resonemanget är alldeles riktigt. Där finnes bara den lilla haken, att lyxkonsumtionen i Sverige, lyckligtvis kan man väl säga, är så oerhört begränsad, att man icke får tillräckligt med pengar på det sättet. Jag vet ej om herr Pettersson i Norregård lyssnade till mitt första anförande i dag, men jag nämnde däri, att jag låtit göra vissa

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
förfrågningar i riksräkenskapsverket. Där meddelade man, att lyxskatten ej ger mer än mellan 9 och 10 miljoner kronor av de 330 miljonerna. Herr Pettersson i Norregård kan då själv räkna ut med hur många tusen procent man måste höja beskattningen å lyxvarorna för att närma sig den siffra, som behövs, nämligen de 330 miljoner kronorna. Det är väl på den linjen vi skola diskutera.

Herr **Pettersson** i Norregård erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Var står det i min motion, att man skall flytta över omsättningsskatten från nödvändighetsvaror till lyxvaror? Jag hänvisar till att reservanterna peka på en eventuell utredning. Det finnes dock möjlighet att ta in pengar på denna väg. Jag har ej sagt, att man skall flytta över hela omsättningsskatten till lyxvarorna. Det är ju orimligt och det förstå vi. Men man kan väl ta in även litet pengar på en ökad lyxskatt i nödfall och resten genom andra skatteformer, så länge läget är som det är. Den skatten drabbar ju ej de mindre bemedlade så hårt.

Herr **Hagberg** i Malmö, som jämväl på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Pettersson i Norregård står här och försvarar sin motion, men den har hans partivänner kastat under bordet för länge sedan. De ha övergivit den och skrivit reservationen i enlighet med en annan linje. Nu säger han, att man kan alltid få litet pengar genom en ökning av omsättningsskatten på lyxvaror, men det är ju ej »litet pengar», det här gäller att skaffa, det är ju fråga om 330 miljoner kronor.

Härefter anförde:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Herr Pettersson i Norregård har angripit folkpartiet för att det i valrörelsen skulle ha uttalat önskemål om en allmän skattesänkning så snart som möjligheter därtill kunde givas, men att man nu icke ville stödja motionärerna. Jag tycker nu, att det kanske är mindre lämpligt att vid ett tillfälle som detta taga upp en valdiskussion post festum. Det har också herr Pettersson i Norregård från annat håll blivit erinrad om. Men efter vad som sagts bör herr Petterssons framställning icke stå alldeles oemotsagd.

Nu finnes det, som jag ser det, ej alls någon motsättning mellan de krav på skattesänkning, som folkpartiet framfört i valrörelsen, och det förhållandet att folkpartiet vid detta tillfälle ej kunnat ansluta sig till reservanterna. Ty vad är det som folkpartiet i nyssnämnda hänseende önskat? Vi framförde ett bestämt krav på skattesänkning så snart de statsfinansiella möjligheterna därtill förefunnes, så snart framför allt en sänkning av de stora beredskapskostnaderna kunna komma till stånd. Givetvis är det ur alla synpunkter synnerligen nödvändigt och önskligt att detta sker, men det är en sak. Någoting helt annat är det ju att gå så till väga för detta måls nående, som reservanterna här ha föreslagit. Jag menar att förutsättningarna för borttagandet av omsättningsskatten för närvarande ej föreligga. Den saken har under debatten utförligt blivit belyst, och jag skall ej upptaga tiden med att upprepa de skäl därför, som anförts.

Den av reservanterna nu föreslagna vägen är också, tror jag, en dålig väg. Man kommer på den till hart när olösliga problem, om man exempelvis skulle föra över en del av omsättningsskatten till vissa lyxbetonade varor och befria andra nödvändighetsvaror från densamma. Då får man i förstörad skala att göra med de svåra problem, varmed bevillningsutskottet och riksdagen brottades vid antagandet av denna skatteform. Det är säkerligen en bättre utväg, som

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)
här av bevillningsutskottet angives, nämligen att denna skatt så snart det är möjligt bör helt avskaffas i samband med att anledningen till dess antagande, de stora beredskapskostnaderna, bortfaller. Att nu under tiden, medan man väntar på den möjligheten, som dock icke, med hänsyn till världsläget, synes vara alltför avlägsen, söka komma fram till nykonstruktioner och nya skatteformer tror jag vore mycket oklokt. Det kan ej hjälpas, att det ligger en berättigad farhåga i vad som sagts, nämligen att väljer man reservanternas väg leder den till en permanentning av en skatteform, som man vill avskaffa så snart möjlighet därtill förefinnes.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag ber endast att få säga några repliker med anledning av vad som förekommit under debatten.

Herr Sandberg förklarade, att han går in för omsättningsskatten, därför att det ej är möjligt att avskaffa densamma. Detta yttrande bör kompletteras med påpekandet, att om det icke är möjligt att avskaffa denna skatt, beror det endast på det enkla förhållandet att *viljan saknas*, ty om riksdagen ville, kunde den *när som helst* slopa denna skatt. Det kan ej vara tal om något annat.

Nu har man emellertid här frågat: var skall man taga pengarna? Det låter precis, som om riksdagen under dessa år haft balanserade budgeter. Men riksdagen har som bekant varit hänvisad till att år efter år låna upp pengar för att täcka hålen i budgeten. Nu är jag principiellt icke någon anhängare av sätet att skaffa pengar på lånevägen. När man emellertid resonerar i fråga om förmögenhetsskatten på det sättet, att vi kunna icke acceptera kommunisternas förslag om engångsförmögenhetsskatt för närvarande av det enkla skälet, att den giver så litet, ja då bör lånevägen vara lämplig. Om man tar in en miljard kronor i förmögenhetsskatt betyder det, säger man, bara en räntelättnad på 35 miljoner kronor. Då ha vi ytterligare 300 miljoner kronor att skaffa. Man tycker, att det är en bagatell, detta belopp på 35 miljoner kronor, som man får betala i ränta per år för varje miljard, varmed statsskulden ökas. De, som resonera så, behöva icke ställa frågan, varifrån man skall taga pengar. För dem måste, som sagt, lånevägen te sig som den naturligaste.

Vi ha hela tiden hävdad, att man bör genomföra denna förmögenhetsbeskattning nu, under kriget, och vi anse, att det är ett skälighetskrav. Riksdagen har bugat sig för kravet om förmögenhetsskatt. Man är i princip fullständigt överens och tycker att allt är som det skall vara. Men man uppskjuter genomförandet därav år från år. Jag måste fråga: när tänker man taga ut förmögenhetsskatten? Skall man göra det, när efterkrigs krisen kommer? Allmänt räknar man ju med alldeles säregna svårigheter, när kriget tar slut, även om vi under en viss tid, ett år eller så, få någorlunda goda konjunkturer. Men med denna lunk, som man slagit in på, kan det frågas, när man tänker förverkliga denna skatt. Man kan icke lika smärtfritt ta ut en förmögenhetsskatt, när en ekonomisk depression sätter in, och den väntar väl de flesta i varje fall efter detta krig. Om man uppskjuter saken till efter kriget, komma icke minst de psykologiska svårigheterna att uttaga skatten att bli oerhört mycket större. Man behöver bara följa högerens och i allmänhet den borgerliga pressens argumentering mot förmögenhetsskatten i dessa dagar för att inse vilket motstånd, som kommer att resas mot riksdagen och finansministern, när och om man eventuellt kommer att presentera förslaget om förmögenhetsskatt. Men där har man i alla fall svaret på frågan, var man kan ta in de pengar, som behövas för att täcka hålen i statskassan.

Vidare har man anfört att denna omsättningsskatt, låt vara att den är kännbar, ändå inte är alltför betungande ty, har man sagt, den går på 30 kr. för en

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

familj om man, hustru och ett barn med en årsinkomst på 1 600 kr. Men den blir naturligtvis mer kännbar ju flera barn det är i familjen, och det är ofta så för närvarande i vårt land att det är dessa familjer i små inkomstgrupper som ha de stora barnskarorna. Genomsnittligt tror jag visserligen att denna beräkning på 30 kr. är alldeles för låg, men det är klart att för en sådan familj är även detta belopp mycket stort. Jag har den bestämda uppfattningen att dessa 30 kr., som man redovisar, i verkligheten inte representera den faktiska utgiftsökning som pålagts dessa familjer med små inkomster, ty när denna omsättningsskatt infördes blev den liksom en sporre till den prisstegring, som visserligen redan då börjat. Det är naturligtvis omöjligt att statistiskt klara ut hur mycket denna omsättningsskatt kan ha påverkat prisnivån, men jag tror att den påverkat den väsentligt mera än som framgår av de fem procent, som den skall ge på de försålda varorna.

Ytterligare ett starkt skäl för att man nu borde gå in för omsättningsskattens slopande är den allmänna prispolitiken. Fackföreningsrörelsens ledning har förklarat — det var ju det allmänna resonemanget också från regeringens sida, tyckte jag, ännu för ett halvt år sedan — att man skulle försöka sänka prisnivån för att med oförändrade penninglöner åstadkomma en förbättring av reallönerna. Man har emellertid inte vidtagit några konkreta åtgärder — detaljer ha ingen betydelse i sammanhanget — för att åstadkomma någon sänkning av prisnivån. Det är obestriddligt att om man skall ta bort omsättningsskatten och man driver en strikt prispolitik kunde man åstadkomma en önskad prissänkning. Låt vara att den kanske inte kan bli så stor, men man kommer dock en bit på vägen för att realisera syftet. För närvarande finns det i varje fall ingen annan väg att gå, om man vill nå något konkret resultat med denna strävan att sänka prisnivån, än att ta bort omsättningsskatten, och jag anser att detta också är ett skäl som man har anledning att ta hänsyn till.

Det har sagts här att vi under detta krig »haft modet» att lägga dessa skattebördor på de fattiga. De som tycka att det är så modigt borde också ha mod att nu, medan det finns någon chans att lyckas, ta ut en förmögenhetsskatt för att på det sättet försöka lätta skattetrycket för de fattigaste i samhället.

Man har vidare framhållit att om bondeförbundarnas reservation i denna fråga skulle bifallas, skulle detta betyda att denna skattelagstiftning permanentades. Ja, de som vilja måla hin på väggen kunna naturligtvis roa sig med det, men tro de som hävda detta själva på ett sådant argument? Det ligger ändå ytterst i riksdagens hand att avgöra *vilka skatter* som skola uttagas, *när* de skola uttagas och *hur länge* de skola uttagas, och jag anser att riksdagen kommer att vara oberoende av de beslut som fattats när den finner det lämpligt att förändra en sådan skattelag som här ifrågasatts.

Slutligen har man påpekat att utskottet ju skrivit mycket välvilligt. Jag skulle till detta bara vilja säga att det är känt för alla, att utskottets välvilliga skrivelser ha ingen praktisk betydelse när det gäller för regeringen att utforma sina propositioner i dessa frågor. Utskottet har, liksom också regeringen, bugat sig för principen att man inte borde ha denna omsättningsskatt, men så har man fallit tillbaka på frågan: Var skall man ta pengar? Vi måste ha så och så mycket, var skola vi ta ut summan? Jag tror för min del att det inte finns någon annan väg att gå, om man vill åstadkomma en förändring härvidlag, än att slopa omsättningsskatten. Jag tror också att de indirekta nyttöverkningar av en sådan åtgärd skola genom prisnivåns sänkning överväga de nackdelar för statskassan som därmed skulle uppstå.

Herr Hammarlund: Herr talman! Det var många år sen jag hade det stora nöjet att höra Kata Dalström. Hon yttrade den gången att politiker kunde göra

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.) vitt till svart, men de kunde också göra svart till vitt. Jag begrep inte då vad det egentligen var frågan om, men när jag i dag lyssnat till herrar Hagberg i Malmö och Olsson i Gävle har jag kommit underfund med vad som låg bakom detta yttrande.

Hur kan man säga här, vilket i varje fall herr Hagberg gjort, att vårt yrkande går ut på att prolongera skatten? Tvärtom ha vi betonat att vi önska en skrivelse med begäran om en utredning rörande lämpligheten att ta bort den. Vi ha även sagt att kan man inte ta bort hela skatten på en gång får man kanske gå i etapper. Det är därför vi talat om att man skulle kunna fortsätta med att ta ut skatt på vissa lyxbetonade varor, och vi ha t. o. m. sagt att man tills vidare skulle kunna höja beskattningen på dessa.

Man påtalar även att vi anfört olika argument här varje år, då vi diskuterat denna angelägenhet. Ja, man kan ju ställa sig den frågan: varför ha vi ifrån bondeförbundet använt olika argument? Vi ha försökt alla möjliga vägar att få kollegerna i riksdagen att gå med på våra linjer, och man kan nu säga, att droppen ändå till sist urholkat stenen. I dag ha vi i alla fall kommit till ett så glänsande resultat, som herr Olsson i Gävle talade om; han menade att man inte på tjugofem års tid, tror jag han sade, sett ett sådant positivt resultat som just detta utskottsbetänkande var i fråga om borttagande av denna beskattning.

Jag är densamme som jag varit förut, sade herr Hagberg. Jag förstår knappast detta, ty herr Hagberg har ju ändrat ståndpunkt från den tid han ville att vi skulle ha omsättningsskatt och till i dag. Han berömmar sig nu av att han står på den linjen att han önskar dess snara borttagande, och han gav fru Rönn-Christiansson den upplysningen, att de som ville ha bort omsättningsskatten det var utskottet och de som ville permanenta densamma det var vi bondeförbundare. Således har även herr Hagberg ändrat ståndpunkt i denna fråga.

Man har sagt här, särskilt ifrån herr Sundströms sida, att ingen har kunnat påvisa några nya vägar när det gäller slopanDET av denna skatt. Det är ju det vi ha försökt göra i vår reservation. Och då herr Björklund säger att man skall ha en smula hum om hur en skatt skall läggas, får jag verkligen lov att erkänna att de som lagt denna skatt på vårt svenska folk haft hum om hur en skatt skall påläggas, ty det visar sig att den är mycket svår att ta bort.

Vidare framhåller min vän Björklund att utgifterna måste täckas och menar att man får ta konsekvenserna av vad som tidigare åtgjorts. Jag är inte riktigt enig med honom på denna punkt, ty jag menar att nog skola vi väl få diskutera även andra vägar, om vi anse att man skulle kunna ta bort skatten på annat sätt. Då herr Björklund säger att man inte skall berömma sig inför folket ute i landet av att man vill ha bort denna skatt, kan jag inte förstå varför vi inte skulle få göra det. Det är ju ett demokratiskt samhälle detta, herr Björklund. Vi böra väl ha lov var och en i sin stad att säga ifrån hur vi anse att man skall regera och styra detta vårt gamla fosterland.

Jag är inte så rädd för de här nya impulserna som herr Björklund har visat sig vara. Genom dessa nya impulser kan man kanske säga att kammaren tillförts nytt blod, det har man hört i dag under denna diskussion. Jag är alls inte rädd för dessa nya impulser utan hälsar dem tvärtom med mycket stor tillfredsställelse. Jag tror inte det är så farligt om vi få litet fler bondeförbundare och litet fler kommunister i riksdagen, ty till syvende og sist äro vi nog allesamma svenskar — jag tror inte det är så stor skillnad på oss här i kammaren. Vi kunna visserligen gnabbas om saker och ting, men vi äro ganska ensartade på djupet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avgivits från bondeförbundshåll.

Motioner om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten m. m. (Forts.)

Herr **Björklund**: Herr talman! Jag skall bara be att få säga min vän herr Hammarlund att jag inte heller tror det är farligt, om det kommer fler bondeförbundare och kommunister i kammaren, även om de infinna sig i betydligt större antal än för närvarande. Ty — som herr Hammarlund sade — när det gäller att till slut ta ståndpunkt känner man sitt ansvar och får då handla på sådant sätt, att svenska folket i fortsättningen kan räkna med att man är värdig att sitta här.

Vad beträffar talet om att man inte skulle få berömma sig inför folket vill jag säga vännen Hammarlund: res ut och beröm sig inför allt folket så mycket han tycker det är roligt, och beröm sig även här inför folket — det har inte den ringaste inverkan på saken. I mitt tidigare anförande har jag bara konstaterat att när man nu ifrån deras sida, som varit med om att införa denna skatt, så oerhört kraftigt går in för att snarast möjligt ta bort den, så äro vi ju eniga på den punkten. Vad som skiljer oss åt är ingenting annat än att vi ifrån utskottets sida vilja, för att vi skola kunna biträda herrar bondeförbundare och kommunister, att de skola närmare utveckla de vägar, på vilka man skall kunna ta in det antal miljoner, som vi på grund av våra utgifter tidigare ha beslutat måste anskaffas. Det är denna enkla åtgärd som vi för vår del kräva av vederbörande här.

Jag skall inte tala vidare om berömmelsen men vill bara erinra om ett gammalt ordspråk, där det står något om eget beröm; det luktar alltid illa.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först beträffande punkten 1) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 37; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av fru Rönn-Christiansson, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkt 1) av utskottets förevarande betänkande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II: 37.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Fru Rönn-Christiansson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 150 ja och 16 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten 1).

Härefter gav herr talmannen beträffande punkten 2) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna punkt; 2:o) bifall till den vid betänkandet fogade reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till punkten 2) av reservationen med utslutande av reservanternas motivering; och blev utskottets hemställan i denna del av kammaren bifallen.

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 9.

§ 17.

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt; och

nr 4, i anledning av väckta motioner angående förhöjt dagtraktamente åt av kommun valda ledamöter i beredningsnämnd, fastighetstaxeringsnämnd och lokal taxeringsnämnd.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18.

*Motion om
vissa änd-
ringar i taxe-
ringsförord-
ningen m. m.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 5, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i taxeringsförordningen m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! I motionen nr 173 har jag hemställt om vissa förändringar i den gällande taxeringsförordningen, innebärande att tiden för avlämnande av löneuppgifter rörande anställda åter skall framflyttas till den 15 februari, att längdföringen skall återföras till taxeringsnämndernas ordförande och att skattskyldig som besvärat sig skall få anstånd med skattens erläggande tills prövningsnämndernas arbete är avslutat.

Jag har tagit mig friheten att i motionen påpeka de olägenheter som det nuvarande systemet i dessa tre hänseenden ha medfört. Utskottet, som inte på något sätt kunnat gendriva mina synpunkter i motionen, gör gällande att besluten i fråga äro så nyligen fattade att det inte är lämpligt att redan i år vidta någon ändring, och jag förstår i det fallet att bevillningsutskottet måste ställa sig litet betänksamt. Jag ber emellertid att få återkomma, och jag skall göra det också. Då hoppas jag att ledamöterna i bevillningsutskottet inte äro så förskräckligt rädda för att, om de skulle inse att de tidigare begått en dumhet, vara med om en förändring till det bättre.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag skulle inte haft anledning yttra något på denna punkt, om inte herr Jacobson behagat säga att bevillningsutskottet hade begått en dumhet. Herr Jacobson bör i så fall inte nämna enbart bevillningsutskottet, ty för beslutet ansvarade ju Kungl. Maj:t, bevillningsutskottet och riksdagens båda kamrar! Det kan dock hända, herr Jacobson, att erfarenheterna komma att visa, att alla dessa instanser tillsammans voro minst lika kloka som herr Jacobson — jag är ännu inte alldeles övertygad om motsatsen. Vi kunna således vänta med att ta ståndpunkt till frågan om vad som är dumhet eller inte dumhet tills man fått erfarenhet. Ett faktum är att, ehuru det väckt opposition på sina håll, har det bland tjänstemän och arbetstagare befunnits vara mycket nyttigt, att de få inkomstuppgifterna tidigare än förut.

Utskottet avstyrker herr Jacobsons motion av den grund att ändringen i fråga genomfördes för endast ett år sedan i samband med ändringen av taxeringsförordningen vid höstriksdagen 1943, och vi anse att det ännu icke föreligger någon erfarenhet på området av den art, att man kan se efter vilken linje man skall gå i fortsättningen. Herr Jacobson är således hjärtligt välkommen tillbaka, när denna erfarenhet föreligger. Kanske det då visar sig att man inte skall vara så tvärsäker, innan man har tillräcklig erfarenhet.

Motion om vissa ändringar i taxeringsförordningen m. m. (Forts.)

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Det är kanske många år sedan herr Olsson i Gävle sysslade med taxeringsarbete och då är det inte underligt om han är litet främmande för de rent praktiska åtgärderna från taxeringsnämndernas sida. Men den som har sysslats med taxeringsarbete vet, att kontrollmöjligheterna för en taxeringsnämnds ordförande, när han tar emot en deklaration och inte löneuppgift samtidigt medföljer, är av noll och intet värde, såvida man inte kan tänka sig, att han sparar inkomstuppgifterna och sedan tar fram dem för var och en deklaration. Sådan ordförande finns inte, ty tiden medger inte en sådan kontrollgranskning.

Om det skulle tillåtas mig — men det kanske är för mycket, när det gäller herr Olsson i Gävle och en fråga som tillhör bevillningsutskottet — att ge herr Olsson ett råd: sätt eder i förbindelse med en aktiv taxeringsman och han skall ge mig rätt på dessa punkter. Sedan må herr Olsson i Gävle och alla andra krypa bakom Kungl. Maj:t och riksdagens både första och andra kammare, det kommer inte mig vid, ty jag vet att jag har rätten på min sida.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag vet inte vem herr Jacobson godtager som aktiv taxeringsman. Skattedirektören i Stockholm erbjöd sig ögonblickligen att uppträda som huvudvittne, men det kanske inte herr Jacobson godtager.

Jag vill därtill lägga, att även de som vid detta ärendes avgörande höstrikdagen 1943 voro reservanter på de punkter, som herr Jacobson nu motionerat om, och som säkert också ha samma uppfattning ännu i dag, nämligen herr Sandberg och herr Elon Andersson i första kammaren, om jag minns rätt, ha biträtt bevillningsutskottets nu föreliggande yttrande med den motiveringen, att man vill ha klart ådagalagd erfarenhet.

Herr **Sandberg**: Herr talman! Eftersom jag har apostroferats här av herr Olsson i Gävle vill jag nämna, att det förhållandet att jag i år icke reserverat mig till förmån för motionens yrkande, åtminstone då det gäller den första punkten, beror mycket riktigt på, som herr Olsson förmodade, att jag har ansett att det kan vara rimligt att man låter litet längre tid förflyta och ökad erfarenhet vinnas innan man kräver att de som ha en annan uppfattning än en själv skola ändra sin uppfattning.

Då saken emellertid nu på detta sätt för mitt vidkommande förts på tal vill jag passa på tillfället att säga, att jag har samma uppfattning som herr Jacobson, då det gäller särskilt den första punkten som avser tiden för avlämnande av löneuppgifter. Det är sant, att vissa fördelar genom den nuvarande ordningen kunnat vinnas för löntagarna, i det att de få löneuppgifterna sig frivilligt tillsända från arbetsgivarna på en tidigare tidpunkt än förut. Påtagligt är emellertid att nackdelarna för taxeringsnämndernas ordförande kvarstå. Granskningsarbetet försvåras och den vinst, som man velat åstadkomma just i fråga om taxeringsarbetets snabbare utförande, har man icke ernått genom ändringen 1943.

Jag skall icke upptaga tiden med att tala om de andra punkterna. Jag tror att även den andra punkten är värd allt beaktande. I fråga om det tredje av motionärens yrkande måste jag dock ställa mig mycket tveksam.

Herr **Thorell**: Herr talman! Herr Jacobson ansåg, att den som hade praktisk erfarenhet från taxeringsarbete skulle ha samma uppfattning som han. Jag har liksom många andra här i kammaren just praktisk erfarenhet på detta område. Jag tillhör taxeringsnämnd såsom kronombud i flera taxeringsdistrikt och har mycket intimt samarbete med min ordförande. Hittills har den erfarenhet

Motion om vissa ändringar i taxeringsförordningen m. m. (Forts.)

vi fått av den nuvarande taxeringsförordningen varit enbart av godo. Utan att närmare gå in på saken vid denna sena timme vill jag särskilt understryka, att herr Jacobsons förslag, att den s. k. bankningen skulle återföras från härads-skrivarna till ordförandena anser jag vara mycket olyckligt. Taxeringsnämndernas ordförande äro så oerhört belastade med arbete, särskilt mot slutet av granskningstiden, då de skola inlämna deklARATIONERNA, vilket skall ske vid bestämd tid, varför de sågo denna lättnad med den allra största tillfredsställelse. Detta hade jag för övrigt också tillfälle att höra vid ett stort möte med taxeringsnämndsordförande och kronoombud i mitt län.

Jag anser således, att bevillningsutskottets svar på motionen är alldeles utmärkt, rätt och riktigt. Vi böra först avvakta vidare erfarenhet och se, om det i fortsättningen kan finnas orsak att i någon detalj göra en ändring.

Jag ber således, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts av bevillningsutskottets talesman.

Herr Jacobson i Vilhelmina: Herr talman! Vad skattedirektörens i Stockholm omdöme om saken beträffar, så har jag herr Olsson i Gävle, aldrig påstått, att anordningen skulle vara lämplig för stockholmarna. Men nu är det så, herr Olsson, att jag handlar icke i likhet med stockholmarna. De interpellera om evakuerade i Lappmarken och om lärarfrågor i Tornedalen, men när det gäller stockholmsfrågor, överlåter jag dem till ortsrepresentanterna. Vad skattedirektören i Stockholm och hans åtgärder beträffar, har jag ingenting att göra med den saken. Däremot har jag i min motion pekat på, att den av mig föreslagna anordningen skulle vara till lättnad på landsbygden. Det är landsbygdens intressen jag försöker företräda, icke stockholmarnas. Det får förlätas mig, om jag icke tillvaratager deras intressen.

Sedan vill jag säga till herr Thorell, som framhåller att det skulle vara till fördel att längdföringen skall ankomma på härads-skrivarna: det är att underskatta taxeringsnämndsordförandena på landsbygden och framför allt de kommunala befattningshavarna. Herr Thorell tror, att en flicka, som sitter på ett härads-skrivarkontor och har en kanske mycket bristfällig utbildning för denna speciella uppgift bättre räknar ut de beskattningsbara beloppen och ser till att avdragen göras rätt än en tränad kommunalman som kronoombudet eller taxeringsnämndsordföranden. Det är ett dåligt betyg landsbygdens kommunalmän få av herr Thorell.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag kan icke giva herr Jacobson något annat råd än att han försöker följa den linje han själv rekommenderade, nämligen att syssla med sådant som ligger närmast omkring honom. Skulle man då icke kunna gå fram så, att man här sökte skilja på städerna och landsbygden? Nu är det så olyckligt, att herr Thorell säger, att han har samma uppfattning som de som bo i städerna, och här framför mig hade jag nyss en man i samma ställning som herr Thorell, som ville giva herr Jacobson rätt. Det är sålunda delade meningar om denna sak. Men detta skulle icke botas genom herr Jacobsons motion. Försök då att avvakta, tills vi få en verklig erfarenhet. Kanske vi kunna lösa saken på det sättet, att vi göra en rationell tudelning, så att vi återföra landsbygden till de gamla förhållandena och låta städerna och kanske industriorterna med en stor arbetarbefolkning följa de nya bestämmelserna? Jag menar, att det råder en stor osäkerhet härvidlag. Jag vet, att anordningen väckt en del uppmärksamhet på landsbygden, men jag vet å andra sidan, att det på industriorter hälsats med mycket stor tillfredsställelse, att man nu under de två sista åren fått sin inkomstuppgift, innan man skall avgiva sin deklARATION. Det är ju ingenting annat bevillningsutskottet strävar

Motion om vissa ändringar i taxeringsförordningen m. m. (Forts.)
efter än att försöka komma till bästa möjliga resultat. Det är bara det, att man har svårt för att vara så där tvärsäker som vissa andra.

Herr **Jacobson** i Vilhelmina: Herr talman! Den linje herr Olsson i Gävle nu talade om vill jag på det livligaste omfatta. Jag är icke blind för den fördel som ligger i att inkomstuppgifterna komma ut tidigt. Å andra sidan ser jag de nackdelar detta medför. Men den linje herr Olsson i Gävle rekommenderar skall jag med nöje acceptera.

Herr **Thorell**: Herr talman! Herr Jacobson ansåg, att jag underkände taxeringsnämndsordförandenas kapacitet och duglighet. Nej, det gör jag icke på minsta sätt, lika litet som jag underkänner kontorsflickornas på häradsskrivarkontoren. Jag vet emellertid, att de flesta taxeringsnämndsordförandena icke sköta uträkningen själva, men de ha ansvaret för det hela. De ha kanske på samma sätt en kontorsflicka, som sitter och räknar ut siffrorna, eller någon annan person anställd, men de måste se till, att det blir rätt. Jag är säker på att vid en överflyttning till häradsskrivarna av detta arbete, komma dessa icke att släppa fram några oriktiga siffror. Jag har icke hört, att det i mitt län inträffat några fel under det nya systemet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20.

Herr **Mosesson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Det *Interpellation.* världskrig, som närmar sig avslutningen, har betecknats såsom en kamp för mänsklighetens frihet. Uppenbarligen var friheten för många folk, även för vårt, allvarligt hotad genom de anspråk, som det tyska herrefolkets ledare framställde. För världens frihet och för folkens rätt att leva sitt eget liv ingo västmakterna in i en hård kamp, som även vårt folk har anledning att vara tacksamt för. Atlantdeklarationen lästes såsom ett världens fribrev.

Genom att successivt begränsa exporten till Tyskland i främsta rummet av varor av betydelse för krigföringen samt genom att på sistone helt avbryta utförseln till detta land har Sverige visat sin villighet att underlåta allt som skulle kunna förlänga kriget. Det har därför i vårt land framkallat stigande överraskning och indignation, att de allierade makterna tillämpat och till och med i nuvarande läge fortsätta med den svartlistepolitik, som — ehuru ur svenska synpunkter i och för sig oberättigad — möjligen skulle kunna förstås såsom ett medel i krigföringens tjänst, varmed transaktioner till fiendemaktens fördel kunde försvåras. Trots att handelsutbytet numera de facto upphört, fortsätter svartlistningen. Lojala firmor ställas på index blott på grund av affärer med företag i Tyskland och ockuperade länder liksom till och med på grund av affärsförbindelser med företag i neutrala länder. Ja, man har till och med gått så långt som att hota svenska företag med svartlistning för transaktioner inom landet med ur allierad synpunkt misshagliga firmor.

Interpellation. (Forts.)

Till de amerikanska och engelska legationerna har under de senaste månaderna den ene chefen efter den andre för svenska företag uppkallats och där av tjänstemän underkastats förhör och blivit uppmanade att icke allenast uppgiva sina egna affärsförbindelser med andra länder utan jämväl uppgiva vad de veta om andra företag. Vägra de att efterkomma de framställda önskemålen, hotas de med repressalier och svarta listor. Oförvitliga svenska medborgare uppmanas alltså under hot — av personer som tjänstgöra här i diplomatisk egenskap — att begå gärningar, som enligt svensk lag äro straffbelagda.

På grund av den växande oro, som denna verksamhet skapat i vida kretsar, anhåller jag om andra kammarens tillåtelse att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande interpellation:

Vad bör och kan enligt statsrådets mening göras för att förhindra, att oförvitliga svenska företagare med otilbörliga medel uppfordras att yppa sådant, som de enligt svensk lag icke äro skyldiga eller berättigade att yppa; och vad kan från regeringens sida göras för att skydda sådana företag från att uppföras på s. k. svarta listor?

Denna anhållan bordlades.

§ 21.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr Nilsson i Kristinehamn, som yttrade: Herr talman! Den nyligen av riksbanken företagna diskontosänkningen och den därmed följande räntesänkningen beräknas komma att få betydelsefulla verkningar för bostadsproduktionen i landet. Låneräntan spelar ju nämligen en mycket stor roll vid finansierandet av ett byggnadsföretag. Det har beräknats, att en förskjutning av det allmänna ränteläget med $\frac{1}{4}$ % uppåt eller nedåt skulle i sina verkningar på fastighetsekonomien vara likvärdig med en förändring i anskaffningskostnaden på omkring 4 %. (Byråchef Alf Johansson.)

Den bostadsproduktion, som skett under senare år, har som bekant möjliggjorts tack vare de statliga tertiär- och tilläggslånen. Utan dessa skulle det i vart fall icke ha varit möjligt att hålla tillbaka mycket betydande hyresstegringar. Trots denna statens låne- och subventionspolitik ha hyrorna i nyproducerade fastigheter småningom stegrats till en ganska oroväckande höjd. Att detta inte kunnat förhindras torde vara beroende på — förutom alltjämt stegrade byggnadskostnader — en förklarlig strävan från statens byggnadslånebyrås sida att hålla tilläggslånen inom de gränser, som förutsattes vid uppdragandet av riktlinjerna för denna verksamhet.

Det är ganska naturligt att den räntesänkning, som nu företagits, väckt förhoppningar om att densamma skulle komma att återverka på hyrorna i under senare år producerade fastigheter liksom i nytillkommande fastigheter. Därest statens byggnadslånebyrås förslag om sänkning av tertiärlåneräntan från $4\frac{1}{2}$ % till 4 % kommer att genomföras samt räntorna å primär- och sekundärlån likaledes bli sänkta, borde också möjligheter för låtnader vid hyresättningarna yppa sig.

Av vissa uttalanden från statens byggnadslånebyrås sida, vilka refererats i pressen, synes emellertid framgå, att statens byggnadslånebyrå som närmaste effekt av räntesänkningen väntar sig att en avsevärd begränsning av tilläggslånen skall bli möjlig. Sålunda har byggnadslånebyrån anfört, att den nu förutsebara räntesänkningen i fråga om primär- och sekundärlån samt företagareinsatser kan antagas medföra en minskning i behovet av tilläggslån med ungefär 20 miljoner kronor. Då hela behovet av tilläggslån vid en års-

Interpellation. (Forts.)

produktion av ca 40 000 lägenheter i flerfamiljshus samtidigt beräknats till ca 30 miljoner kronor per budgetår, framgår härav att icke mindre än två tredjedelar av tilläggslånebehovet anses kunna elimineras genom räntesänkningen.

Det är naturligtvis ett statsfinansiellt intresse att så långt det är möjligt begränsa den form av subvention till bostadsproduktionen som tilläggslånen utgör. Detta bör dock enligt min mening icke ske med mindre än man anser sig ha nått ett fullt tillfredsställande resultat i strävandet att hålla 1939 års hyresnivå, vilket ju utgjort en målsättning för den förda bostadspolitiken. Då hyrorna i de under kriget producerade fastigheterna mångenstädes anses ligga över denna nivå och några möjligheter till nedpressande av de allmänna byggnadskostnaderna åtminstone för ögonblicket ej synas vara för handen, förefaller det rimligt, att de låtnader, som kunna genomföras i hyressättningen genom räntesänkningen, i görligaste mån komma till stånd även om detta medför att tilläggslånet fortfarande måste ställas till förfogande i samma utsträckning som hittills.

Med hänvisning till det anförda anhålles om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig medverka till att de genom räntesänkningen åstadkomna gynnsammare betingelserna för bostadsproduktionen få utnyttjas till lättnader vid hyressättningen uti nyproducerade fastigheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 22.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Hansson** i Skegrie, som anförde: Herr talman! I hälsovårdsstadgan föreskrives att den, som har befattning med livsmedel, är skyldig att efter anmaning från hälsovårdsnämnden låta sig undersökas av läkare. Likaså torde liknande tvång att förete friskhetsintyg tillämpas för personal inom restaurangfacket. Inom försvarsväsendets fasta militärförläggningar torde också finnas föreskrifter om att de personer, som skola arbeta i förbandens köksavdelningar, skola förete friskhetsintyg. Emellertid torde ej samma stränghet råda, vad beträffar denna kontroll, inom de mera tillfälliga förläggningar, som nu under krigstiden upprättats. Det har nämligen inträffat, att vid en och samma militärförläggning inte mindre än tre stycken av den kvinnliga kökspersonalen varit behäftade med ganska höggradig tuberkulos. Upptäckten skedde därigenom att en inkallad person förmådde en av dessa anställda att undergå läkarundersökning. Dessa personer ha under längre tid haft anställning inom detta förbands köksavdelning. Även om ovan nämnda personer kunnat förete friskhetsintyg vid sin anställnings början, föreligger behovet av regelbundet återkommande kontroll över dylika anställdas hälsotillstånd. Inte minst är detta nödvändigt vid dessa tillfälliga förband, där hygienien av naturliga skäl ej kan stå på önskvärd nivå.

Utöver dylik läkarkontroll borde även noga övervakas, att noggrann desinfektion företages efter dylika sjukdomsfall.

En annan mycket vanlig företeelse är att fysiskt klena värnpliktiga eller sådana, som på grund av genomgången sjukdom äro för svaga att delta i de militära övningarna, få kommendering till köks- eller marketenterihandräkning. Dessa kunna mycket väl vara bärare av smittosamma sjukdomar eller ännu ej alldeles fria från smittofara på grund av genomgången sjukdom. För de inkallade, som skola utspisas av dylika personer, måste detta inne-

Interpellation. (Forts.)

bära en irritation och medföra en känsla av att de icke bli behandlade på ett sätt som vedertagna krav på hygien stipulera.

Med anledning av det anförda får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat ovan berörda missförhållanden?

Om så är fallet är statsrådet då beredd att låta vidtaga sådana åtgärder att kompletterande bestämmelser angående regelbundet återkommande läkarundersökningar av köks- och marketenteripersonal vid militära förläggningar, även mera tillfälliga sådana, komma till stånd?

Denna anhållan bordlades.

§ 23.

Interpellation. Herr Nordström i Kramfors erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Sedan mer än 20 år tillbaka befinner sig Västernorrlands län i en permanent arbetslöshetskris. Den mycket enkelriktade industrien har inte förmått att sysselsätta den där bosatta arbetskraften, varför befolkningen undan för undan decimerats.

Västernorrlands län var en gång i tiden plats för ett sjudande liv, under den tid skogsbolagen exploaterade de stora skogarna. Sågverk och pappersmassefabriker växte upp och gav sysselsättning åt tusentals arbetare.

Allt sedan arbetslöshetskrisen efter det förra världskriget har emellertid en konstant försämring inträtt. Sågverksdöden har gått fram över de flesta områden både i Sundsvalls- och Adalsdistrikten. Även om pappersmasseindustrien har utbyggt ända fram till för ett tiotal år sedan, befinner sig i dag också denna industri på en uppenbar tillbakagång med ständigt minskat antal sysselsatta.

Under hela denna tid ha arbetarna som utrationaliserats i de flesta fall endast givits tillfälliga sysselsättningar vid AK-arbeten, statliga eller kommunala reservarbeten och på sistone s. k. beredskapsarbeten samt kontantunderstöd.

Både kommunala och statliga myndigheter ha upprepade gånger deklarerat att det vore ett livsvillkor för Västernorrlands län att uppnå en större differentiering i produktionen, så att den stora känsligheten för nationella och internationella ekonomiska kriser på ett bättre sätt kunde elimineras. Otaliga deputationer från de berörda kommunerna ha fäst de statliga myndigheternas uppmärksamhet på den bekymmersamma situationen, och deputationerna ha i de flesta fall rest hem med vissa, om ock vaga, löften om att åtgärder skulle vidtagas för att åstadkomma en mera permanent sysselsättning av den arbetslösa befolkningen.

Lokala initiativ ha tagits för att bryta mark för den av alla eftertraktade differentieringen av näringslivet, men tyvärr ha dessa initiativ rönt mycket ringa praktiskt intresse från statsmakternas sida. Även om det tillskapats ett alldeles speciellt organ, Västernorrlands läns företagareförening, som sades skola befrämja tillkomsten av nya företag inom hantverk och småindustri, har dock även detta gett endast magra resultat.

Att de statliga organ som tillskapats under krigstiden inte alltid handla i överensstämmelse med givna deklARATIONER, framgår av en händelse som under de senaste dagarna kommit till offentligheten.

En energisk skomakare i Sundsvall har hos statens industrikommission hemställt om tilldelning av ett mindre parti läder för upptagning av en nytillverkning av trätofflor. Han har av en stor skoaffär i staden erhållit intyg om att det förefinnes ett stort behov av sådana trätofflor i länet och dessutom löfte

Interpellation. (Forts.)

av samma affär, att den skulle ansvara för avsättningen av hela hans produktion.

Stadsfullmäktiges ordförande i Sundsvall har dessutom i en personlig skrivelse till industrikommissionen understrukt vikten av att alla försök för att åstadkomma ett mera nyanserat näringsliv i orten måste uppmuntras, varför även han på det varmaste hemställde att kommissionen måtte taga framställningen under förnyad välvillig behandling.

Industrikommissionen har emellertid utan vidare avslagit framställningen under förebärande att kvottilldelningen av läder för detta ändamål redan vore fastställd och tilldelad redan befintliga verkstäder nere i Småland.

Om jag också är ense om att staten ingriper i planering av produktionen med hänsyn till befintliga råvarutillgångar, godkänner jag därför inte att staten de facto tilldelar vissa industrier direkta monopol, genom ensamrätt till råvaror och avsättning, och på så sätt även medverkar till uppkomsten av monopolpriser av för konsumenterna särskilt betungande art.

Det av mig åberopade fallet har i och för sig inte så avgörande betydelse för bekämpandet av arbetslösheten. Jag anser dock, att detta industrikommissionens avslag är symptomatiskt för den behandling Västernorrlands olika kommuner blivit utsatta för i sina strävanden att försöka åstadkomma ett mera differentierat näringsliv inom detta av arbetslöshet tyngda län.

Statsmakternas förklaringar, att det är ett allmänt önskemål att få fram nya industrier och hantverk inom vårt län ha hittills ej medfört några konkreta åtgärder för uppnåendet av detta. Tvärtom tyder det lilla exemplet med skomakaren i Sundsvall på att den av regeringen tillsatta industrikommissionen inte alls har någon förståelse för de frågor, som för vårt län äro av så oerhört stor betydelse.

I anledning av vad jag ovan anfört, ber jag herr talman, om kammarens tillstånd att till statsrådet Erlander få framställa följande frågor:

Är det med statsrådets gillande industrikommissionen monopoliserat produktionen av vissa behovsartiklar till ett begränsat antal företagare, vilka höra hemma inom ett begränsat geografiskt område?

Anser herr statsrådet att industrikommissionens avslag på framställningen från Sundsvall överensstämmer med tidigare gjorda utfästelser om medverkan till ett mera differentierat näringsliv i Västernorrland?

Kan det förväntas att statsrådet medverkar till att upphäva den spärr för utökad produktiv verksamhet inom Västernorrlands län, som industrikommissionens beslut i denna fråga vittnar om?

Denna anhållan bordlades.

§ 24.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1945/46 m. m.; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

§ 26.

Fröken *Nygren* avlämnade en av henne *m. fl.* undertecknad motion, nr 456, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 76, angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.31 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 24 februari.

Kl. 4 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice tal-
mannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 67, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 8, 9 och 10 §§ straff-
lagen;

nr 77, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken;

nr 82, angående försäljning av vissa under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens
förvaltning stående fastigheter i Degerfors köping;

nr 83, med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. kommunalskat-
telagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 84, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december
1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmel-
ser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 85, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr
437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäk-
tige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenhe-
ter, m. m.;

nr 87, angående vissa frågor om befrielse från ersättningsskyldighet;

nr 88, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 sep-
tember 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt, m. m.; och

nr 89, med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § värnpliktslagen den
30 december 1941 (nr 967).

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å
kammarens bord vilande proposition, nr 81, med förslag till lag angående fort-
satt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den på bordet liggande mo-
tionen nr 456 av fröken *Nygren m. fl.*

§ 4.

Föredrogs den av herr *Mosesson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, i anledning av vissa av de amerikanska och engelska legationerna gent emot svenska företag vidtagna åtgärder.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Kristinehamn vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående utnyttjande av de genom den nyligen företagna räntesänkningen åstadkomna gynnsammare betingelserna för bostadsproduktionen till lättnader vid hyres-sättningen i nyproducerade fastigheter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skegrie vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående utfärdande av kompletterande bestämmelser om regelbundet återkommande läkarundersökningar av köks- och marketenteripersonal vid militära förläggningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Nordström* i Kramfors vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Erlander, i anledning av att industrikommissionen avslagit viss företagares framställning om tilldelning av ett parti läder.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Pettersson** i Dahl, som anförde: Herr talman! Skolförhållandena på landsbygden äro väsentligt sämre än i städer och tätorter. Medan folkskolor av A-typ äro de vanligast förekommande på de sistnämnda platserna äger landsbygden ett relativt ringa antal dylika. Lägre skolformer äro tyvärr mycket vanliga där. Det kan icke vara varken rättvist eller riktigt att den egentliga landsbygden i detta hänseende skall vara eftersatt. Landsbygdens barn behöva en lika god undervisning som den som står till buds för barnen i städer och större samhällen. På de flesta håll på landsbygden är man klart medveten om bristerna i skolväsendet och söker tillvarata varje möjlighet att ändra lägre skolformer till högre.

Förbättringen av landsbygdens skolformer är således en angelägenhet av yttersta vikt och man hade hoppats att statsmakterna skulle lämna ett verkamt stöd åt landsbygdskommunernas strävanden att få förbättringar till

Interpellation. (Forts.)

stånd. Det har emellertid visat sig, att statsmakernas åtgärder i vissa avseenden motverka dessa strävanden. Jag syftar särskilt på de kungörelser, som Kungl. Maj:t utfärdat angående särskilda besparingsåtgärder inom folkskoleväsendet. Enligt kungörelserna nr 628/1942 och 335/1944 föreskrives, att förändring till lägre skolform bör ske, då lärjungeantalet mera varaktigt kan beräknas i skolor av B 1-formen understiga 30 och i skolor av B 2-form 25. Dyliga besparingsåtgärder äro orättvisa mot landsbygdens befolkning.

För att belysa vilka verkningar en tillämpning av bestämmelserna i dessa kungörelser åstadkomma, skall jag anföra ett exempel från ett skoldistrikt i västra Sverige. Inom skoldistriktet upprätthölls under redovisningsåret 1943/44 två skolor, en vid kyrkan och en på annan plats i kommunen, belägen på ett avstånd av 6 km från kyrkan. Vid den sistnämnda skolan undervisades dock endast barn på folkskolestadiet. Från och med läsåret 1940/41 hade småskolan därstädes indragits och barnen på småskolestadiet överfördes till en gemensam småskola för hela distriktet vid kyrkan. Skolskjuts anordnades till denna. Inom distriktet tjänstgöra två manliga folkskollärare och en småskollärläro, samtliga ordinarie.

I skrivelse av den 19 januari 1944 hade den då tjänstgörande folkskolinspektören medgivit, att statsbidrag till anordnande av skolskjuts för redovisningsåret 1944/45 måtte utgå i enlighet med bestämmelserna i § 5 i kungl. kungörelsen nr 449/1935. I anslutning härtill uppkom frågan om utnyttjande av skolskjutsen för genomförande av förbättring av skolformen på så sätt att en skola av B 1-form organiserades för hela distriktet med klasserna 1—2 och 5—7 vid kyrkskolan och klasserna 3—4 vid den andra skolan. Denna förbättring skulle draga en merkostnad av endast 1 krona per läsdag, så länge statsbidrag utginge till skolskjutsen. Denna merkostnad beslöt kommunen att erlägga.

Barnantalet i den andra skolan beräknas emellertid under fem av de sju närmast kommande redovisningsåren komma att understiga 25. Skolöverstyrelsen har därför den 17 november 1944 beslutat att indraga statsbidraget till skolskjutsar efter redovisningsåret 1944/45. Under detta år får statsbidrag utgå, men endast åt småskolebarnen. Följden av detta beslut blir den, att den ifrågavarande skolan från och med läsåret 1945/46 måste organiseras som B 3-skola. I stället för att erhålla en skola av B 1-form för hela skoldistriktet måste en skola av B 2-formen upprätthållas vid kyrkan och en skola av B 3-typen på den andra platsen. På grund av föreskrifterna i de nämnda kungörelserna och de direktiv skolöverstyrelsen utfärdat på grundval av dessa anser sig folkskolinspektören i distriktet icke kunna tillstyrka ett fortsatt bibehållande av B 1-formen i skoldistriktet. Fallet i fråga visar således, att besparingskungörelserna hindra önskvärda förbättringar av landsbygdens skolväsende. En sparsamhet av denna art kan ingalunda anses vara av godo utan bör helst förkastas. Den står hindrande i vägen för landsbygdens barns möjligheter att göra det bästa möjliga av sina kommande insatser i samhällets arbets- och kulturliv.

Med anledning av vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat de orättvisor nu gällande bestämmelser om besparingsåtgärder på folkskoleväsendets område ge upphov till?

Om så är fallet, har statsrådet då för avsikt att medverka till att dessa orättvisor undanröjas?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Herr Edberg erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Skogens stora betydelse för vidsträckta delar av vårt land sammanhänger i icke ringa grad med kommunikations- och transportförhållandena. Härvid spela de naturliga möjligheter, som flottning i älvar, åar och andra vattendrag erbjuda, en stor roll. Man har uppskattat sammanlagda nuvärdet av våra reglerade flottleder till mellan 200 och 300 miljoner kr. I vissa fall har staten med anledning av arbetslöshet eller av andra särskilda anledningar beviljat anslag till byggande av flottleder utan återbetalningsskyldighet. Som regel ha visserligen enskilda kapitalstarka personer och företag eller rent av domänverket förskotterat anläggningskostnaderna, eller pengarna på vederbörandes ansvar i annan form upplånats. Anläggningskostnaderna äro dock numera i stort sett slutamorterade i de allmänna flottlederna. Det är sålunda inte längre de ursprungliga anläggarna utan de, som producerat flottningens virket, som småningom efter hand satsat kostnaderna.

Ty det är utan tvivel så, att det är skogsägarna, som med större eller mindre minskning av sina rotvärden, allt efter som de anlitat flottledens längre eller kortare sträckor, betala både anläggningskostnaderna, underhållet och årskostnaderna.

Det är självfallet, att virkesköparna för virke av samma slag regelmässigt betala samma pris vid förädlingsorten, alldeles oavsett om virket flottats en längre eller kortare sträcka och sålunda dragit en högre eller lägre flottningskostnad. Om flottningskostnaderna beräknas på det ena eller andra sättet beröras därför i sista hand skogsägarna mer än virkesköparna. Skogsägarna ha således det största legitima intresset av hur flottleden sköts och att flottningskostnaderna icke äro oskäligt höga.

Trots det stora intresse de virkessäljande skogsägarna ha av flottledernas ändamålsenliga handhavande, sakna de på grund av den utformning hithörande bestämmelser i lagen om flottning erhållit möjlighet till inflytande på dess handhavande. Redan föreskriften i 53 § flottningslagen att rösträtt å flottningsstämma tillkommer endast den, som till flottning anmält virke »under eget inregistrerat märke», utesluter möjligheten för säljarna i gemen att deltaga i handhavandet av flottningsföreningarnas angelägenheter. Ty om varje säljare skall ha eget märke, skulle dessa komma att uppgå till flera tusen i varje större flottningsförening, mot nu sällan över femtio. Under sådana förhållanden är det uppenbart, att det vid leveransavtalets ingående icke ens kan bli tal om annat, än att virket skall förses med köparens märke. För vinnande av behöfligt inflytande åt virkesproducenten kräves emellertid ej blott ändring i detta hänseende utan även av den i paragrafen ingående bestämmelsen, att rösträtt tillkommer endast den, som anmält virket till flottning.

Skogsböndernas intresse av att få en annan ordning till stånd är lika gammal som den nu gällande flottningslagstiftningen. Det kan sålunda i år vara tal om ett inträffande dubbelt 25-årsjubileum.

Inom riksdagen föranledde motioner 1925 en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning beträffande möjligheterna att ge virkessäljande skogsägare skäligt inflytande i flottningsföreningarna. En kunglig kommitté avgav också 1928 ett förslag till frågans lösning. År 1933 gingo emellertid förhoppningarna om några åtgärder från regeringens sida sorgligt nog i kras. Härmed tystnade dock icke den berättigade kritiken ute i landet. Framställningar från olika håll — från bondeförbundets kretsstämma i Medelpad, från skogsägarföreningar och till och med från själva domänstyrelsen — läto emellanåt höra av sig. År 1935 framfördes också i riksdagen tvenne uppmärksammade motioner avseende »skyndsamt och allsidig utredning i frågan om

Interpellation. (Forts.)

beredande av medinflytande åt skogsägarna vid handhavande av flottningss-föreningarnas angelägenheter». Den av bonderegeringen 1936 tillsatta stora skogsutredningen fick därefter frågan om hand. Huruvida den sedermera överlämnats åt någon ny utredning är mig icke bekant.

Det är nu snart 20 år förflutna sedan den första riksdagsskrivelsen i denna fråga, och 10 år sedan den andra. Alltjämt förefinnas likväl de uppenbara missförhållanden, som här berörts, till skada för skogsägarna icke minst i Norrland. Redan 1935 sades det dock, att ärendet borde bedrivas med skyndsamt. Ingen bör därför förvåna sig, om man på intresserat håll frågar sig, huru detta kan hänga ihop. Jag utbeder mig därför kammarens tillåtelse, att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande fråga:

När kan man förvänta några resultat av riksdagens skrivelse och den 1936 begynte utredningen om beredande av medinflytande åt skogsägarna vid handhavande av flottningss-föreningarnas angelägenheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 10.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Fagerholm**, som anförde: Herr talman! I ett betydande antal statliga inrättningar förekommer för närvarande övertidsarbete, dels avlönat och dels oavlönat, i sådan utsträckning, att dylikt arbete kan sägas vara regel i stället för undantag. I allmänhet torde övertidsarbetet, som vanligen förläggas till eftermiddagarna och kvällarna av de ordinarie arbetsdagarna men stundom även till nätterna och söndagarna, åtminstone formellt anordnas såsom frivilligt. För de flesta befattningshavare torde emellertid blotta anordnandet av övertidsarbete innebära ett faktiskt tvång, som de svårigen kunna undandraga sig.

Genom detta system med ett ofta regelmässigt övertidsarbete förryckes i väsentlig mån såväl den i instruktioner m. m. fastställda arbetsfördelningen, såvitt den avser en rationell hushållning med arbetskraften till det allmännas bästa, som även de i vederbörande lönereglementen för olika grader av tjänster bestämda löneskalorna. Ett så forcerat utnyttjande av arbetskraften, som nu förekommer på flera håll, medför otvivelaktigt ett utslitande i förtid av den arbetsförmåga, som är beräknad att räcka fram till pensionsålderns uppnående och torde inte sällan medföra mindre tillfredsställande arbetsprestationer vid tilltagande ålder. Beredandet av ökade inkomster genom övertidsarbete för befattningshavare i vissa lönegrader utgör samtidigt en uppenbar orättvisa mot övriga befattningshavare, om förhållandet ses enbart ur löneregleringssynpunkt, vilket från tjänstemännens sida ofta torde ske.

Enligt nu gällande 1939 års civila avlöningsreglemente § 26 och civila icke-ordinariereglemente §§ 20 och 38 utgår nämligen övertidsersättning eller motsvarande ledighet endast till befattningshavare i högst 18:e lönegraden. Vid övertidsarbete å befattning inom denna lönegrad utgår ersättning därför under vissa ytterligare förutsättningar med 4 kronor 10 öre per timme. Tjänsteman i högre lönegrad har däremot ingen som helst rätt till kompensation för övertidsarbete. Det är ej nog med att detta i och för sig måste framstå såsom orättvist för tjänstemän i närmast högre grader utan därtill kommer även att tjänsteman, som beforderats från 18:e till 19:e lönegraden, ofta kan komma att få lägre summainkomst därigenom att tidigare intjänad övertidsersättning bortfaller utan motsvarande löneökning. Genom ovannämnda, godtyckligt dragna

Interpellation. (Forts.)

gräns mellan för övertidsarbete kompensationsberättigade befattningshavare och övriga kan sålunda en tjänsteman åsamkas en ekonomisk förlust genom befordran, ett förhållande, som ur principiell synpunkt inte kan vara tillfredsställande.

Vid tillkomsten av civila avlöningsreglementet förutsattes, att tjänstgöring å övertid endast skulle förekomma undantagsvis, vilket även framgår av författningstexten. Med hänsyn därtill ansåg 1936 års lönekommitté vid framläggande av förslag till nämnda reglemente varken nödvändigt eller önskvärt, att ersättningssystemet beträffande övertidsersättningen utbyggdes. Emellertid har utvecklingen på grund av rådande krigs- och krisförhållanden i stället gått i rakt motsatt riktning genom en ökning av övertidsarbetet, varför skäl synas föreligga för en grundlig omprövning av denna för ett mycket stort antal stats-tjänstemän synnerligen viktiga fråga.

Vad exempelvis arbetsbördan i statsdepartementen beträffar, så har denna på vissa avdelningar undergått en oerhörd ansvällning bl. a. på grund av de numera regelbundet återkommande höstriksdagarna. Det kan nämnas, att de yngre juristerna från amanuensaspiranter till och med 2:e kanslissekreterare på statssekreteraravdelningarna numera regelmässigt torde utföra övertidsarbete med ca 35 timmar i veckan utan evalvering under sammanlagt 6 månader av året, varvid även söndagarna måste tagas i anspråk med 4—5 timmar förutom övriga dygns kvällar och nätter. Enbart detta blir en sammanlagd övertid av 910 timmar. Men därtill kommer, att övertidsarbete sporadiskt förekommer även under återstående del av året, ehuru timantalet därför inte kan fixeras. Det torde sålunda inte vara överdrivet att uppskatta det normala övertidsarbetet på dessa avdelningar till ca 1 000 timmar om året. Dessa siffror växla givetvis inom de olika departementen, men torde i stort vara representativa.

Visserligen brukar vederbörande efter en särskild arbetsstyngd säsong i mån av möjlighet beredas några dagars extra ledighet, men detta kompenserar inte ens tillnärmelsevis övertidsarbetet. Dessutom utbetalas ibland en gratifikation på 100—200 kronor, men denna måste i sin helhet betraktas som ersättning för ökade levnadskostnader på grund av övertidsarbetet. För att spara tid bruka nämligen vederbörande tjänstemän äta middag på någon närbelägen restaurang för att därefter omedelbart återvända till arbetsplatsen i stället för att intaga måltiden i hemmet med därav på grund av de stora avstånden följande tidsförlust.

Den rätt till övertidsersättning, som tillerkänts tjänsteman i högst 18:e lönegraden enligt resp. avlöningsreglemente, kan emellertid sägas vara helt illusorisk beträffande dessa befattningshavare i statsdepartementen. Det anses nämligen inte lämpligt att begära att utfå denna rätt med hänsyn till befodringsutsikterna, och därför förekommer inte heller någon övertidsersättning. Inställningen är helt enkelt sådan, att vederbörande inte vågar ta risken att minska sina eventuella befodringsutsikter genom att begära kompensation för övertidsarbete. Det kan inte vara riktigt, att staten på detta sätt profiterar på en inställning, som huvudsakligen måste anses ha sin rot i den hållning vederbörandes överordnade intaga. Det är inte heller rättvist, att det faktum, att övertidsarbete utförts i stor utsträckning utan att begäran om ersättning framställt från vederbörandes sida, skall anses utgöra kvalifikationsgrund till befordran, bl. a. eftersom övertidsarbetet åtminstone för de lägre juristerna på statssekreteraravdelningarna i regel inte torde ställa några större krav på vederbörandes förmåga, då det till största delen torde bestå i redigering av insamlat material. På grund härav kan en medelmått med en fysik, som möjliggör ett oerhört övertidsarbete, ofta komma att få ett försprång vid befordran framför en begåvning med mindre stark hälsa. Därigenom kan hela syftemålet

Interpellation. (Forts.)

med befodringsomgången förryckas i och med att arbetsprestationernas kvantitet blir avgörande i stället för kvaliteten.

För att rätta till detta missförhållande borde vederbörande chef på grund av uttrycklig bestämmelse i författningarna infordra uppgifter angående övertiden från de av sina underordnade, som nu ha rätt till kompensation därför. Denna kompensation bör naturligtvis i enlighet med nuvarande bestämmelser i första hand utgå i form av extra ledighet, om så är möjligt, men i annat fall bör kontant ersättning utbetalas av statskontoret.

Även om frågan i denna del löses på t. ex. det sätt som här föreslagits, återstår likväl en annan sak i detta sammanhang. Tjänstemännen över 18:e lönegraden ha ju ingen som helst rätt till kompensation för övertidsarbete, trots att de på de områden, varom här är fråga, periodvis måste arbeta över till den grad, att deras hälsa ofta nedbrytes. Visserligen kan det ju sägas vara riktigt, att högre ämbets- och tjänstemän i chefsställning med motsvarande högre lön utan särskild extra ersättning skola fullgöra sina åligganden, även om detta skulle kräva arbete på övertid; men detta krav borde inte ställas på befattningshavare i lönegraderna närmast över den 18:e, vilka näppeligen kunna sägas inneha några chefsbefattningar. Inom statsdepartementen få exempelvis 2:e kanslisekreterarna tidvis genom övertidsarbete en rent omänsklig arbetsbörda utan annan ersättning än en förhoppning om befordran i sinom tid till en lugnare befattning. Visserligen torde de i regel erhålla en gratifikation på 100—200 kronor, men denna utgör ju som ovan framhållits närmast en kompensation för fördyrade levnadskostnader. Förhoppningen om befordran gäckas inte alltför sällan genom att den onormala arbetsbördan bryter ned vederbörandes hälsa, så att han måste överföras till mindre arbetskrävande uppgifter utan befordran. Det förekommer faktiskt, att de yngre juristerna på ifrågavarande avdelningar inom departementen med vetskap om dessa förhållanden avböja erbjudanden om befordran till en särskilt utsatt plats.

Vad här sagts är inte enastående för vissa avdelningar inom statsdepartementen utan äger tillämpning även beträffande andra statliga verksamhetsgrenar, t. ex. de centrala krisorganen, där jurister eller på motsvarande sätt kvalificerad personal med en månadslön överstigande 500 kronor inte medgivits någon rätt till kompensation för ett övertidsarbete av ofta häpnadsväckande omfattning.

Även för de vid länsstyrelserna anställda tjänstemännen utgör övertidsarbetet ett problem. Särskilt gäller detta de yngre juristerna på landskontoren i lönegrader över den 18:e, vilka säsongvis tvingas utföra ett mycket omfattande övertidsarbete utan kompensation. Orsaken är taxeringsarbetet och den organisation, som detta arbete erhållit. Den övertidsersättning, som tidigare utgått till ifrågavarande befattningshavare enligt Kungl. Maj:ts särskilda föreskrifter, borttogs på förslag av 1941 års beskattningsorganisationssakkunniga i deras betänkande 1942 (SOU 1942: 49) angående ändrad organisation av beskattningsnämnderna m. m. Motiveringen var att den av de sakkunniga föreslagna förstärkningen av arbetskraften på landskontoren skulle göra övertidsarbete i den utsträckning, som tidigare förekommit, överflödigt. Den på grundval av förslaget genomförda förstärkningen har emellertid inte medfört den förutsatta minskningen av övertidsarbetet. Detta förekommer fortfarande i samma eller till och med större utsträckning än tidigare. Enligt en nyligen av Sveriges yngre juristers förening företagen undersökning ha landskontorens jurister under det andra halvåret i regel ca 500 timmars övertidsarbete per person d. v. s. var och en ersätter utöver sitt eget arbete under ordinarie arbetstid genom övertidsarbete en halv arbetskraft!

Beträffande arbetsförhållandena på landets domsagor föreligger likaledes en

Interpellation. (Forts.)

av ovannämnda förening företagen undersökning, vars resultat i detta sammanhang förtjäna beaktande. Arbetstiden skall enligt domsagostadgan normalt utgöra 42 timmar i veckan. Denna arbetstid överskreds enligt undersökningen, som avser förhållandena den 1 november 1944, i 78 av landets 115 domsagor, d. v. s. i 73 % av antalet. För hela landet utgör medeltalet veckotimmar 50,2, medan maximisiffran är 75 och minimisiffran 39. För att ytterligare belysa förhållandena kan anföras, att i 8 av landets domsagor låg antalet veckotimmar under 40, i 34 mellan 41 och 45, i 15 mellan 46 och 50, i 16 mellan 51 och 55, i 23 mellan 56 och 60, i 7 mellan 61 och 65 och i 3 över 66. För bedömande av dessa siffror vill jag framhålla, att exceptionella förhållanden orsakade av inkallelser inte påverkat uppgifterna. Vid jämförelse med en motsvarande undersökning, verkställd den 1 mars 1943, visa ovanstående siffror en ökning i antalet veckotimmar. Undersökningen gör vidare troligt, att en ytterligare överflyttning av rutinarbete från notarierna till domsagobiträderna skulle kunna ske i ett stort antal fall. Man kan inte värja sig för den misstanken, att en bidragande orsak till att så inte skett är att det är billigare för statsverket att lägga övertidsarbetet på notarierna, som inte ha rätt till övertidsersättning, än på domsagobiträderna, som enligt författningarna ha sådan rätt.

Att staten i sådan utsträckning och så regelmässigt, som av ovan anförda exempel framgår, utnyttjar vissa tjänstemannagrupperns arbetskraft utan ersättning måste betecknas som ett missförhållande, som är motiverat varken av statens eller tjänstemännens intressen. Staten som arbetsgivare bör föregå med gott exempel och helst vara en mönsterarbetsgivare. Den revdrift med den intellektuella arbetskraften, som staten för närvarande bedriver, måste också betecknas som en misshushållning både med hänsyn till den enskildes hälsa och till statens ansvar och intresse av att få ett kvalitativt fullgott arbete. Att det oavlönade övertidsarbetet äventyrar arbetsglädjen och vållar irritation torde stå utom diskussion. Det är därför angeläget, att övertidsarbetet nedbringas till rimliga proportioner och att compensation erhålles för nödvändigt övertidsarbete. Rätten till compensation, i första hand i form av motsvarande extra ledighet, bör därför utsträckas även till befattningshavare i närmast högre lönegrader än den 18:e. Gränsen skulle förslagsvis kunna dragas över 21:a lönegraden, varigenom den som ovan framhållits bättre skulle anpassas efter dessa befattningars reella karaktär. I samband därmed borde motsvarande åtgärder vidtagas för befattningshavare inom krisorganen och övriga berörda icke i lönegrad placerade befattningshavare.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens medgivande att till hans excellens statsministern framställa följande frågor:

Har Eders Excellens uppmärksammat den misshushållning med kvalificerad arbetskraft inom statsförvaltningen, som ovan påtalats, samt

Ämnar Eders Excellens vidtagna nödiga åtgärder till undanröjande av dessa missförhållanden i framtiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om kommunal fondbildning; och

nr 2, i anledning av väckt motion om viss ändring i 2 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under riksstatsens tredje huvudtitel, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1945/46 till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1945/46, i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 till allmänna indragningsstaten;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka jämte en i ämnet väckt motion;

nr 11, i anledning av väckt motion om rätt för skattskyldig, som driver skogsbruk, att vid taxering av inkomst åtnjuta avdrag för avsättning till investeringsfond; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 9, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om vapenfria värnpliktiga;

nr 10, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om kommunala pensionstillskott; och

nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen om blindhetsersättning;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående utredning om den kvinnliga ungdomens utbildning i hemarbete; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion angående befrielse för folkpensionärer, som leva i eget hushåll, från skyldigheten att erlagga avgift för radiolicens; och

nr 2, i anledning av väckt motion om utsträckning av tiden för sådant kort genmäle, som avses i § 12 punkt 2:o ordningsstadgan för andra kammaren.

§ 12.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt; och

nr 35, i anledning av väckta motioner angående förhöjt dagtraktamente åt av kommun valda ledamöter i beredningsnämnd, fastighetstaxeringsnämnd och lokal taxeringsnämnd.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Norup m. fl.*, nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 62, angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m.; samt

herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Persson* i Landafors, nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 64, angående förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.20 em.

In fidem
Sune Norrman.